HAAGSCH JAARBOEKJE

1890

2e JAARGANG

T 8228

1855, OPGERICHT 1855.

Specialiteit tot het leveren

VAN

INDISCHE UITRUSTINGEN.

Alsmede alle leveringen van

HEEREN KLEEDEREN OP MAAT,

bij abonnement tot zeer voordeelige voorwaarden volgens nevensstaand tarief

20, VLAMINGSTRAAT 20,

DEN HAAG,

naast de H.H. EDERSHEIM.

Leiden, Breda, Leiden.

NIEUWE RIJN 32. TORENSTRAAT. HAARLEMMERSTRAAT 126.

M. CAHEN,

Nieuwe Rijn 32, Leiden.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0785 4885

De prijzen voor een abonnement zijn:

Wanneer men zich voor één jaar verbindt ontvangt men:

voor *f* 30.—	per kwartaal	3 Costumes	per jaar.
» » 40.—	»	4 »	
» » 50.—	»	5 »	
» » 60.—	»	6 »	

Wanneer men zich voor twee jaren verbindt ontvangt men:

voor *f* 30.—	p. kwartaal	4 Costumes 1 Overjas 1 Demisaison	in 2 jaar.
voor *f* 35.—	p. kwartaal	5 Costumes 1 Overjas 1 Demisaison	in 2 jaar.

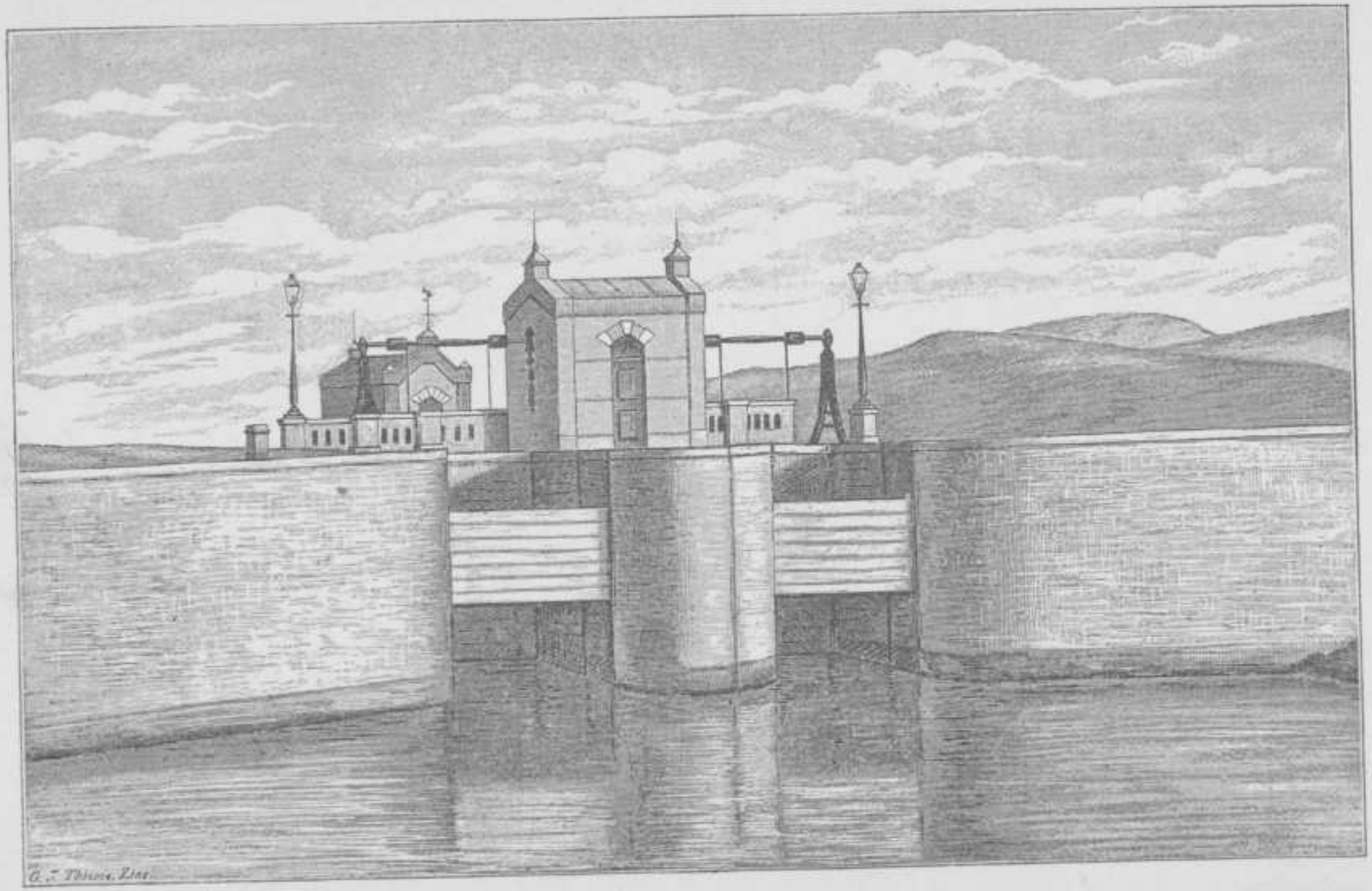
Wanneer men zich voor twee jaren verbindt ontvangt men:

voor *f* 40.—	p. kwartaal	6 Costumes 1 Overjas 1 Demisaison	in 2 jaar.
voor *f* 45.—	p. kwartaal	7 Costumes 1 Overjas 1 Demisaison	in 2 jaar.
voor *f* 50.—	p. kwartaal	8 Costumes 1 Overjas 1 Demisaison	in 2 jaar.

1. Men abonneert zich voor den tijd van één of twee jaren.
2. De te leveren Kleedingstukken blijven het eigendom van den geabonneerde.
3. Voor reparatiën aan de geleverde Kleedingstukken gedurende den tijd dat het contract loopt, wordt niets in rekening gebracht.
4. Kleedingstukken, welke bij de levering niet voldoen, worden onmiddellijk teruggenomen en worden andere daarvoor geleverd.
5. Bij drie Costumes is één Gekleed-, één Jacquet- en één Colbert Costuum.
6. De betaling geschiedt per kwartaal.

M. CAHEN, Nieuwe Rijn 32, Leiden.

Haagsch Jaarboekje.

Waterverversc.iingswerken (De Zeesluis), naar eene teekening van P. P. Schiedges.

T 8220

HAAGSCH JAARBOEKJE

VOOR

1890,

ONDER REDACTIE VAN

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

MET TWEE PLAATJES EN IN DEN TEKST GEDRUKTE GRAVURES.

's-GRAVENHAGE. — CREMER & Co.
1890.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

ZUID-HOLLANDSCHE BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ.

«Het **Haagsch Jaarboekje** *heeft zich reeds vele vrienden gemaakt!» Deze bemoedigende mededeeling deed mij met lust en ijver het Mengelwerk voor den tweeden jaargang samenstellen. Velen waren mij daarin behulpzaam, waarvoor ik hen mijn welgemeenden dank betuig.*

Indien ik iets moet betreuren dan is het dit, dat eene beperkte ruimte ook beperking in de mededeelingen eischt. Wat nood echter? Als het **Jaarboekje** *een hoogen ouderdom mag bereiken, dan is er plaats voor veel, dan zal elk jaar afwisseling genoeg aanbieden, en de geschiedenis van onze goede stad 's-Gravenhage, in haar verleden en heden, allengs plaats krijgen.*

Den Haag, *September 1889.*

KALENDER.

Januari.	AANTEEKENINGEN.
1 Woensdag.	
2 Donderdag.	
3 Vrijdag.	
4 Zaterdag.	
5 ZONDAG.	
6 Maandag V. M.	
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	
11 Zaterdag.	
12 ZONDAG.	
13 Maandag.	
14 Dinsdag L. K.	
15 Woensdag.	
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	
18 Zaterdag.	
19 ZONDAG.	
20 Maandag.	
21 Dinsdag N. M.	
22 Woensdag.	
23 Donderdag.	
24 Vrijdag.	
25 Zaterdag.	
26 ZONDAG.	
27 Maandag E. K.	
28 Dinsdag.	
29 Woensdag.	
30 Donderdag.	
31 Vrijdag.	

Februari.	AANTEEKENINGEN.
1 Zaterdag.	
2 ZONDAG.	
3 Maandag.	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag V. M.	
6 Donderdag.	
7 Vrijdag.	
8 Zaterdag.	
9 ZONDAG.	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag L. K.	
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterdag.	
16 ZONDAG.	
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensdag.	
20 Donderdag N. M.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	
23 ZONDAG.	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag E. K.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	

Maart.	AANTEEKENINGEN.
1 Zaterdag.	
2 ZONDAG.	
3 Maandag.	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag V. M.	
7 Vrijdag.	
8 Zaterdag.	
9 ZONDAG.	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag.	
13 Donderdag.	
14 Vrijdag L. K.	
15 Zaterdag.	
16 ZONDAG.	
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensdag.	
20 Donderdag N. M.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	
23 ZONDAG.	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag E. K.	
29 Zaterdag.	
30 ZONDAG.	
31 Maandag.	

April.	AANTEEKENINGEN.
1 Dinsdag.	
2 Woensdag.	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag V. M.	
6 ZONDAG.	
7 Maandag.	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	
12 Zaterdag L. K.	
13 ZONDAG.	
14 Maandag.	
15 Dinsdag.	
16 Woensdag.	
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag N. M.	
20 ZONDAG.	
21 Maandag.	
22 Dinsdag.	
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	
26 Zaterdag.	
27 ZONDAG E. K.	
28 Maandag	
29 Dinsdag.	
30 Woensdag.	

Mei.	AANTEEKENINGEN.
1 Donderdag.	
2 Vrijdag.	
3 Zaterdag.	
4 ZONDAG V. M.	
5 Maandag.	
6 Dinsdag.	
7 Woensdag.	
8 Donderdag.	
9 Vrijdag.	
10 Zaterdag.	
11 ZONDAG L. K.	
12 Maandag.	
13 Dinsdag.	
14 Woensdag.	
15 Donderdag.	
16 Vrijdag.	
17 Zaterdag.	
18 ZONDAG N. M.	
19 Maandag.	
20 Dinsdag.	
21 Woensdag	
22 Donderdag.	
23 Vrijdag.	
24 Zaterdag.	
25 ZONDAG.	
26 Maandag E. K.	
27 Dinsdag.	
28 Woensdag.	
29 Donderdag.	
30 Vrijdag.	
31 Zaterdag.	

Juni.	AANTEEKENINGEN.
1 ZONDAG.	
2 Maandag.	
3 Dinsdag V. M.	
4 Woensdag.	
5 Donderdag.	
6 Vrijdag.	
7 Zaterdag.	
8 ZONDAG.	
9 Maandag L. K.	
10 Dinsdag.	
11 Woensdag.	
12 Donderdag.	
13 Vrijdag.	
14 Zaterdag.	
15 ZONDAG.	
16 Maandag.	
17 Dinsdag N. M.	
18 Woensdag.	
19 Donderdag.	
20 Vrijdag.	
21 Zaterdag.	
22 ZONDAG.	
23 Maandag.	
24 Dinsdag.	
25 Woensdag E. K.	
26 Donderdag.	
27 Vrijdag.	
28 Zaterdag.	
29 ZONDAG.	
30 Maandag.	

Juli.	AANTEEKENINGEN.
1 Dinsdag.	
2 Woensdag V. M.	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag.	
6 ZONDAG.	
7 Maandag.	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag L. K.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	
12 Zaterdag.	
13 ZONDAG.	
14 Maandag.	
15 Dinsdag.	
16 Woensdag.	
17 Donderdag N. M.	
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag.	
20 ZONDAG.	
21 Maandag.	
22 Dinsdag.	
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag E. K.	
26 Zaterdag.	
27 ZONDAG.	
28 Maandag.	
29 Dinsdag.	
30 Woensdag.	
31 Donderdag V. M.	

Augustus.	AANTEEKENINGEN.
1 Vrijdag.	
2 Zaterdag.	
3 ZONDAG.	
4 Maandag.	
5 Dinsdag.	
6 Woensdag.	
7 Donderdag L. K.	
8 Vrijdag.	
9 Zaterdag.	
10 ZONDAG.	
11 Maandag.	
12 Dinsdag.	
13 Woensdag.	
14 Donderdag.	
15 Vrijdag N. M.	
16 Zaterdag.	
17 ZONDAG.	
18 Maandag.	
19 Dinsdag.	
20 Woensdag.	
21 Donderdag.	
22 Vrijdag.	
23 Zaterdag E. K.	
24 ZONDAG.	
25 Maandag	
26 Dinsdag.	
27 Woensdag.	
28 Donderdag.	
29 Vrijdag.	
30 Zaterdag. V. M.	
31 ZONDAG.	

September.	AANTEEKENINGEN.
1 Maandag.	
2 Dinsdag.	
3 Woensdag.	
4 Donderdag.	
5 Vrijdag.	
6 Zaterdag L. K.	
7 ZONDAG.	
8 Maandag.	
9 Dinsdag.	
10 Woensdag.	
11 Donderdag.	
12 Vrijdag.	
13 Zaterdag.	
14 ZONDAG N. M.	
15 Maandag.	
16 Dinsdag.	
17 Woensdag.	
18 Donderdag.	
19 Vrijdag.	
20 Zaterdag.	
21 ZONDAG E. K.	
22 Maandag.	
23 Dinsdag.	
24 Woensdag.	
25 Donderdag.	
26 Vrijdag.	
27 Zaterdag.	
28 ZONDAG V. M.	
29 Maandag.	
30 Dinsdag.	

October.	AANTEEKENINGEN.
1 Woensdag.	
2 Donderdag.	
3 Vrijdag.	
4 Zaterdag.	
5 ZONDAG L. K.	
6 Maandag.	
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	
11 Zaterdag.	
12 ZONDAG.	
13 Maandag N. M.	
14 Dinsdag.	
15 Woensdag.	
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	
18 Zaterdag.	
19 ZONDAG.	
20 Maandag.	
21 Dinsdag E. K.	
22 Woensdag.	
23 Donderdag.	
24 Vrijdag.	
25 Zaterdag.	
26 ZONDAG.	
27 Maandag.	
28 Dinsdag V. M.	
29 Woensdag.	
30 Donderdag.	
31 Vrijdag.	

November.	AANTEEKENINGEN.
1 Zaterdag.	
2 ZONDAG.	
3 Maandag.	
4 Dinsdag L. K.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag.	
7 Vrijdag.	
8 Zaterdag.	
9 ZONDAG.	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag N. M.	
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterdag.	
16 ZONDAG.	
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensdag E. K.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	
23 ZONDAG.	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag V. M.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	
30 ZONDAG.	

December.	AANTEEKENINGEN.
1 Maandag.	
2 Dinsdag.	
3 Woensdag.	
4 Donderdag L. K.	
5 Vrijdag.	
6 Zaterdag.	
7 ZONDAG.	
8 Maandag.	
9 Dinsdag.	
10 Woensdag.	
11 Donderdag.	
12 Vrijdag N. M.	
13 Zaterdag.	
14 ZONDAG.	
15 Maandag.	
16 Dinsdag.	
17 Woensdag.	
18 Donderdag E. K.	
19 Vrijdag.	
20 Zaterdag.	
21 ZONDAG.	
22 Maandag.	
23 Dinsdag.	
24 Woensdag.	
25 Donderdag.	
26 Vrijdag V. M.	
27 Zaterdag.	
28 ZONDAG.	
29 Maandag.	
30 Dinsdag.	
31 Woensdag.	

Verjaardagen van het Koninklijk Huis.

19 Febr.	WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK, *Koning WILLEM III der Nederlanden* . .	1817
8 April.	WILHELMINA MARIA SOPHIA LOUISA, *Groot-Hertogin van Saksen*	1824
5 Juli.	WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, *Prinses zu Wied*	1841
2 Aug.	ADELHEID EMMA WILHELMINA THERESIA, *Koningin der Nederlanden*	1858
31 Aug.	WILHELMINA HELENA PAULINA MARIA, *Dochter des Konings*	1880

Zons- en Maansverduisteringen.

17 Juni. Ringv. Zonsverduistering. Aanv. 7.44 v. m. Zichtbaar als gedeeltelijke verduistering in Europa tusschen 9.12 v. m. en 11.45 v. m.

26 Nov. Ged. Maansverduistering. Aanv. 2.15 n. m. Zichtbaar in Australië en Azië.

12 Dec. Ringv. en totale Zonsverduistering. Aanv. 1.18 v. m. Zichtbaar in Nieuw Zeeland en zuidelijk Australië.

Christelijke Feestdagen.

Drie Koningen. .	6 Jan.	Pinksteren . .	25 en 26 Mei.
Maria Lichtmis .	2 Febr.	H. Sacramentsdag .	5 Juni.
Vastenavond . .	18 Febr.	H. Petrus en Paulus	29 Juni.
Aschwoensdag .	19 Febr.	Maria Hemelvaart.	15 Aug.
Maria Boodschap.	25 Maart.	Maria Geboorte. .	8 Sept.
Goede Vrijdag .	4 April.	Allerheiligen. . .	1 Nov.
Paschen. . . .	6 en 7 April.	Maria Ontvangenis	8 Dec.
Hemelvaartsdag .	15 Mei.	Kerstmis. . .	25 en 26 Dec.

Israëlitische Feestdagen.

Purimfeest . .	6 Maart.	Groote Verzoendag	24 Sept.
Paschen . . .	5, 6, 11 en 12 April.	Loofhuttenfeest	29 en 30 Sept. en 6 Oct.
Pinksteren . .	25 en 26 Mei.	Vreugde der Wet	7 Oct.
Nieuwjaar 5651.	15 en 16 Sept.		

DEPARTEMENTEN van ALGEMEEN BESTUUR.

BINNENLANDSCHE ZAKEN (Binnenhof):

Minister: Mr. Æ. baron Mackay.
(Audientie des Zaterdags, 12 uur.)

Secretaris-Generaal: Mr. P. F. Hubrecht.

JUSTITIE (Plein):

Minister: Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys van Beerenbroek.
(Audientie des Dinsdags, 1 uur.)

Secretaris-Generaal: Jhr. Mr. P. J. van Beyma.

FINANCIËN (Kneuterdijk):

Minister: Jhr. Mr. K. A. Godin de Beaufort.
(Audientie des Donderdags, 12 uur).

Secretaris-Generaal: S. Bartstra.

WATERSTAAT, HANDEL en NIJVERHEID (Binnenhof):

Minister: J. P. Havelaar.
(Audientie des Donderdags, 1 uur.)

Secretaris-Generaal: Jhr. Mr. G. de Bosch Kemper.

BUITENLANDSCHE ZAKEN (Buitenhof):

Minister: Jhr. C. Hartsen.
(Audientie des Zaterdags, 12 uur.)

Secretaris-Generaal: Mr. G. J. E. E. Zilcken.

OORLOG (Plein):

Minister: J. W. Bergansius.
(Audientie des Donderdags, 1 uur.)

Secretaris-Generaal: Mr. J. A. Kramer.

MARINE (Lange Voorhout):

Minister: H. Dyserinck.
(Audientie des Vrijdags, 11 uur.)

Secretaris-Generaal: Jhr. H. M. van der Wijck.

KOLONIËN (Plein):

Minister: Mr. L. W. C. Keuchenius.
(Audientie des Vrijdags, 1 uur.)
Secretaris-Generaal: Jhr. Mr. H. van der Wijck.

RAAD VAN STATE.

President: Z. M. de Koning.
Vice-President: Z. E. Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen, Minister van Staat.
Leden: Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge, Mr. A. J. Swart, Mr. C. J. van Vladeracken, M. H. Jansen, Mr. G. de Vries Az., H. J. R. Beijen, Jhr. F. E. M. van Alphen, Mr. C. J. A. Heydenryck, Mr. I. P. J. A. Graaf van Zuijlen van Nijevelt, Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eijsinga, Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven, Jhr. Mr. W. F. Rochussen, Z. E. Mr. J. Heemskerk Azn., Minister van Staat, Mr. H. J. Brouwers.
Secretaris: Mr. G. J. Roijaards.

ALGEMEENE REKENKAMER.

Voorzitter: E. A. A. J. de Roy van Zuidewijn.
Leden: E. W. J. Baron Six van Oterleek, W. A. van Rees, C. M. van Vliet, J. L. Becking, Jhr. Mr. S. M. S. de Savornin Lohman, Jhr. Mr. J. A. Sandberg.
Secretaris: Jhr. Mr. J. H. van Reenen.

KABINET DES KONINGS.

Directeur: Jhr. Mr. J. F. Alewijn.

STATEN-GENERAAL (op 1 October 1889).

1e Kamer.

Noord-Brabant.

Mr. J. B. Hengst, Mr. P. J. A. Smitz, Jhr. Mr. J. B. A. J. M. Verheijen, Mr. J. G. de Bruijn, J. T. Smits van Oijen, Henri M. Smits.

Gelderland.

Mr. J. Thooft, Jhr. H. A. D. Coenen, Mr. W. C. baron van

Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nijevelt, Mr. J. E. H. baron van Nagell van Ampsen.

. . . . . .

Zuid-Holland.

T. P. Viruly, Mr. A. Blussé, I. D. Fransen van de Putte, J. van der Breggen Az., Hendrik Muller Sz., Mr. S. A. Vening Meinesz, Mr. J. van Gennep, Mr. B. M. Vlielander Hein, Jhr. Mr. J. Huijdecoper van Maarsseveen, Mr. H. M. A. baron van der Goes van Dirxland.

Noord-Holland.

Jhr. Mr. D. van Akerlaken, Mr. G. van Tienhoven, M. H. Insinger, A. C. Wertheim, C. Donker, H. F. Bultman, Mr. J. Kappeijne van de Coppello, Mr. E. J. Pijnappel, J. Prins.

Zeeland.

Mr. J. Moolenburgh, Jhr. Mr. W. Six.

Utrecht.

Jhr. Mr. L. C. C. O. M. van Nispen, Mr. R. Melvil baron van Lijnden.

Friesland.

Jhr. Mr. F. J. J. van Eysinga, Jhr. Mr. J. H. F. K. van Swinderen, D. D. Breuning, Mr. W. J. van Welderen baron Rengers.

Overijsel.

C. T. Stork, A. J. Blijdenstein, Mr. A. van Naamen van Eemnes, (VOORZITTER).

Groningen.

Mr. B. van Royen, Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, D. K. Welt.

Drenthe.

Mr. G. W. baron de Vos van Steenwijk, Mr. H. van Lier.

Limburg.

W. H. Pijls, H. G. L. Regout, L. H. A. Magnée.

Griffier: Mr. O. W. Star Numan.

Commies-Griffier: Mr. A. J. W. van Roijen.

2e Kamer.

Groningen	Mr. S. van Houten; Mr. J. D. Veegens.
Zuidhorn	Mr. E. J. J. B. Cremers.
Appingedam	J. Schepel.
Winschoten	Mr. D. de Ruiter Zylker.
Veendam	Mr. H. Goeman Borgesius.
Assen	W. A. baron van der Feltz.
Emmen	Mr. H. J. Smidt.
Leeuwarden	Dr. J. Zaaijer Az.
Harlingen	W. M. Oppedijk.
Franeker	F. Lieftinck.
Sneek	Mr. W. G. baron Brantsen van de Zijp.
Schoterland	F. Domela Nieuwenhuis.
Dokkum	Mr. U. H. Huber.
Bergum	L. W. de Vries.
Wolvega	R. K. Okma.
Steenwijk	Jhr. Mr. G. Th. Beelaerts van Blokland (VOORZITTER).
Meppel	Mr. H. Smeenge,
Zwolle	A. baron van Dedem.
Kampen	Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck.
Ommen	J. van Alphen.
Almelo	Mr. W. C. J. J. Cremers.
Enschedé	W. J. Geertsema.
Deventer	Mr. A. van Delden.
Lochem	Jhr. C. M. Brantsen.
Zutfen	Mr. D. Engelberts.
Doetinchem	Mr. J. G. S. Bevers.
Rheden	Mr. M. J. C. M. Kolkman.
Arnhem	W. Rooseboom.
Elst	Mr. G. W. baron van Dedem.
Nijmegen	F. Th. I. H. Dobbelman.
Druten	Mr. J. A. N. Travaglino.
Tiel	Mr. H. J. Dyckmeester.
Wijk-bij-Duurstede	Dr. H. J. A. M. Schaepman.
Ede	C. M. E. van Löben Sels.
Amersfoort	J. E. N. baron Schimmelpenninck v. d. Oye.
Apeldoorn	Mr. W. K. F. P. graaf van Bylandt.
Utrecht	Jhr. Mr. J. Roëll; A. L. W. Seyffardt.

Breukelen	Mr. W. J. Roijaards van den Ham.
Hilversum	Mr. Th. Ph. baron Mackay.
Hoorn	Mr. W. K. baron von Dedem.
Enkhuizen	Mr. D. Visser van Hazerswoude.
Alkmaar	Mr. W. van der Kaay.
Helder	S. T. Land.
Amsterdam	Mr. J. G. Gleichman; A. Gildemeester; Mr. W. H. de Beaufort; J. T. Cremer; B. H. Heldt; Mr. A. F. K. Hartogh; Mr. A. Kerdijk; Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg; Mr. J. P. R. Tak van Poortvliet.
Haarlem	Mr. A. J. W. Farncombe Sanders.
Beverwijk	Jhr. Mr. J. W. G. Boreel van Hogelanden.
Zaandam	W. de Meijier.
Haarlemmermeer	Mr. F. J. M. A. Reekers.
Leiden	H. J. Bool.
Katwijk	J. H. Donner.
Gouda	Mr. O. J. E. bar. van Wassenaer van Catwijck.
Bodegraven	S. van Velzen.
Delft	J. C. Fabius.
Loosduinen	Mr. A. H. M. van Berckel.
Schiedam	Mr. A. P. R. baron van den Borch van Verwolde.
Rotterdam	W. A. Viruly Verbrugge; Mr. R. P. Mees RAzn.; Mr. H. C. Verniers van der Loeff; Mr. H. D. Levyssohn Norman; G. H. Hintzen.
Brielle	Mr. G. J. Goekoop.
's-Gravenhage	Mr. L. G. Greeve; L. J. S. van Kempen; Mr. R. J. graaf Schimmelpenninck van Nijenhuis.
Dordrecht	S. M. Hugo van Gijn.
Ridderkerk	Mr. Th. Heemskerk.
Gorinchem	H. Seret.
Sliedrecht	Mr. B. J. Lintelo baron de Geer van Jutphaas.
Middelburg	Mr. C. Lucasse.
Oostburg	N. Glinderman.
Goes	Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.

Hontenisse	Mr. F. J. F. M. Walter.
Zierikzee	J. J. van Kerkwijk.
Bergen-op-Zoom	L. D. J. L. de Ram.
Breda	Mr. L. P. M. H. baron Michiels van Verduynen.
Oosterhout	Mr. Th. L. M. H. Borret.
Zevenbergen	J. P. Th. van Nunen.
Waalwijk	Mr. A. F. Vos de Wael.
Tilburg	Mr. B. M. Bahlmann.
Eindhoven	W. P. A. Mutsaers.
Helmond	Dr. P. J. F. Vermeulen.
Maastricht	Dr. J. H. J. Schreinemacher.
Gulpen	L. F. H. C. Ruland.
Sittard	Mr. H. F. Lambrechts.
Roermond	Baron d'Olne.
Venlo	Mr. J. H. L. Haffmans.
Weert	Mr. J. M. L. H. Clercx.
Grave	Mr. J. J. I. Harte.
's-Hertogenbosch	P. G. J. van der Schrieck.
Veghel	B. R. F. van Vlijmen.

Griffier: Mr. A. R. Arntzenius.
Referendaris. Mr. G. H. Betz.
Commies-Griffier: Mr. H. Zillesen.
Directeur der stenographische inrichting: C. A. Steger.

VREEMDE GEZANTSCHAPPEN.

Portugal	Hotel Oude Doelen.
Vereenigde Staten	Praktizijnshoek 6.
België	Nassaulaan 1*a*.
Groot-Brittannië	Westeinde 12.
Duitschland	L. Vijverberg 8.
Frankrijk	Casuariestraat 44.
Italië	Villa Zandvliet, Bezuidenhout.
Japan	Rijnstraat 14.
Nunciatuur van Z. H. de Paus	Lange Vijverberg 13.
Oostenrijk-Hongarije	Bezuidenhout 39.
Rusland	Lange Voorhout 6.
Zweden en Noorwegen	
Turkije	Nassaulaan 2.

Secretariaat voor de Zaken van Luxemburg, Nieuwe Schoolstr. 6.

BESTUUR IN DE KOLONIËN.

OOST-INDIË.

Gouverneur-Generaal: Mr. C. Pijnacker Hordijk.
Algemeene Secretaris: W. O. Gallois.
Secretarissen van het Gouvernement: E. C. baron Sweets de Landas Wyborg (1ste), Jhr. O. van der Wijck.

Raad van Nederl.-Indië:

Jhr. C. H. A. van der Wijck, *Vice-President*; W. P. Groeneveldt, A. Pruijs van der Hoeven, Mr. J. H. Bergsma, R. C. Kroesen. *Secretaris*: A. H. E. Zwager.

Algemeene Rekenkamer:

J. A. van Dorsser, *Voorzitter*; A. Mijer, W. van der Pijl, H. van Alphen J.Rzn., J. C. de Bruijn, H. K. J. van den Bussche, E. P. C. Sol.
L. A. Martens, H. C. Maurenbrecher } Tijdelijke leden.
Secretaris: J. Jonker.

Departementen van Algemeen Bestuur:

Justitie:

Mr. L. A. P. F. Buijn, *Directeur*.
Mr. S. L. Lagerwey, *Secretaris*.

Binnenlandsch Bestuur:

Mr. H. Kuneman, *Directeur*.
H. W. van Ravenswaay, *Secretaris*.

Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid:

P. H. van der Kemp, *Directeur*.
Mr. J. H. Abendanon, *Secretaris*.

Burgerlijke Openbare Werken:

M. J. van Bosse, *Directeur*.
B. Th. de Bruijn, *Secretaris*.

Financiën:

E. A. Rovers, *Directeur.*
C. J. Schuurman, *Secretaris.*

Oorlog:

T. J. A. van Zijll de Jong, Luitenant-Generaal, Commandant van het leger in N.-I., *Chef.*

Marine:

P. ten Bosch, Schout-bij-Nacht, Commandant der Zeemacht in N.-I., *Chef.*
P. F. Hondius van Herwerden, *Secretaris.*

WEST-INDIË.

Suriname:

Gouverneur: Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman.
Gouvernementssecretaris: Mr. W. Tonkens J.Lzn.

Raad van Bestuur:

Voorzitter: de Gouverneur.
Onder-Voorzitter: de Procureur-Generaal.
Leden: A. J. Baron Schimmelpenninck v. d. Oye, J. F. A. Cateau van Rosevelt, Mr. W. Tonckens J.Lzn.
Secretaris: de Gouvernementssecretaris.

Koloniale Staten:

Voorzitter: Mr. D. Juda.
Onder-Voorzitter: Mr. C. J. Heylidy.
Dr. A. Salomons, W. van Esveld, A. J. da Costa, Mr. S. H. Barnet Lyon, M. S. van Praag, A. H. de Granada, J. F. A. Cateau van Rosevelt, Dr. C. van Lier, A. d'Angremond, S. M. Swijt.

Curaçao:

Gouverneur: N. van den Brandhof.
Gouvernementssecretaris: G. W. F. Hellmund.

Koloniale Raad:

Voorzitter: de Gouverneur.
Onder-Voorzitter: de Procureur-Generaal.
Mr. C. H. A. Barge,
Mr. Sol. C. Henriquez,
} *Raad van Bestuur.*

M. P. Curiel, G. W. F. Hellmund, I. H. R. Beaujon, J. H. Schotborgh, M. Daal, E. S. L Maduro, P. C. Gorsira, Leon V. Leyba.

Naamlijst der Burgemeesters van 's-Gravenhage, sedert het begin van 1800.

Sedert 1811 Maire	Mr. Isaäc van Schinne.
» 1813 Drie Burgemeesters (Provisioneele regeering) .	Mr. J Slicher.
	» W. 't Hoen.
	» A. Bachman.
Sedert 1816 Vier Burgemeesters (K. B. van Dec. 1815 n°. 86); 2 Jan. 1816 de raad geinstalleerd	Mr. G. J. H. van der Heim.
	» W. 't Hoen.
	» A. Bachman.
	Jhr. T. J. de Roest van Alkemade; deze laatste bedankte, en werd vervangen door Mr. C. E. van Doeveren.
Sedert 1822.	Mr. J. A. Schiefbaan, in de plaats van Mr. v. d. Heim.
» »	Mr. J. C. van de Kasteele, in de plaats van Mr. v. Doeveren.
» 23 Febr. 1824 . . .	L. C. R. Copes van Cattenburch, die op 8 Maart den raad ontbonden verklaarde en een nieuwen raad installeerde.
» 1843.	Jhr. Mr. G. L. H. Hooft.
» 1858.	» » F. G. A. Gevers Deynoot.
» Sept. 1882	Mr. J. G. Patijn.
» 21 Sept. 1887 . . .	» A. J. Roest.

GEMEENTERAAD.

Mr. A. J. Roest, *Burgemeester*, Voorzitter.
E. Evers, *Secretaris*.

WETHOUDERS.

Mr. F. A. P. Bar. Wittert van Hoogland, *Ambt. v. d. Burg. Stand*.
Jhr. Mr. O. J. Repelaar van Molenaarsgraaf.
Dr. J. Th. Mouton.
Mr. J. H. C. Lisman.

LEDEN.

Mr. J. P. Vaillant.
A. J. C. baron van Pallandt.
Mr. J. J. van Geuns.
Jhr. P. O. H. Gevaerts van Simonshaven, *Ambt. v. d. Burg. Stand*.
Mr. B. H. M. Hanlo.
P. de Niet.
J. W. F. Ridder Huyssen van Kattendijke.
J. D. baron van Wassenaer van Rosande.
Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.
Mr. J. G. S. Bevers.
Mr. C. baron van Breugel Douglas.
Jhr. C. A. van Sypesteyn.
Mr. J. B. van Berckel.
H. M. de Vries.
Jhr. H. Th. Hora Siccema.
F. H. van Malsen.
Mr. D. Polak Daniels.
Mr. B. L. Rasch.
G. H. A. N. Rietstap.
Dr. G. T. A. Wolterbeek Muller.
J. J. C. de Wijs.
A. G. Bodaan.
Jhr. Mr. E. N. de Brauw.
A. Hoogenraad.
M. Hijmans van Wadenoyen.
Mr. C. P. D. Pape.
L. J. S. van Kempen.
W. A. Schroot.
Mr. L. P. M. H. baron Michiels van Verduynen.
Mr. A. F. A. Leesberg.
Mr. W. Stortenbeker.
Mr. J. A. H. baron van Zuylen van Nyevelt.
W. J. M. de Bas.
P. C. Evers.
W. J. Scheltus.

Burgemeester en Wethouders zijn 's Maandags- en Vrijdagsmiddag te 12 uur te spreken.

Opgaven *van de* CHEFS en *den* DIENSTTIJD *der verschillende kantoren en afdeelingen van het* Plaatselijk Bestuur.

BUREAU VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

Wethouder, Ambtenaar v. d. Burgerlijken Stand:
Mr. F. A. P. baron Wittert van Hoogland.

Het bureau wordt gehouden in een der benedenvertrekken van het Raadhuis, waar de aangiften van geboorten en overlijden kunnen geschieden op *Maandag*, *Dinsdag*, *Donderdag* en *Zaterdag*, van 's morgens 9½ tot 's namiddags 1 ure, op *Woensdag* en *Vrijdag*, van 's middags 12 tot 's namiddags 2 uren; en op *Zondag* van 12 tot half één. Bij noodzakelijkheid tot het doen van aangiften op Feestdagen, worden daarvoor de uren bijzonder bepaald.

De sluiting van huwelijken geschiedt op *Woensdag* en *Vrijdag*, tenzij dit op een anderen dag wordt verlangd. De kosten zijn: op *Woensdag* en *Vrijdag*, vóór 12 uur, afgezonderd van de overige paren *f* 15; tusschen 12 en 2 uur *f* 30; na 2 uur *f* 15; op een anderen dag *f* 60.

GEMEENTESECRETARIE.

Eerste Afdeeling,

Hoofdcommies: W. Dietz,

belast met de volgende werkzaamheden: nationale militie, schutterij, politie, jacht en visscherij, openbare middelen van vervoer, medische en veterinaire politie, staatsloterij, wet tot regeling van den kleinhandel in sterken drank, jaarverslag; wet op den waarborg der gouden en zilveren werken; attestatiën de vita; repertoire van den Secretaris; opmaken van alle akten, uitgezonderd de eigendomsakten en het verrichten van alle verdere werkzaamheden, welke niet aan andere afdeelingen zijn of kunnen worden opgedragen.

Tweede Afdeeling,

Hoofdcommies: J. J. F. Witmer,

belast met de volgende werkzaamheden: comptabiliteit der gemeente, met inbegrip van het opmaken der begrooting en rekening, en van alle daarmede in verband staande werkzaamheden; verificatie van rekeningen van aan de gemeente reken-

plichtige instellingen of personen; gasfabriek, duinwaterleiding en openbare reiniging (voor zooveel het financieele gedeelte betreft); belastingen der gemeente, met het opmaken der kohieren en de behandeling der aanvragen om afschrijving of restitutie van Hoofdelijken Omslag; openbaren eeredienst; legaten en erfstellingen; onderwijs (hooger-, middelbaar- en lager-) met kunsten en wetenschappen, benevens landbouw en nijverheid; armwezen (waaronder verpleging van krankzinnigen en collecten); het bijhouden van het register der ambten; algemeene statistiek.

Derde Afdeeling,

Hoofdcommies: Jhr. Mr. M. van Reenen,

belast met de volgende werkzaamheden: openbare werken en eigendommen; verordening op de bouwpolitie; verordening op het innemen van gemeentegrond en gemeentewater; gasfabriek, duinwaterleiding en openbare reiniging (voor zoover het administratieve gedeelte betreft); brandwezen; opmaken van alle akten van eigendom; wet tot regeling van het toezicht bij het oprichten van inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken; wet regelende de onteigening ten algemeenen nutte; opmaken en bijhouden van lijsten en liggers der eigendommen (corporeele en incorporeele); aanbestedingen (verkoop der bestekken en opmaken der processen-verbaal).

Vierde Afdeeling,

Hoofdcommies: C. A. A. van Ginkel,

belast met de volgende werkzaamheden: burgerlijken stand (geboorten, overlijden, huwelijken); bevolkingsregisters; begraafplaatsen; gemeenteziekenhuis.

Vijfde Afdeeling.

Hoofdcommies: A. T. van de Watering,

belast met de volgende werkzaamheden: inkwartiering; patent-, grond- en personeele belasting; kadaster.

ALGEMEENE SECRETARIE,

Zesde Afdeeling,

Hoofdcommies: J. M. Stobberingh,

belast met de volgende werkzaamheden: verkiezingen met

het opmaken der kiezerslijsten; agenda met index; in het net schrijven van minuten, notulen enz.; expedieeren van alle stukken; bijhouden van alle lijsten en roosters van de leden van den Raad en van commissiën; administratief archief.

OUD-ARCHIEF EN BIBLIOTHEEK.

Archivaris: A. J. Servaas van Rooyen.

Geopend 's Maandags, Woensdags en Vrijdags, van 's morg. 10 tot 's namiddags 3 uur. —

De Secretarie is *dagelijks* geopend van 's morgens 9½ ure tot des namiddags 3 uren, zoo tot het bekomen van informatiën als tot het verkrijgen van paspoorten en andere akten.

Attestatiën de vita worden afgegeven *'s Maandags, Woensdags* en *Vrijdags*, van 's morgens 10 tot 's namiddags 1 ure. Bij den aanvang van ieder kwartaal heeft daarop eene uitzondering plaats, en daarvan wordt tevoren in het dagblad der gemeente aankondiging gedaan.

BUREAU VAN DEN GEMEENTE-ONTVANGER.

Ontvanger: Jhr. Mr. C. H. Beelaerts van Blokland.

Tot betaling van den Hoofdelijken Omslag, Hondenbelasting en Waterleiding: op het Raadhuis, de vijf eerste werkdagen van alle week, van 9—2 uren.

POLITIE.

Hoofdcommissaris: J. C. van Schermbeek.
Commissarissen van politie: 1e afd. F. de Klopper, 2e afd. F. A. P. Dietz, 3e afd. L. G. Vernée.
Hoofdinspecteur: F. E. van Bunge.

Het Hoofdcommissariaat van politie is gelegen aan het Alexandersplein, het Commissariaat der *eerste* afdeeling op de Dagelijksche Groenmarkt, dat der *tweede* afdeeling aan de Nieuwe Haven, dat der *derde* afdeeling in de Keizerstraat te Scheveningen.

Posthuizen der politie:

1 Loosduinsche brug.
2 Westerbaenstraat.
3 Van der Duynstraat.
4 Bezuidenhout.
5 Bij het Kurhuis.
6 Ostadestraat.
7 Bij het Hollandsche Station.

8 Vestibule van den Schouwbnrg.
9 Einde van het Zieken.
10 Hoogewal.

BOUWPOLITIE.

Inspecteur: W. de Vrind.

Bureau op een der bovenlokalen van het Commissariaat van politie der 1e afd., dagelijks van 9—10 en van 1—2 uren.

DUINWATERLEIDING.

Directeur: Th. Stang.

Bureau Prinsengracht 25, geopend van 10—2 uren.
(De werken zijn te bezichtigen op vertoon van een bewijs van toegang tot het pompstation, aan te vragen bij de Directie.)

STEDELIJKE GASFABRIEK.

(Fabriek ter zijde van den Loosduinschen weg.)
Directeur: J. E. M. Kros.

Het kantoor aan de gasfabriek is geopend van 's morgens 9 tot des avonds 5 uren.

Cokes-bestellingen, reclames, betalingen op den laatsten werkdag van elke maand en aangiften voor gasverbruik worden ook aangenomen aan het kantoor in de Kazernestraat.

BANK VAN LEENING.

Lage Westeinde.
Geopend van 9½—2 uren.
Directeur: Th. J. Zandvliet.

HULPKANTOREN A EN B.

Korte Lombardstraat.
Geopend van 8—1 uur 's midd. en van 4—9 uur 's av.

BRANDWEER.

Kantoor Prinsenstraat.
Commandant: G. de Wijs.

BRANDSCHELLEN.

Brandschellen zijn op de volgende plaatsen bevestigd:
Groenmarkt. — Politiebureau. Nieuwe Molstraat, hoek Wagenstraat no. 119. Kleine Groenewegje — Gemeentewerf.
Zieken — Politiepost (brandschellen binnenshuis). Rijswijksche weg — Stallen der Haagsche Trammaatschappij. Oranjelaan — hoek Stationsweg no. 50.
Van der Duijnstraat — Politiepost. Boekhorststraat —

Hulppostkantoor. Hoefkade, hoek Koningstraat — Pompstation.

Van Ostadestraat — Politiepost. Paulus-Potterstraat no. 136, hoek Hobbemastraat. Zuidwal — ingang Ziekenhuis. Rembrandstraat, hoek Zuid-Buitensingel. Zuid-West-Binnensingel — Porseleinfabriek «Rozenburg». Prinsegracht, hoek Groote Lombardstraat — Gevangenis. Luthersche Burgwal — hoek Groote Markt no. 20. Hooge Westeinde, hoek Vleersteeg — Gymnasium. Kortenbosch, hoek Slijkeinde — Openbare school.

Loosduinsche brug — Politiepost. Loosduinsche weg — Sluiswachterswoning. Gasfabriek — Portierswoning. Veenkade no. 88. — hoek Dacostastraat. Tollensstraat, hoek Bilderdijkstraat no. 18.

Westerbaenstraat — Politiepost. Witte de Withstr. — hoek van Diemenstraat no. 2. Van Diemenstr. — hoek van Speijkstraat no. 176. Zoutmanstr. — hoek Prins Hendrikplein 1. Laan van Meerdervoort no. 84. — Diaconessehuis. Hugo de Grootstraat — hoek Trompstraat no. 328. Hoogewal — Politiepost. Bazarstraat — hoek Zeestraat no. 72.

Alexandersplein — Centraal Commissariaat van Politie. Bonistraat — tuinmuur van gebouw Riouwstraat no. 43. Atjehst. — hoek Bankastraat no. 107. Balistr. no. 88 — hoek Laan Copes van Cattenburgh. Javastraat, Nassauplein — hoek Nassaulaan no. 23. Frederikstraat — ingang Frederikskazerne. Kanaalstraat — hoek Koninginnegracht no. 15. Mauritskade — ingang Oranjekazerne. Oranjestraat — tuinmuur van gebouw Parkstr. no. 14. Kazernestraat — bureau der gasfabriek. Jagerstraatje — hoek Vos in 't Tuintje no. 2.

Politiepost — Schouwburg. Gemeente-Museum — hoek Tournooiveld. Kneuterdijk — hoek Hartogstraatje. Fluweelen Burgwal — hoek Korte Pooten no. 63.

Bezuidenhout — Politiepost. Bezuidenhout, tegenover Koningin Emmapark. — *Villa Sandvliet.* Schenkweg — aan een paal tusschen de Ternoot- en Binkhorststraten. Zwarteweg — Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen. Zwarteweg no. 74 — hoek Hekkelaan. Amstelstraat — hoek Maasstraat.

Nieuwe Haven — Politiebureau. Gedempte Spui no. 54 — hoek kleine Bagijnestraat. Spuistraat — hoek Passage. Buitenhof Militaire Hoofdwacht.

De gespatieerde namen wijzen plaatsen aan, waar tevens slangenwagens aanwezig zijn.

GEMEENTEWERF.

Groenewegje 26.

Architect-Directeur: B Reinders.

Gemeente-Architect: P. Tirion.

OPENBARE REINIGING.

Kantoor Varkenmarkt 4.

Directeur: J. Hoogwerf.

HAVENMEESTER.

W. van Werven.

Kantoor Zuidwal 40.

MARKTMEESTER.

C. van Doorschot.

Kantoor Prinsegracht 3.

WAAGMEESTER.

J. H. Mansvelt.

KEURMEESTERS VAN SLACHTVEE EN VLEESCH.

1° H. van Aken. 2° G. M. Haffner. J. E. Boekman. J. Koens. P. Geelhoed. J. F. Berkhout. F. A. M. Rijntjes.

KEURMEESTERS VAN VISCH.

A. Overduin. M. M. Teeuwissen. Job Taal. P. van der Harst Mz.

GEMEENTE-APOTHEEK.

Prinsestraat hoek Molenstraat.

WAARBORG DER GOUDEN EN ZILVEREN WERKEN.

Kantoor op de Groote Markt boven het Boterhuis, geopend *Dinsdag*, *Donderdag* en *Vrijdag* van 9—2 ure.

DIRECTE BELASTINGEN.

1ste Afdeeling: Ontvanger B. W. v. Raab van Canstein.
Kantoor Scheveningsche Veer 7.

2de Afdeeling: Ontvanger J. Kuyper Hzn.
Kantoor Zuidwal 7.

De beide kantoren zijn geopend de vier eerste werkdagen der week, van 9—2 uren.

Scheveningen: Commies-Ontvanger A. Kamminga.
Kantoor Wagenstraat. Geopend iederen werkdag.

INVOERRECHTEN EN ACCIJNZEN.

Ontvanger A. Keck.

Kantoor: Valkenhuis bij de Gevangenpoort.

RIJKS BETAALKANTOOR.

Hooigracht 13.

Betaalmeester: C. Hattinga Raven.

KANTOOR VAN ZEGEL EN REGISTRATIE, GERECHTEL. EN ADMINISTR. AKTEN.

Prinsegracht 42.

KANTOOR VAN REGISTRATIE, BURGERLIJKE AKTEN.

Anna-Paulownastraat 31.

KANTOOR VAN BUITENGEWOON ZEGEL.

Binnenhof.

KANTOOR VAN HET SUCCESSIERECHT.

Noordeinde 31F.

POSTWEZEN.

Hoofddirecteur der Posterijen: I. P. HOFSTEDE.

Inspecteur der posterijen in Zuidholland: B. P. W. VERWEIJDE te 's-Gravenhage.

Directeur van het kantoor te 's-Gravenhage: H. N. G. NEUJEAN.

Het Hoofdkantoor, Kerkplein, is *alle* dagen geopend van 6.15 's morgens tot 10 uur 's avonds. Zondags en op alle erkende Christelijke feestdagen van 9—5 uur.

Voor postwissels en quitantiën alleen op *werkdagen*, van 9—3 uur.

Voor de **Pakketpost** alleen op *werkdagen* van 9 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds.

Het Kantoor der **Rijks-Postspaarbank**, Buitenhof n°. 35, is geopend: op werkdagen van 9 uur 's morg. tot 9 uur 's av.; op Zon- en Feestdagen van 10 uur 's morg. tot 12 uur 's middags, tevens voor het debiet van postzegels, briefkaarten enz.

De bijkantoren in de van-Galenstraat 42, Balistraat 26, Fluweelen Burgwal n°. 16, en Boekhorststraat 157 zijn *alleen* op *werkdagen* geopend van 9—3 uur en van 6 tot 8 uur 's avonds.

Bijkantoor Parkstraat *alleen* op *werkdagen* van 9—4 uur; voor postwissels van 9—3 uur.

Aanvang der bestellingen.

a. Op Werkdagen 7.—, 10.— 's morgens, 12.30, 3.15 's nam., 6.— en 8.30 's avonds (Pakketp. 8.— 's morg.; 3.— en 7.15 's av.)

b. Op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen: 7.— 's morgens, 2.30 's nam. (Pakketpost 8.— 's morg.)

Lichting der Hulpbrievenbussen.

Op de met **vette** cijfers gedrukte uren op Zon- en Feestdagen **niet**.

Wagenplein, hoek Bierkade. — Prinsegracht, aan het Huis van verzekering. — Hoogewal, hoek Noordeinde. — Dennenweg, hoek Maliestraat. — Passage, hoek Spuistraat. — Prinsessegracht, hoek Heerengracht. — Javastraat, hoek Nassaulaan. — Kneuterdijk, hoek Parkstraat. — Boekhorststraat no. 157 aan het Bijkantoor. — Anna-Paulownastraat, hoek Laan van Meerdervoort. — Westeinde, aan het politiewachthuis bij de brug. — De-Riemerstraat, hoek Veenkade. — Korte Vijverberg, hoek Tournooiveld. — Zwarteweg, hoek Zuid-Oost-Binnensingel. — Javastraat, hoek Koninginnegracht. — Sumatrastraat, hoek Kanaal. — Herderstraat, hoek Paveljoensgracht. — Bezuidenhout n°. 12, a/h huis «Zandvliet». — Billitonstraat, hoek Borneostraat. — Van-Galenstraat n°. 42 aan het bijkantoor. — Paulus-Potterstraat, hoek Hobbemastraat. — Turfmarkt, hoek Hofspui. — Fluweelen Burgwal n°. 16 aan het bijkantoor. — St. Jacobstraat, hoek Wagenstraat. — Witte-de-Withstraat, hoek van-Diemenstraat. — Balistraat no. 26 aan het bijkantoor. — Van-der Duijnstraat, hoek Oranjeplein. — van-Diemenstraat, hoek Laan van Meerdervoort te **8.—**, 10.45, 1.15, **4.—**, 10.45.

Loosd. weg, hoek Gaslaan 's morg. te 7.15, 9.15, en **6.30** 's av.

Nieuwe Scheven. weg aan het Hotel «De witte brug» 8 's morg., 1,30 en **9** uur 's avonds.

Aan het Station van den Holl Spoorweg: *a.* Richting Amsterdam te 6 41, 10.36 's morg., 1 37 's midd., **4 5** 's nam. en **6 21** 's avonds. *b.* Richting Rotterdam, 8.38, 10.30 's morg., 1.42, **4.52**, **6.9** 's nam. 6.35 en **11.10** 's avonds.

Aan het Station van den Rhijnspoorweg, te 6.05, 8.10, 10.20, **11.50** 's morg., 1.40, 2.50, 4.52 's nam. **6.30**, 7.22, 8.45 's av.

Aan de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal (tijdens vergaderingen) te 11.45 's morg., 3.— en 4.30 's nam.

Rijksdepôthouders voor den verkoop van Postzegels, Briefkaarten, Briefomslagen en Postwisselformulieren.

Jansen, Oranjekazerne (uitsluitend voor het Regiment). — P. J. van Kuijk, Zeestraat 48. — Mej. Wed. A Steunebrink, Stationsweg, hoek Korte Groenewegje. — D. Littooy, Billitonstraat 16. — A. A. J. Buijs; Maliestraat 12. — J. C. van Leeuwen, Westeinde 176. — Mej. Mingelen, Spui 12. — A. P. Witmaar, Spui 265 — L. J. J. Beijerman, Veenkade 89, hoek da-Costastraat en W. A. B. Terstroet, Maasstraat 68.

Aangeteekende brieven moeten minstens 30 minuten, en gedrukte stukken, dienstbrieven enz., bij groote hoeveelheid, één uur vóór de buslichting aan het postkantoor bezorgd zijn.

De laatste buslichting aan het postkantoor is bepaald voor het buitenland als volgt:

Vereenigde Staten van Noord-Amerika (over Engeland) 6.— 's avonds. (Dinsdag, Woensdag, Vrijdag en Zaterdag).

Idem (over Amsterdam of Rotterdam) elken Vrijdag 11.45 's avonds.

België 8.15 's morg., 1.— 's midd., 4.15, 6.— 's avonds en 12.— 's nachts.

Denemarken 2.15, 4.15 en 8.— 's avonds.

Duitschland 5.45 en 9.15 's morg., 2.15, 4.15, 6.30 en 8.— 's avonds.

Engeland (over *Ostende*) 1.— 's middags.

Idem (over *Vlissingen-Queensborough*) 8.15 's morgens en 6.— 's avonds.

Idem (over *Calais-Dover*) 12.— 's nachts.

Frankrijk 8.15 's morg., 1.— 's midd., 6.— 's avonds en 12.— 's nachts.

Italië 8.15 's morgens en 1 's middags.
Luxemburg 1.— 's midd., 6.— 's avonds en 12 's nachts.
Noorwegen 2.15, 4.15 en 8.— 's avonds.
Rusland 4.15 en 8.— 's avonds.

Spanje 8.15 's morg. — *Turkije* (over *Berlijn-Varna*) Zondag en Donderdag 4.15 's avonds. — Idem (over *Weenen*) 6.30 's av.

West-Indië (Nederl.): *a.* Suriname (over Amsterdam) den 11den van elke maand, 11.45 's av. — Idem (over Southampton) 8.15 's morg., 2 Oct. en verder om de 14 dagen. — *b.* Curaçao (over Amsterdam) den 11den van elke maand, 11.45 's avonds, alleen op verzoek. — Idem (over Hâvre) den 13 en 28 van elke maand, 1.— 's middags. — Idem (over Liverpool) elken Donderdag, 6.— 's avonds. Idem (over New-York) 6.— 's avonds, 5 Oct. en verder om de week.

Zweden 2.15, 4.15 en 8.— 's avonds.

Zwitserland (over Duitschland) 5.45 's morg. en 4.15 's av. Idem (over Luxemburg) 1.— 's middags.

Nederl. Oost-Indië (over *Amsterdam*) met de stoomschepen der Maatschappij *Nederland*, laatste busl. postk. 11.45 's av.; Over *Rotterdam*, met de stoomschepen van de Rott. Lloyd, 11.45 's avonds. — Over *Genua* met de stoomschepen der Maatschappij *Nederland*, 6.— 's avonds. — Over *Marseille* met de stoomschepen van de Rott. Lloyd, 6.— 's avonds. — Over *Marseille* met de Fransche pakketbooten, 8.15 's morg. — Over *Brindisi* met de Engelsche pakketbooten, 1.— 's midd. Om van de aansluiting te *Brindisi* zeker te zijn, is het raadzaam daags te voren, op hetzelfde uur, van de voorloopige verzending gebruik te maken.

Kaapland, *Oranje-Vrijstraat*, *Transvaal*, *Natal*, *Bechuanaland*, *Delagoabaai* en de havenplaatsen aan de oostkust van *Afrika*, Donderdags om de 14 dagen 9.24 's morg. van *Rotterdam* (port 25 cts voor brieven per 15 gr., gedrukte stukken en monsters 5 cts per 50 gr. min. 7½ ct.; voor aangeteekende brieven een vast recht van 10 cts boven het gewone port.)

BINNENLAND.

Briefport, monsters of stalen van koopwaren, drukwerken, postpakketten, aanteekening, postwissels, postkwitantiën.

Binnenlandsche brieven en briefkaarten.

Tot 15 gram 5 ct. — boven 15 tot 100 gr. 10 ct., boven 100 tot 250 gr. 15 ct.; boven 250 tot 500 gr. 20 ct.; boven 500 tot 1000 gr. 25 ct.; boven 1000 gram worden geene *brieven* toegelaten.

Briefkaarten 3 ct., met betaald antwoord 6 ct.

Monsters of stalen van koopwaren.

Voor elke 75 gr. of gedeelten daarvan 2½ ct. Maximum gewicht. 300 gr. Maximum afmeting 30 centimeters in lengte, hoogte en breedte, terwijl het adres alleen den naam des afzenders en handelsmerken mag bevatten, nommers en prijzen mogen bijgevoegd worden.

Dagbladen en gedrukte stukken.

Dag- en weekbladen boven 25 gr. (met of zonder bijvoegsels) 1 ct. per nommer of exemplaar. Dag- of weekbladen (met of zonder bijvoegsels) tot en met 25 gr. ½ ct. per No. of exempl. Bijvoegsels *afzonderlijk* tot 25 gr. ½ ct. voor *elk* bijvoegsel, boven 25 gr. 1 ct.

Boek-, steen- of plaatdrukwerk, photografische, hectografische afdrukken: elke 25 gr. of gedeelte daarvan 1 ct., boven 100—150 gr. 5 ct., boven 150—200 gr. 7½ ct., boven 200—300 gr. 10 ct., boven 300—400 gr. 12½ ct., boven 400—500 gr. 15 ct., en verder voor elke 250 gr. of gedeelte 2½ ct. meer.

Postpakketten.

Tot 1 kilogr. 15 ct., boven 1 tot 3 kilogr. 20 ct., boven 3 tot 5 kilogr. 25 ct. Met aangegeven geldswaarde: *boven* het gewone tarief 10 ct. voor elke *f* 100.— Schadevergoeding voor *niet* aangegeven pakketten hoogstens *f* 2.50 per kilo. Kaarten voor verzending van postpakketten ¼ ct. Inhoudsmaat der pakketten hoogstens 25 kub. decim., langs de vlakken niet grooter dan 80 cM.

Verreken-pakketten (pakketten tegen rembours) kunnen onder dezelfde bepalingen worden verzonden, mits onder betaling der kosten van inkasseering, waarbij het tarief geldt voor de overmaking van gelden per postwissel.

Postpakketten naar Nederl.-Indië kunnen verzonden worden naar de aanlegplaatsen der mailbooten *Batavia*, *Padang*, *Soerabaja* en *Samarang*, tegen de prijzen: tot 1 kilo *f* 0.85; 1—3 kilo's *f* 1.35; 3—5 kilo's *f* 1.85.

De adressen moeten op de *pakketten geschreven* worden, terwijl voor andere dan bovengenoemde aanlegplaatsen de verdere kosten voor rekening van den geadresseerde komen.

Noodig zijn twee douaneverklaringen en de pakketten met lak te verzegelen.

Pakketten voor plaatsen waar stations of halten van den N. I. spoorweg gevestigd zijn, kunnen tot hunne bestemming gefrankeerd worden.

Het port bedraagt tot 1 kg. *f* 1.15.
boven 1 tot 3 kg. *f* 1.65.
» 3 tot 5 kg. *f* 2.25.

Aan bedoelde stations en halten kunnen ook pakketten naar Nederland en elders aangenomen worden.

Stations en halten aan den N. I. spoorweg zijn: Bodjonggedeh, Brambanan, Bringin, Broembong, Buitenzorg, Delangoe, Depok-Djokja, Goendih, Gogodalem, Kalassan, Kali-Osso, Karangsono, Kedong-Djati, Lawang, Meester Cornelis, Padas, Passar Mingo, Pondak Tjina, Poerwodadi, Salem, Solo, Srowat, Tongoeng, Telawa, Tempoeran, Tjepper, Tjitajam, Toentang (Salatiga), Weltevreden, Willem I.

Gewone aanteekening van brieven, gedrukte stukken, monsters van koopwaren en briefkaarten *boven* het gewone port 10 ct. Vergoeding *f* 25.—. Aanteekening *met* aangegeven waarde: *behalve* het gewone port 2½ ct. voor elke *f* 100.—, doch minstens 15 ct. Aanteekening boven *f* 6000.— niet toegelaten.

Gewone aangeteekende brieven en brieven met aangegeven waarde tot hoogstens *f* 600.— kunnen ook door hulppostkantoren verzonden worden of door een ander dan den geadresseerde ontvangen worden tegen behoorlijke invulling en onderteekening van het *formulier van lastgeving*, dat op de kennisgeving is afgedrukt. Wordt een aangeteekende brief *niet* in *ongeschonden* toestand ontvangen, dan behoort aangifte daarvan *onmiddellijk* te geschieden ten einde proces-verbaal te kunnen opmaken.

Postwissels.

Het recht bedraagt 5 ct. voor elke *f* 12.50 of gedeelte daarvan. Verzending en uitbetaling door alle post- en hulpkantoren. Kunnen ook aan een bepaald persoon geëndosseerd worden. Zijn *één* maand gangbaar. Na dien tijd wordt machtiging tot uitbetaling van het hoofdbestuur vereischt. In het ongereede geraakt, worden duplicaten afgegeven. Formulieren voor postwissels à ½ ct. verkrijgbaar.

Telegrafische postwissels boven het gewone recht de kosten van een telegram.

Postbewijzen, verkrijgbaar aan alle post-, bij- en hulpkantoren, tot bedragen van *f* 1, 1½, 2, 2½ enz. tot *f* 10.

Recht 2½ ct., formulier ½ ct. Worden in brief of omslag in de bus geworpen nadat het *bewijs* van storting er van gescheiden is. Zijn 6 maanden geldig. Bij verloren gaan door nieuwe vervangen tegen overlegging van het bewijs van storting.

Expresse bestelling 15 ct. *boven* het gewone port.

Invordering van gelden op kwitantiën tot hoogstens *f* 150.— kosten 10 ct. voor elke *f* 10.— of gedeelten van *f* 10.—. Boven *f* 10.— moeten de kwitantiën van plakzegel à 5 ct. voorzien zijn. Inlevering der kwitantiën op een «borderel» dat kosteloos verkrijgbaar is.

Postspaarbank.

Inlagen en terugbetalingen aan alle postkantoren, bijkantoren en daartoe aangewezen hulpkantoren. Inlage minstens 25 ct. Voor kleinere bedragen kosteloos formulieren verkrijgbaar voor 20 frankeerzegels à 5 ct., voor schoolspaarbanken van 100 à 1 ct. Inlage in een spaarbankboekje, (kosteloos verkrijgbaar). Bij de eerste inlage eene verklaring te teekenen. Terugbetalingen alleen aan den inzender of zijn gemachtigde. Rente 2.64 pCt. ieder jaar bij te schrijven. Vrijdom van port voor briefwisseling tusschen de inleggers en den directeur der Postspaarbank.

INTERNATIONAAL POSTVERKEER.

De achterstaande tabel bevat de tarieven bij gewone verzending en frankeering: de gewone brieven per 15 gram, gedrukte stukken, monsters per 50 gr. alles in centen uitgedrukt

(Briefkaarten zijn verkrijgbaar: met zegel van 2½ ct. voor 3 ct., met zegel van 5 ct. voor 5½ ct.)

Maximum gewicht voor monsters 250 gr. Afmeting hoogstens 20 × 10 × 5 cM.

Maximum gewicht voor gedrukte stukken 2000 gr.

Voor de Nederl. bezittingen in Oost- en West-Indië per Zeepost 5 kilogram hoogstens.

Voor gewone aangeteekende brieven wordt (behalve voor de Vereenigde Staten) bij verloren gaan 50 franks vergoed. Het port voor monsters bij afzonderlijke verzending is in de meeste gevallen iets *boven* het opgegeven port.

Invordering van gelden op kwitantiën kan geschieden naar Duitschland, België, Frankrijk en Algerie.

Abonnementen op nieuwsbladen en tijdschriften in België en Frankrijk verschijnende, kunnen aan de postkantoren genomen worden.

Brieven met aangegeven geldswaarde kunnen verzonden worden naar België, Bulgarije, Costa Rica, Denemarken en Koloniën, Duitschland, Egypte, Frankrijk en Koloniën, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Oostenrijk-Hongarije, Portugal en Koloniën, Roumanië, Rusland, Servië, Spanje, Tonkin, Tunis, Turkije, Zweden, Zwitserland.

Het recht van aanteekenen kost, behalve het gewone port en vaste aanteekengeld, voor elke *f* 100 naar België 2½ ct., Duitschland 5 ct., alle andere landen van Europa behalve Turkije 2½ ct.

Turkije { Turksche kantoren 20 cts.
Oostenrijksche » 15 »

Het port voor *drukwerken*, *dagbladen* en *tijdschriften* die minstens éénmaal per week verschijnen bedraagt voor *België* tot 25 gr. 1 ct.; 25—100 gr. 2½ cts.

Andere drukwerken tot 15 gr. 1 ct.; 15—50 gr. 2½ cts. verder elke 50 gr. 2½ cts. méér.

Port van brieven, gedrukte stukken, monsters enz.

LANDEN VAN BESTEMMING.	Gew. brieven.	Briefkaarten.	Gedr. stukken.	Monsters.	Gew. aangeteek. brieven Recht boven het gew. port.
Amerika (Vereenigde Staten). . .	12½	5	2½	2½	10
België (Zie afz. tarief voor drukw.)	10	5			10
Brazilië	25	7½	5	5	10

LANDEN VAN BESTEMMING.	Gew. brieven.	Brief-kaarten.	Gedr. stukken.	Monsters.	Gew. aange-teek. brieven. Recht boven het gew. port.
Canada	12½	5	7½	2½	10
Curaçao	25	7½	5	5	10
Denemarken	12½	5	2½	2½	10
Duitschland	12½	5	2½	2½	13
Egypte	12½	5	2½	2½	10
Engeland	12½	5	2½	2½	10
Frankrijk	12½	5	2½	2½	10
Griekenland	12½	5	2½	2½	10
Guyana (Fransch of Engelsch)	25	7½	5	5	10
Helgoland	12½	5	2½	2½	10
† Indië (Nederl. Oost en West)	25	7½	3	3	10
†† » (per Zeepost)	10	5	2	2	10
Italië	12½	5	2½	2½	10
Kaap de Goede Hoop	25	—	—	—	15
Luxemburg	12½	5	2½	2½	10
Malta	12½	5	2½	2½	10
Mexico	25	7½	5	5	10
Montenegro	12½	5	2½	2½	10
Mozambique	25	7½	5	5	10
New Foundland	12½	5	2½	2½	10
Nieuw Caledonië	25	7½	5	5	10
Nieuw Zeeland	35	—	7½	7½	15
Noorwegen	12½	5	2½	2½	10
Oostenrijk-Hongarije	12½	5	2½	2½	10
Oost-Indie (Britsch)	25	7½	5	5	10
Oranje-Vrijstaat (via Engeland en de Kaap)	35	—	7½	—	15
Transvaalsche republ. (via Engeland en de Kaap)	35	—	7½	—	15
Penang	25	7½	5	5	10
Peru	25	7½	5	5	10

† Met een minimum van 15 cts. voor gedrukte stukken en 5 cts. voor monsters.

†† Met een minimum van 10 cts. voor gedrukte stukken en 5 cts. voor monsters.

LANDEN VAN BESTEMMING.	Gew. brieven.	Briefkaarten.	Gedr. stukken.	Monsters.	Gew. aangeteek. brieven. Recht boven het gew. port.
Perzië.	12½	5	2½	2½	10
Port-Natal	25	—	—	—	15
Portugal	12½	5	2½	2½	10
Rumenië.	12½	5	2½	2½	10
Rusland	12½	5	2½	2½	10
Spanje	12½	5	2½	2½	10
Singapore, Malakka, Wellesley . .	25	7½	5	5	10
Tunis, Tripoli	12½	—	2½	2½	10
Turkije (Europeesch, Aziatisch). .	12½	5	2½	2½	10
Venezuela	25	7½	5	5	10
IJsland	12½	5	2½	2½	10
Zweden	12½	5	2½	2½	10
Zwitserland.	12½	5	2½	2½	10

Internationale postwissels

kunnen verzonden worden naar:

Ned. Indië, hoogste bedrag *f* 150, recht 20 ct. per *f* 10.

België, Bulgarije, Frankrijk, Algiers, Tunis, Italië, Luxemburg, Rumenië. Zwitserland tot hoogstens 500 francs, recht 12½ ct. per *f* 12.50.

Denemarken, Noorwegen, Zweden tot 360 kronen, recht 12½ ct. per *f* 12.50.

Duitschland en Helgoland tot 400 mark, recht 12½ ct. per *f* 12.50.

Oostenrijk-Hongarije tot 400 mark, recht 12½ ct. per *f* 12.50.

De Vereenigde Staten van N.-Amerika tot 100 doll.; recht 17½ ct. per *f* 12.50, doch niet minder dan 35 ct.

Groot-Brittannië en sommige andere plaatsen aan de Kaap de Goede Hoop tot £ 10. recht 15 ct. per *f* 10.

PAKKETDIENST MET HET BUITENLAND.

Aangifte der waarde niet toegelaten. Bewijs van bezorging 5 ct. Maximum zwaarte 3 of 5 kilogr.; inhoud hoogstens 20 kub. decim., langs een der vlakken niet grooter dan 60 centim.

De pakketten mogen *niet* bevatten: levende dieren, ontplofbare of zelfontbrandende voorwerpen, brieven. Zorgvuldige inpakking en verzegeling met lak of lood vereischt. *Op* elk pakket moet adres en bovendien *bij* ieder een adreskaart en zooveel douaneverklaringen als voor ieder land vereischt. Formulieren voor adreskaarten en douaneverklaringen à ½ ct. per 2 stuks. Vergoeding voor verloren gaan hoogstens *f* 7.50 of 12.50.

Postpakketten *kunnen* verzonden worden naar *alle* plaatsen in: België, Duitschland, Frankrijk (ook Algiers, Corsica en Tunis), Italië, Noorwegen, Oostenrijk-Hongarije en Zwitserland, voor Turkije, naar enkele plaatsen, en voor andere hierna genoemde landen naar plaatsen waar de pakketdienst is ingesteld. Bewijs van ter post bezorging 5 cts; bericht van ontvang 10 cts; voor *aangifte van waarde* boven het port een *recht van verrekening* bij vooruitbetaling als voor brieven met aangegeven geldswaarde; voor verrekenpakketten, een recht van 2 % van het verrekenbedrag.

LANDEN VAN BESTEMMING.	Port.
België	*f* 0.50
Bulgarije	» 1.37½
Denemarken	» 0.75
Duitschland	» 0.50
Engeland	» 0.60
	» 1.—
	» 1.35
Alexandrië.	» 1.62½
	» 1.50
Overig Egypte	» 1.62½
	» 1.62½
Frankrijk	» 0.75
Corsica — havens	» 0.87½
Corsica — andere plaatsen	» 1.—
Algiers — havens	» 0.87½
Algiers — stations	» 1.—
Tunis — havens	» 1.—
Tunis — stations	» 1.12½

LANDEN VAN BESTEMMING.	Port.
Guadeloupe Martinique Fr. Guyana Réunion Pondichery	*f* 1.75
Italië met Sicilië en Sardinië	» 1.12½ » 1.12½
De kantoren La Goletta en Sousse in Tunis	» 1.50 » 1.25
Luxemburg	» 0.62½ » 0.62½
Montenegro	» 1.12½
Noorwegen	» 0.87½
Portugal	» 1.37½
Oostenrijk-Hongarije	» 0.75
Rumenië	» 1.12½
Servië	» 1.12½
Spanje	» 1.12½
Constantinopel	» 1.50
Beyrouth, Candia, Dardanellen, Gallipoli, Jaffa, Mitilene, Rhodus, Salonica, Smirna, Valona en eenige anderen	» 1.50
Zweden.	» 1.37
Zwitserland	» 1.— » 0.75

Ned. Indië (Zie hiervoren).

Het verschil in vracht voor verzending naar hetzelfde land wordt veroorzaakt door den verzendingsweg.

RIJKSTELEGRAAF.

Algemeene bepalingen.

Duidelijk schrift. Aanhalingen, verwijzingen, doorhalingen moeten gewaarmerkt zijn. Kunnen worden gesteld in iedere

verstaanbare taal, *overeengekomen* taal of *geheimschrift*, bij voorkeur echter Nederlandsch, Duitsch, Fransch of Engelsch.

Geheimschrift kan slechts uit Arabische letters of cijfers bestaan.

Voor verschillende aanwijzingen kan men gebruik maken van volgende verkortingen.

D. Dringend telegram = { 2 maal gewone telegr. binnenland. / 3 » » » buitenland.

ST. Betaald Diensttelegram.

RP. Betaald antwoord. Geldt voor den prijs van 10 woorden. Bij meer woorden zet men RP (aantal woorden).

RPD. Dringend antwoord betaald.

TC. Collationeering betaald. (Ter meerdere zekerheid voor de juiste overseining. Kost $\frac{1}{4}$ gedeelte van een gewoon telegram).

CR. Kennisgeving van ontvang betaald. Kost den prijs voor 10 woorden.

FS. Naseinen. Iedere naseining wordt den geadresseerde in rekening gebracht als gewoon telegram.

RO. Open bestellen.

PP. Post betaald.

XP. Bode betaald.

PR. Post aangeteekend = 10 cts voor aanteekening.

XD. Bode borg gesteld.

DP. Bestelgeld betaald. (Bij enkele spoorwegkantoren en dan 25 cents bij vooruitbetaling).

EP. Estafette betaald.

ED. Estafette borg gesteld.

TB. Telephoon bestelling. Kost 5 cts.

Elk dezer verkortingen geldt voor één woord. Aanbevolen wordt de telegrammen duidelijk te schrijven en de adressen vooral voor groote plaatsen zoo volledig mogelijk op te geven.

Bij aanbieding van telegr. verleenen de postkantoren hunne tusschenkomst kosteloos. Gebruik van verkort of overeengekomen adres kost per jaar *f* 20.— bij vooruitbetaling. De onderteekening kan verkort of weggelaten worden.

Woordentelling.

Met het taalgebruik strijdige samenvoeging van woorden is verboden, behalve eenige uitzonderingen.

Voor *binnen* Europa kan een woord of cijfergroep uit hoogstens 15 of 5 teekens bestaan om als een woord te worden gesteld; voor *buiten* Europa resp. 10 of 3 teekens, terwijl het overschot steeds voor één woord telt.

Namen van plaatsen, pleinen, straten enz., eigennamen van schepen kunnen aanéén geschreven worden en gelden dan (mits niet meer dan 15 of 10 letters bevattende) voor één woord. De namen van landen of de plaats van bestemming in het adres worden echter *altijd* (onafhankelijk van het aantal letters) als één woord geteld.

In het engelsch kunnen de woorden: *gate*, *hill*, *park*, *place*, *square*, *street* en in het fransch: *rue*, *place*, *quai* enz. *niet* in samenvoeging met andere woorden als één woord gebruikt worden.

Decimaalteekens of breukstrepen worden elk als een teeken geteld, terwijl onderstrepingen voor een geheel woord gelden.

ch, ä, ö, ü gelden ieder voor één teeken. Dus is Egelantiersgr. = één woord, Egelantiersgracht (16 teekens) = 2 woorden, $24\frac{1}{2}$ = 1 woord; $250\frac{1}{2}$ = 2 woorden.

Voor telegrammen met meer dan één adres rekent men binnenslands 15 cts. voor elk afschrift; buitenlands 25 cts. voor elke 10 woorden en ook voor het overschot. *Bodekosten* door den afzender te betalen worden gerekend 70 cts. over een afstand tot 11 kilometers (2 uur gaans) *f* 1.40 van 11—22 kilometers.

Zijn de bodekosten voor den geadresseerde, dan worden de werkelijke kosten in rekening gebracht. Bezorging per post over land is kosteloos.

Bij telegrammen naar het buitenland kan men den weg opgeven langs welken men het telegram verzonden wil hebben. Die aanwijziging wordt kosteloos medegeseind. Wordt geen weg opgegeven dan verzendt het kantoor langs den minst kostbaren.

Stadstelegrammen (d. z. telegr. tusschen een Rijkskantoor

en een in dezelfde gemeente bestaand hulpkantoor) kosten 15 cts. voor 10 woorden, elk w. meer 1 cent.

Nieuwjaarskaarten tegen vast tarief van 15 cts.

Tarieven.

Binnenslands tien of minder woorden *f* 0.25 en verder 3 cts voor elke 2 w.; overschot ook 3 cts. (Voor het overbrengen van een telegram van een kustseinpost naar een schip in zee en omgekeerd *f* 1.—. In het laatste geval komen de kosten geheel ten laste van den geadresseerde).

Bij berekening der seinkosten in het intern. verkeer wordt de te heffen tariefsprijs afgerond tot het naast volgende door 5 deelbare bedrag; terwijl sommige rijken een *tarief per woord* heffen, andere een *vast* tarief *plus* een zeker bedrag per woord; sommige rijken *dringende* telegr. toelaten, andere *niet*.

In de volgende opgaaf zijn de meest voorkomende tarieven opgegeven met aanduiding naar welke rijken dringende telegr. kunnen verzonden worden. Voor een dringend telegr. berekent men 3 *maal* het tarief en rondt het bedrag dan af tot het naast hoogere door 5 deelbare bedrag. Waar die gelegenheid bestaat wordt dit door (D) aangegeven;

De tarieven genomen naar den goedkoopsten weg.

Algiers per woord 0.16^5 (D)

België vast tarief *f* 0.25 + *f* 0.02^5 per woord (D).

Bosnië per woord *f* 0.14^5 (D).

Bulgarije per woord *f* 0.16^5.

Canarische eilanden per woord *f* 0.89^5.

Corfu per woord *f* 0.30^5 (D).

Corsika per woord *f* 0.10^5 (D).

Denemarken per woord *f* 0.10^5.

Duitschland (Baden, Beieren enz.) p. w. *f* 0.06^5 (D).

Frankrijk per woord *f* 0.10^5 (D).

Gibraltar per woord *f* 0.16^5 (D).

Griekenland (vaste land en eiland Paros) p. w. *f* 0.28^5 (D).

Overige eilanden per woord *f* 0.30^5 (D).

Groot-Brittannië, Ierland (met alle bijbehoorende eilanden) vast tarief *f* 0.50 per 5 w. + *f* 0.10 p. woord.

Helgoland per woord *f* 0.13 (D).

Herzegowina als Bosnie.

Hongarije per woord *f* 0.12⁵ (D).
Italië per woord *f* 0.14⁵ (D).
Luxemburg per woord *f* 0.08⁵ (D).
Malta per woord *f* 0.24⁵ (D).
Mecklenburg als Duitschland.
Montenegro per woord *f* 0.14⁵ (D).
Noorwegen per woord *f* 0.16⁵.
Oostenrijk per woord *f* 0.12⁵ (D).
Portugal per woord *f* 0.16⁵ (D).
Pruisen als Duitschland.
Roumanie (Moldavie, Wallachije) per woord *f* 0.14⁵ (D).
Rusland (Europeesch) en kantoren in den Kaukasus per woord *f* 0.22⁵ (D).
Saksen als Duitschland.
Servië per woord *f* 0.14⁵.
Spanje per woord *f* 0.14⁵ (D).
Tunis als Algerie.
Turkije (Europeesch en Aziatisch) p. w. *f* 0.28⁵ (D).
Wurtemberg als Duitschland.
Zweden per woord *f* 0.12⁵ (D).
Zwitserland per woord *f* 0.15⁵.

Afrika.

Zanzibar per woord *f* 4.72 (D).
Mozambique per woord *f* 5.27 (D).
Delagoa (Lorenzo Marquez) per woord *f* 5.37 (D).
Durban per woord *f* 1.17⁵.
Natal per woord *f* 1.17⁵.
Transvaal per woord *f* 1.17⁵.

Amerika.

Tarief van eenige der meest voorkomende plaatsen langs een der kabels *of* langs den goedkoopsten verzendingsweg.

	per woord.
Albany	*f* 0.92
Baltimore	» 0.92
Boston	» 0.82

	per woord.
Brooklyn.	f 0.82
Buffalo	» 0.92
Charleston	» 0.97
Chicago	» 0.97
Cincinnati	» 0.97
Cleveland.	» 0.97
Denver	» 1.09
Detroit	» 0.97
Philadelphia.	» 0.92
Galt	» 0.82
Galveston	» 1.09
Halifax	» 0.82
Hartford	» 0.82
Indianapolis	» 0.97
Jersey-City	» 0.92
Louisville.	» 0.97
Memphis	» 0.97
Milwaukee	» 0.97
Minneapolis	» 0.97
Mobile.	» 0.97
Montgomery.	» 0.97
Montreal	» 0.82
Nashville	» 0.97
Newhaven	» 0.82
New-Orleans	» 0.97
New-York	» 0.82
Norfolk	» 0.97
Ottowa	» 0.82
Pittsburg.	» 0.92
Providence	» 0.82
Quebec	» 0.82
Richmond	» 0.97
Rochester	» 0.92
Savannah	» 0.97
St. Johns.	» 0.82
St. Louis.	» 0.97
St. Paul	» 0.97
Toronto	» 0.82
Vicksburg	» 0.97

	per woord.
Washington	*f* 0.92
Havana	» 2.12
Santiago	» 3.02
Vera-Cruz	» 1.77
Colon (Aspinwal)	» 3.32
Panama	» 3.32
Buenos-Ayres	» 4.38
Pernambuco	» 4.38
Santos.	» 5.41
Bahia	» 4.96
Rio Janeiro	» 4.96
Valparaiso	» 5.53
Lima	» 5.30
Britsch Guyana	» 9.57

China.

Amoy, Hongkong, Shangai per woord *f* 4.12^5 of via P. Amur per woord *f* 4.25 (D).

Egypte.

Caïro en de kantoren ten noorden daarvan per woord *f* 0.92^5.
Kantoren ten zuiden van Caïro *f* 1.05 of *f* 1.17^5 per woord.

Indië.

	per woord.
Perzische golf.	*f* 1.96^5
Mandalay	» 2.47^5
Malakka.	» 3.62^5
Ceilon	» 2.37^5
Penang	» 3.25
Singapore	» 3.75

Ned.-Indië.

Via Dulcigno, Gradisca of Pristina p. w. *f* 4.—
» P. Amur p. w. *f* 6.50 (D).
Langs andere wegen p. w. *f* 4.12^5.

Japan.

Tsu-chima p. w. *f* 5.67⅝, andere kantoren p. w. *f* 4.67.

Australië.

	per woord.
NZ. Wallis	*f* 5.72⅝
Port Darwin	» 4.87⅝
Tasmania	» 5.97⅝
Perzië	» 0.80 (D).
N. Zeeland	» 6.35
Queensland	» 5.87⅝
Victoria	» 5.62⅝

Aziatisch Rusland ten westen van Werknéoudinsk per woord *f* 0.90 (D).
» » ten oosten van Werknéoudinsk per woord *f* 1.46⅝ (D).
Tripoli per woord *f* 0.64⅝.

Telegraphische Postwissels.

Kunnen in *Nederland* tot hoogstens *f* 500 worden verzonden naar plaatsen waar nevens een postkantoor ook een rijkstelegraafkantoor bestaat. Behalve het recht van 5 cts voor elke *f* 12.50, komen hierbij de kosten van het telegram, dat desgevorderd als *dringend* kan behandeld worden en waarvoor ook *kennisgeving van ontvang* kan worden gevorderd. (CR).

Ook kunnen telegr. postwissels worden verzonden naar *alle* kantoren in België, Denemarken (uitgezonderd IJsland en de Faroër), Duitschland, Frankrijk, Italië, Noorwegen en Zwitserland, alsmede naar *sommige* kantoren in Luxemburg en Oostenrijk-Hongarije, naar Lissabon en Oporto (Portugal) en naar Alexandrië, Caïro, Ismaïla, Port-Said en Suez (Egypte).

De Intern. postwissels tot hoogstens 500 francs of daarmede overeenstemmend bedrag.

Tarief van het Zegel.

Formaatzegel.	Princ.	met 50 opc.
Groot Register papier	*f* 1.—	*f* 1.50
Register papier.	» 0.75	» 1.12½
Gewoon papier	» 0.50	» 0.75
Half vel gewoon papier	» 0.25	» 0.37½
Klein papier.	» 0.15	» 0.22½
Kwitantiën boven *f* 10	» 0.05	zonder opc.

ONDERHANDSCHE AKTEN VAN				KOST	
Verhuring van onroer. goed.	Beleening of inpandgeving, enz.				
	1 Maand	1—3 M.	Meer dan 3 Maand.	Princ.	Met 50 opcenten.
f 50	——	— —	——	vrij	
» 100	*f* 5000	*f* 2500	*f* 1250	*f* 0.25	*f* 0.37½
» 200	» 10000	» 5000	» 2500	» 0.50	» 0.75
» 300	» 15000	» 7500	» 3750	» 0.75	» 1.12½
» 400	» 20000	» 10000	» 5000	» 1.—	» 1.50
» 500				» 1.25	» 1.87½

Handelspapier.

Wissels binnen het Rijk betaalbaar, zijn onderworpen aan een zegelrecht voor *f* 100.— *f* 0.05; *f* 200.— *f* 0.10; *f* 300.— *f* 0.15; *f* 400.— *f* 0.20; *f* 500.— *f* 0.25; *f* 1000.— *f* 0.50; *f* 1500.— *f* 0.75; *f* 2000.— *f* 1.—; elke *f* 500.— hooger 25 cent meer, boven de 10.000.— *f* 0.50 voor elke *f* 1000.—, alles vrij van opcenten.

Wissels buiten het Rijk betaalbaar, en het zoogenaamd kortpapier binnenslands betaalbaar, zijn slechts onderworpen aan een vast zegelrecht van 5 cent.

MUNTTAFEL.

LANDEN.	BENAMING.	ONDERDEELEN.	Ongeveer waarde in Nederl. munten.
Amerika.	Dollar.	100 cent.	*f* 2.44½
Baden.	Florijn.	60 Kreuzer.	» 1.—
Beieren.	Florijn.	60 Kreuzer.	» 1.—
België.	Franc.	100 centimes.	» 0.47½
Brazilië.	Milreis.	1000 reis.	» 1.37
Denemarken.	Kroon.	100 Oere.	» 0.66
Duitsche Rijk.	Mark.	100 Pfennige.	» 0.60
Engeland.	Pond Sterling.	4 crown = 20 shill.	»11.85
Frankrijk.	Franc.	20 sous=100 centim.	» 0.47½
Griekenland.	Drachme.	100 lepta.	» 0.42½
Italië.	Lire.	100 centesimi.	» 0.47½
Noorwegen.	Species.	120 skilling.	» 2.80
Oostenrijk.	Flor. of Guld.	100 Kreuzer.	» 1.16
Portugal.	Mil Reis.	1000 reis (conto de reis is 100.000 reis).	» 2.68
Pruisen.	Thaler.	30 Silbergrosch.	» 1.80
	Mark.	100 Pfennige.	» 0.60
Rumenië.	Lei.	100 cents.	» 0.47½
Rusland.	Zilv.Roeb.Pap.	100 kopeken.	» 1.60
	Half Imperial.	5 zilveren roebel met 3 % Agio.	» 9.40
Spanje.	Peseta.	100 centesimas.	» 0.47½
Turkije.	Piaster.	120 aspers.	» 0.10½
Polen.	Poolsche Guld.	30 Grosch.	» 0.24
Zweden.	Kroon.	100 Oere.	» 0.70
Zwitserland.	Franc.	100 centimes.	» 0.47½

RIJDEN EN RIJTUIGEN.

Bekendmaking.

De BURGEMEESTER der gemeente 's-Gravenhage,

Gezien art. 40 der Algemeene Politie-verordening, waarin, onder bedreiging van straf, is voorgeschreven dat de bestuurders van rijtuigen verplicht zijn om de maatregelen, door de politie te nemen in het belang van orde en veiligheid, na te komen en om onmiddellijk te voldoen aan de bevelen van de politie om op te rijden, op te houden of langzaam te rijden,

Heeft goedgevonden vast te stellen de volgende maatregelen, in acht te nemen voor rijden en rijtuigen in de nabijheid van gebouwen waarin samenkomsten worden gehouden:

Art. 1. Er zal met rijtuigen van bezoekers worden aan- en weggereden in één of meer files, zooals door de politie wordt aangewezen.

Art. 2. De bestuurders, die met hunne rijtuigen op de bezoekers blijven wachten of hen komen afhalen, zijn verplicht òf zich te plaatsen in de file door de politie aan te wijzen, òf zich te verwijderen naar de plaatsen door de politie aan te wijzen.

Zij zijn verplicht ook daar aan de bevelen der politie te gehoorzamen.

Art. 3. De bestuurders, die met hunne rijtuigen in de file staan, mogen de volgorde, waarin zij geplaatst zijn, niet verlaten dan met vergunning en onder toezicht van de politie, of om weg te rijden in de richting door de politie aan te wijzen, nadat de gebruikers er plaats in genomen hebben.

Art. 4. Bij het eindigen der samenkomsten moeten de bestuurders met hunne rijtuigen voor de toegangen op- en afrijden in de volgorde, waarin zij in de file geplaatst zijn en naarmate zij afgeroepen worden.

Art. 5. Wanneer de gebruikers van een rijtuig tweemalen zijn opgeroepen en niet verschijnen, moet de bestuurder met dat rijtuig op bevel der politie, doorrijden in de richting en naar de plaats door de politie aan te wijzen.

's-Gravenhage, den 31 December 1885.

De Burgemeester,

(P. 1.) PATIJN.

Bekendmaking.

De BURGEMEESTER der Gemeente 's-Gravenhage,

Gezien art. 40 der Algemeene Politieverordening,

Heeft goedgevonden vast te stellen de volgende bepalingen voor rijtuigen, in acht te nemen bij bijeenkomsten in den Schouwburg:

Art. 1. Tegen het begin der bijeenkomsten zal worden aangereden in file over het Tournooiveld.

Art. 2. Tegen het einde der bijeenkomsten zullen de rijtuigen, waarmede wordt voorgereden, in file worden geplaatst in het Korte Voorhout en op de Princessegracht.

Art. 3. Op het Tournooiveld kunnen bovendien, tegen het einde der bijeenkomsten, rijtuigen worden geplaatst, doch niet anders dan ordelijk en naast elkander, op aanwijzing der politie, werwaarts de bezoekers zich te voet kunnen begeven om van daar weg te rijden.

's-Gravenhage, 31 December 1885.

De Burgemeester,
PATIJN.

(P. 2.)

Bekendmaking.

De BURGEMEESTER der Gemeente 's-Gravenhage,

Gelet op het bepaalde in Art. 40 der Algemeene Politieverordening.

Heeft goedgevonden vast te stellen de volgende bepalingen voor Rijtuigen, in acht te nemen bij bijeenkomsten in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

Art. 1. Tegen het begin der bijeenkomsten zal worden aangereden in file, als volgt:

a. met rijtuigen zonder kaarten, langs den Zwarten Weg, van den kant der Heerengracht of Princessegracht;

b. met rijtuigen met kaarten (gewaarmerkt door den Hoofdcommissaris van politie, te bevragen bij de Directie van het Gebouw en bestemd voor toegang tot de Bestuursloge of het Orchest) door de Nieuwe Havenstraat, langs den Zwarten Weg en in de Muzenstraat.

Art. 2. Met al deze rijtuigen wordt weggereden langs den Zwarten Weg, over de brug voor de Rijnstraat, door de Hekkelaan of naar den Z.-O. Binnensingel.

Art. 3. Tegen het einde der bijeenkomsten zullen de rijtuigen waarmede wordt voorgereden:

a. voor de deuren in den voorgevel van het Gebouw,

b. voor de deuren in den zijgevel aan de Muzenstraat, in files worden geplaatst en wel:

de onder *a* genoemde rijtuigen in de Rijnstraat, de onder *b* genoemde rijtuigen op den Zwarten Weg tusschen de brug voor de Rijnstraat en den Z.-O. Binnensingel en in de Muzenstraat.

De rijtuigen voor de leden van het Bestuur van het Gebouw kunnen afzonderlijk in de Muzenstraat geplaatst worden.

Art. 4. Op den Z.-O. Buitensingel en op de Heerengracht mogen tegen het einde der bijeenkomsten mede rijtuigen worden geplaatst, doch niet anders dan in file overeenkomstig aanwijzing der politie, voor bezoekers die zich te voet daarheen begeven, om van daar weg te rijden.

Art. 5. Met rijtuigen met vertrekkende bezoekers wordt weggereden in de richting naar de Heerengracht of Princessegracht.

Art. 6. Men is gehouden om de bevelen der politie terstond op te volgen.

's-Gravenhage, 31 December 1885.

De Burgemeester,
PATIJN.

(P. 3.)

Bekendmaking.

De BURGEMEESTER der Gemeente 's-Gravenhage,

Gezien art. 40 der Algemeene Politie-verordening,

heeft goedgevonden vast te stellen de volgende bepalingen voor rijtuigen in acht te nemen bij bijeenkomsten in het gebouw « Diligentia »:

Art. 1. Tegen het begin der bijeenkomsten zal worden aangereden in file van het Tournooiveld, door het Lange Voorhout langs het Ministerie van Marine, en weggereden in de richting naar den Kneuterdijk.

Art. 2. Tegen het einde der bijeenkomsten zullen de rijtuigen, wa rmede wordt voorgereden aan de voor- en achterdeur van het Gebouw, in file worden geplaatst:

a. in het Lange Voorhout langs het Ministerie van Marine;

b. in de Hooge Nieuwstraat tusschen het Tournooiveld en het Gebouw.

Met deze rijtuigen wordt weggereden in de richting naar den Kneuterdijk.

Art. 3. In het Lange Voorhout, aan de overzijde van het Gebouw, zullen, tegen het einde der bijeenkomsten, bovendien rijtuigen mogen worden geplaatst, doch niet anders dan ordelijk en in file, op aanwijzing der politie, werwaarts de bezoekers zich te voet kunnen begeven.

's-Gravenhage, 31 December 1885.

De Burgemeester,
PATIJN.

(P. 4.)

MIDDELEN VAN VERVOER.

TARIEF der **stationneerende Rijtuigen** te **'s-Gravenhage,** vastgesteld door Burgemeester en Wethouders den 8 April 1889.

I. Voor het gebruik door 1 à 5 personen:

a.	gedurende hoogstens	20	minuten	*f* 0.60.
b.	»	30	»	» 0.75.
c.	»	1	uur	» 1.25.

II. **Van middernacht tot zonsopgang dubbele prijs**

III. **Bagage** (geen handbagage) *f* 0.10 per stuk.

Na verloop van het eerste uur wordt ieder ingetreden kwart uur betaald met *f* 0.30.

Alle ritten, ook die buiten de bebouwde kom der Gemeente, zijn hieronder begrepen, doch de koetsier is niet verplicht zich verder dan 1 uur gaans (5 kilometers) *buiten de grenzen der Gemeente te verwijderen.*

De koetsier is verplicht vóór het afrijden een bulletin af te geven, waarop o. a. het nummer van het rijtuig is vermeld.

De reiziger wordt uitgenoodigd zich te overtuigen dat het bulletin, dat hem wordt uitgereikt, hetzelfde nummer draagt als het rijtuig.

De koetsier is bevoegd vooruitbetaling te vorderen.

Standplaatsen:

De Buitenpleinen der beide Spoorwegstations.
Het Tournooiveld bij het Lange Voorhout.
Het Buitenhof.
De Plaats.
De Oranjestraat.
De Laan van Meerdervoort, hoek Zeestraat.
De Hoefkade.
Het plein aan de landzijde van het Kurhaus te Scheveningen.
De Duinstraat aldaar.
De rijweg langs het strand bij het « Hôtel Rauch » aldaar.
De Wassenaarsche straat bij het gebouw « Seinpost » aldaar.
Voorts (doch enkel voor 's nachts van 11 tot 3 uur): de rijweg zuidelijk van het Plein.

Als standplaatsen voor veerrijtuigen zijn aangewezen:
Het Scheveningsche veer, bij het Noordeinde.
Het veer aan de Nieuwstraat te Scheveningen.

TARIEF voor het gebruik van **gezadelde paarden, gezadelde ezels** en van **bokken, gespannen voor wagens,** te **Scheveningen,** vastgesteld door Burgemeester en Wethouders.

a. **Gezadelde paarden:**

Van het Kurhaus naar de badkoetsen	*f* 0.15
» » » » Scheveningen	- 0.15

Voor een half uur rijden	*f* 0.50
» » geheel uur rijden.	- 0.75

b. **Gezadelde ezels:**

Van het Kurhaus naar de badkoetsen	*f* 0.10
» » » » Scheveningen	- 0.15
Voor een half uur rijden.	- 0.20
» » geheel uur rijden.	- 0.35
» » halven dag rijden.	- 1.25
» » geheelen dag rijden	- 2.25

c. **Bokken voor wagens gespannen:**

Voor een half uur rijden met één kind	*f* 0.25
» » » » » » twee kinderen . .	- 0.45
» » » » » » 3 à 4 » . .	- 0.65
» » geheel » » » één kind	- 0.45
» » » » » » twee kinderen . .	- 0.75
» » » » » » 3 à 4 » . .	- 1.—

TARIEF voor **Bestellers, Pakjesdragers** en **Wegwijzers,** post vattende op de openbare straat binnen de Gemeente.

1. Een BOODSCHAP, met inbegrip van de bezorging van voorwerpen niet zwaarder dan 2 kilo's, binnen den afstand van 15 minuten.	10 cts.
2. Idem, met het terugbezorgen van antwoord. . .	15 »
3. Idem, op een afstand van meer dan 15 en minder dan 30 minuten	15 »
4. Idem, met het terugbezorgen van antwoord. . .	20 »
5. WEGWIJZEN aan één persoon of gezelschap binnen den afstand van 15 minuten	10 »
6. BOODSCHAPPEN en WEGWIJZEN, per uur . .	25 »
7. VRACHTEN om te dragen, hoogstens zwaar 20 kilo's, op een afstand van niet meer dan 30 minuten	25 »

8. VRACHTEN per KRUI- of HANDWAGEN te vervoeren, hoogstens 30 minuten ver en niet zwaarder dan 50 kilo's . . . . . 40 cts.
9. BEZORGING van ZWAARDER VRACHTEN of andere diensten tegen vooraf overeen te komen loon.

EXTRACT uit de Algemeene Politieverordening voar 's-Gravenhage, van 14 October 1884.

Art. 10.

Niemand mag als besteller, wegwijzer of pakjesdrager op de openbare straat post vatten, zonder vergunning van den Burgemeester.

Art. 11.

De bestellers, wegwijzers of pakjesdragers moeten een metalen plaat, waarop hun volgnummer is vermeld, zichtbaar dragen op de borst gedurende den tijd dat zij op de openbare straat post vatten. Zij mogen geen hooger loon vorderen dan vermeld is in een door Burgemeester en Wethouders vast te stellen tarief, waarvan zij steeds een gedrukt exemplaar bij zich zullen moeten hebben, dat zij op de eerste vordering van dengeen, wien zij hunne diensten aanbieden, moeten vertoonen.

BODEDIENSTEN NAAR OMLIGGENDE GEMEENTEN.

Monster. Bij J. H. van den Ark, de Vink, Loosduinsche weg, *Maandag* half vier, *Vrijdag* half drie.

Id. Bij van der Boor, Schoolstraat 4, bode van Galen, dagelijks behalve Woensdag.

's-Gravesande. Bij Varenkamp, Groenmarkt 23· Bode Solleveldt. Dagelijks behalve Donderdag.

Loosduinen Id. Bode van Galen, dagelijks behalve Woensdag.

Leiden. Bij Catenius, Dennenweg 54. Bode Chaudron, dagelijks.

Naaldwijk. Bestelhuis achter de Groote Kerk no. 11, bode van den Ende, dagelijks behalve Donderdags.

Scheveningen. Bestelhuis. Halstraat 6.

Voorburg. » Wagenstraat 2, bode Zieck, dagelijks.

Wassenaar. » van der Kooy, Wagenstraat 33, bode Zandvliet, Maandags, Woensdags, Vrijdags.

Zoetermeer en Zegwaard. Bestelhuis Groenendalstraatje 14, bode P. van Dijk, Dinsdags en Vrijdags.

Rijswijk en Geestbrug. Bestelhuis Torenstraat 12 en Vlamingstraat 13.

TARIEF der kosten van verpleging in het **Gemeente-ziekenhuis** te 's-Gravenhage voor het jaar 1888.

Voor personen, die langer dan een jaar hunne woonplaats binnen de Gemeente hebben, voor hunne minderjarige kinderen en voor hunne inwonende dienstboden:

1e kl.	*f* 7.50	p. dag,	*f* 52.50	p. week,	*f* 225.—	over 30	dagen.
2e »	- 5.—	»	- 35.—	»	- 115.—	»	»	»
3e »	- 2.—	»	- 14.—	»	- 60.—	»	»	»
4e »	- 0.75	»	- 5.25	»	- 22.50	»	»	»

Voor personen, die korter dan een jaar hunne woonplaats binnen de Gemeente hebben of elders wonen:

1e kl.	*f* 10.—	p. dag,	*f* 70.—	p. week,	*f* 300.—	over 30	dagen.
2e »	- 7.50	»	- 52.50	»	- 225.—	»	»	»
3e »	- 3.50	»	- 24.50	»	- 105.—	»	»	»
4e »	- 1.50	»	- 10.50	»	- 45.—	»	»	»

STOOMTRAMDIENSTEN:

Naar **Scheveningen**: 2, nl. één van het Rijnspoorstation af (tot het Kurhaus) en één van het station Hollandsche spoor en de Anna-Paulownastraat af (tot het strand).

Naar **Delft:** van het Huijgensplein af.

Naar **Loosduinen, Poeldijk, 's-Gravensande, Naaldwijk** (Westlandsche Stoomtram): van de Lijnbaan af.

Naar **Voorburg, Veur, Voorschoten, Leiden, Wassenaar** (IJselstoomtram): van den Schenkweg af.

Voorts van de Rijnspoor een **locaaldienst** tusschen **Den Haag** en **Voorburg**.

PAKSCHUITEN.

Amsterdam. M. Boelhouwer, Amst. Veerkade 7. Dagelijks nam. 4 uur (beh. Zondags).

H. M. van Leeuwen, Bierkade 5. Maandag, Woensdag, Vrijdag nam. 4 uur.

Alphen. G. van Muijen, Spui. Woensdag 11 uur.

Bodegraven. H. Windhorst, Veerkade, Woensdag 10 uur.

Delft. H. van Vliet, Amst. Veerkade 29. Dagelijks voorm. 9 uur (beh. Zondags).

A. H. Maatje, Amst. Veerkade 58. Maandag, Woensdag, Vrijdag, nam. 5 uur.

Gouda. Stigter, Spui bij de Veerkade. Dinsdag, Vrijdag voorm. 11 uur.

Haarlem. A. C. Planye, Bierkade 17. Dinsdag en Vrijdag voorm. 11 uur.

Leiden. P. en L. Verkoren, Dunne Bierkade 2. Dagelijks nam. half 2 (beh. Zondag).

J. de Munck, Spui 233. Dagelijks nam. half 3 (beh. Zondag).

Leidschendam. W. van der Kam. 's Maandags 1 uur van het Zieken.

Loosduinen, Monster, 's-Gravensande, Hondsholredijk en **Poeldijk**. De Vink, Loosduinscheweg. 's Maandags en Vrijdags, nam. 2 uur.

Maaslandsluis. H. v. d. Marel, Spui, 's Maandagsmiddags.

Rotterdam. D. Hoogenraad, Amst. Veerkade 28. Dagelijks nam. 3 uur (beh. Zondag).

C. van der Kwast en A. van Weeghel, Dunne Bierkade. Dagelijks nam. 5 uur (beh. Zondags).

Schiedam. J. Frijlink, Lage Nieuwstraat 11. Maandag en Donderdag nam. 1 uur van de Bierkade.

H. van Vliet, Amst. Veerkade 29. Vrijdag voorm. 5 uur.

Utrecht. G. Tetenburg, Amst. Veerkade 20. Dinsdag, Donderdag, Zaterdag nam. 3 nur.

Vlaardingen. De Willigen, Verschoor en van Zevener (bij weekbeurt). 's Maandags 1 uur van het Spui.

Voorburg. 's Maandags en Vrijdags 1 uur van het Zieke.

Stoombooten op:

Arnhem, Wageningen, Rhenen, Culemborg en **Schoonhoven**. Maandagmiddag 12 uur en Donderdagavond 8 uur.

Breda en **Oudenbosch**. Maandag en Vrijdag voorm. 9 uur.

Doesburg. Woensdag en Zaterdag.

's-Bosch en **Gorinchem**. Dinsdag en Donderdag 's avonds 8 uur.

Maastricht, Weert, Helmond en **Veghel**. Woensdagavond 8 uur.

Commissaris: D. van Tol, Bierstraat.

Dordrecht. P. en G. Sillevis, Dunne Bierkade 12. Woensdag voorm. 7 uur en Vrijdag 3 uur.

TARIEF DER PASSAGE-PRIJZEN

VAN DE

Stoomvaart-Maatschappij „Nederland".

14-daagsche Maildienst

van AMSTERDAM naar BATAVIA en OMGEKEERD.

Directie: Amsterdam, Prins-Hendrikkade 160.

Agentuur te 's-Grøvenhage: CRANS & Co., Gedempte Burgwal 24.

	1ste Kl.	2de Kl.
Van Amsterdam of Southampton—Batavia	*f* 800,—	*f* 400,—
» » » » —Port-Saïd	» 250,—	» 125,—
» » » » —Genua	» 150,—	» 75,—
» Genua—Batavia of Padang	» 700,—	» 350,—
» » —Port-Saïd	» 120,—	» 75,—
» Port-Saïd—Batavia of Padang . . .	» 600,—	» 300,—

Tweede Klasse:

Van Batavia of Padang naar Pord-Saïd	*f* 330,—
» » » » » Genua	» 390,—
» » » » » Amsterdam.	» 450,—
» Port-Saïd naar Genua	» 75,—
» » » Amsterdam.	» 150,—
» Genua » »	» 75,—

Passagiers worden ook ook overgevoerd van Amsterdam of van Genua via Batavia naar Singapore op de volgende voorwaarden, als:

Van Amsterdam naar Singapore, 1ste klasse . . .	*f* 816,—
» Genua naar Singapore » » . . .	» 720,—

Kinderen in verhouding als volgens gewoon tarief.

In de 2e klasse de helft van bovenstaande prijzen.

Het passagebiljet wordt bij de Directie te Amsterdam afgegeven tot Singapore, doch moet te Batavia bij de Agenten J. Daendels en Co. verwisseld worden tegen een biljet in dezelfde klasse op een der Stoomers, ter keuze van den passagier, naar Singapore.

TARIEF DER PASSAGE-PRIJZEN

VAN DE

Rotterdamsche Lloyd.

Agenten: RUIJS & Co., Veerkade 8, Rotterdam.

Agent voor 's-Gravenhage: F.T. COURIER DIT DUBEKART, Veenkade 43.

Van ROTTERDAM naar BATAVIA en OMGEKEERD.

	1ste Kl.	2de Kl.
Rotterdam of Southampton—Batavia of Padang	*f* 800,—	*f* 400,—
» » » —Port-Saïd . .	» 250,—	» 125,—
» » » —Marseille . .	» 150,—	» 75,—
Marseille—Batavia of Padang	» 700,—	» 350,—
Marseille—Port-Saïd	» 120,—	» 60,—
Port-Saïd—Batavia of Padang	» 600,—	» 300,—

Tweede Klasse.

Van Batavia of Padang	naar	Port-Saïd	*f* 330,—
» » » »	»	Marseille	» 390,—
» » » »	»	Rotterdam	» 450,—
» Port-Saïd	»	Marseille	» 75,—
» »	»	Rotterdam	» 150,—
» Marseille	»	»	» 75,—

Onderstaande Hoofdbepalingen gelden zoowel voor de Mij. „Nederland" als voor de „Rotterd. Lloyd".

Van Amsterdam of Rotterdam tot Genua of Marseille of Port-Saïd en omgekeerd, van Batavia tot Port-Saïd en omgekeerd, en van Genua of Marseille naar Port-Saïd en omgekeerd, wordt alleen passage verleend voor zooverre zulke vereenigbaar is met de Hoofdlijn, waarvoor de plaatsen beschikbaar moeten blijven.

Voor elk die op den dag van inscheping het derde jaar is ingetreden en het tiende nog niet heeft volbracht:

de helft der passage.

Voor twee kinderen uit een gezin die op den dag van insche-

ping het derde jaar nog niet zijn ingetreden, met ééne couchette voor beiden te zamen:

als een kind van 2—10 jaren.

Voor een kind dat op den dag van inscheping het derde jaar nog niet is ingetreden, is geen passagegeld verschuldigd, doch heeft men ook geen aanspraak op eene afzonderlijke couchette.

Voor iedere couchette, welke boven het aantal personen, die volgens het tarief daarop aanspraak hebben, verlangd wordt moet *f* 250.— worden bijbetaald.

De Directie of hare Agenten te Batavia treden alleen in bijzondere voorwaarden met eene familie, bestaande uit minstens zeven meerendeels volwassen personen, die voor particuliere rekening reist.

Passagiers, die onderweg van reisplan veranderen, behoeven niet meer bij te betalen dan het verschil van den tariefsprijs tot hunne eerste en laatste bestemming. Zij, die uit Oost-Indië komende, wenschen te ontschepen in een der Europeesche havens, welke het schip aandoet, zonder dit aanvankelijk te hebben bedongen, ontvangen bij het van boord gaan terug, wat zij meer betaald hebben dan de tariefsprijs tot die plaats.

Zij die te Southampton of te Genua of Marseille verlangen te embarkeeren, behooren plaats te bespreken (met of zonder tusschenkomst van een Agent dezer Maatschappij) bij de Directie te Amsterdam of Rotterdam en hebben alsdan het voorrecht hunne bagage te Amsterdam en Rotterdam in te schepen. Het bagagebiljet ontvangen zij bij aanboordkomst, alwaar ook de c. q. verschuldigde vracht voor over-bagage wordt ingevorderd.

Zij die binnen 12 maanden na aankomst met een der stoomschepen van deze Maatschappij de terugreis aanvaarden, genieten een reductie van 12½ pCt. op de door hen betaalde en te betalen som voor de heen- en wederreis; met dien verstande nochtans, dat op de passage van de heenreis reeds geen reductie wegens retour is genoten. — Zij die de heenreis als Gouvernements-passagier hebben gedaan en de terugreis voor eigen rekening doen, genieten alleen de 12½ pCt. reductie op den passage-prijs van de te aanvaarden terugreis.

Er worden *retour-tickets* 1*e en* 2*e kl.* afgegeven, geldig voor

terugkeer binnen *zes maanden* na aankomst, met 25 pCt. reductie op den tariefsprijs, d. i. *bijv. voor 1 passagier 1e kl. van Batavia naar Genua of Marseille en terug of omgekeerd f 1050,— enz.*

Aan passagiers, die de terugreis niet aanvaarden, wordt restitutie gegeven van een derde gedeelte der betaalde passage, tegen intrekking van de ticket, waarop voor het gerembourseerde bedrag kwitantie wordt gevorderd.

Zij, die den termijn van 6 maanden overschrijden, moeten bijbetalen volgens tarief, tegen kwitantie te stellen op de keerzijde van het passage-biljet en met aanteekening daarvan op 't contróle-biljet voor de terugreis.

Bedienden van Passagiers.

Europeesche en daarmede gelijkgestelden betalen als passagiers 2e klasse.

Javaansche en daarmede gelijk gestelden betalen *f* 100,— zonder eenige reductie voor retour-reis binnen het jaar of korting bij embarkement of debarkement te Genua of Marseille en zonder onderscheid of zij in dienst van passagiers dan wel afzonderlijk reizen.

In dienst bij eene familie met 3 of meer kinderen (onverschillig van welken leeftijd) wordt voor één Javaansch bediende geen passage betaald.

Gouvernements-Passagiers.

Gouvernements-passagiers zijn alleen degenen voor wie de passage volgens Contract met het Gouvernement door den Lande rechtstreeks aan de Stoomvaart-Maatschappij wordt betaald.

Voor dezen zijn de bovenstaande tarieven voor eerste en tweede klasse niet van toepassing en wordt ook geen reductie bij retour binnen 6 of 12 maanden berekend, dewijl op andere voorwaarden met het Rijk is gecontracteerd; aan hen wordt echter uitgekeerd bij in- of ontscheping te Genua of Marseille als volgt:

Aan passagiers	1e	klasse		*f*	100,—
»	»	2e	» *bij embarkement te Genua of Marseille . . . . .*	»	50,—
»	»	2e	» *bij debarkement te idem .*	»	60,—

Voor kinderen 10—2 jaar de helft.
» 2 kinderen beneden 2 jaar als voor 1 kind van 10—2 jaar.
» 1 kind » 2 » niets.

Voor hen die op andere plaatsen van Java dan Batavia inschepen, gelden de met het gouvernement gecontracteerde voorwaarden.

Ten aanzien van het recht om desverkiezende te Genua of Marseille of elders te debarkeeren moet met betrekking tot sommige passagiers van de 2e klasse worden opgevolgd hetgeen daaromtrent in het Contract met het Gouvernement is overeengekomen.

COMPAGNIE DES MESSAGERIES MARITIMES.

Agenten te Rotterdam: SMITH & Co.

Kantoor: Willemskade.

Passageprijzen der Mailbooten der Messageries Maritimes:

	1ste Kl.	2de Kl.
Van Marseille tot Singapore per persoon	*f* 756,—	*f* 480,—
» » » Batavia » » »	792,—	» 492,—

Retourbiljetten, geldig voor 9 en 12 maanden met inbegrip van den duur der reis heen en terug.

Van Marseille tot Singapore en terug:

geldig voor 9 maanden	1ste Kl.	*f* 1200,—	2de Kl.	*f* 672,—
» » 12 »	» »	1320,—	» »	720,—

Van Marseille tot Batavia en terug:

geldig voor 9 maanden	1ste Kl.	*f* 1224,—	2de Kl.	*f* 696,—
» » 12 »	» »	1368,—	» »	768,—

In deze prijzen zijn Koffie, Déjeuner, Diner, alsmede gewone wijn bij de maaltijden, begrepen.

Kinderen van 3 tot 10 jaar betalen de helft, die onder de 3 jaar niets.

Bij het bespreken der plaatsen moet het bedrag der passage te *Rotterdam* worden voldaan.

Voor *civiele* en *militaire Ambtenaren*, in dienst van het Nederlandsche Gouvernement, zijn de prijzen gesteld als volgt:

	1ste Kl.	2de Kl.
Van Marseille tot Batavia per persoon	*f* 673,—	*f* 492,—

In deze prijzen zijn Koffie, Déjeuner, Diner, alsmede gewone wijn bij de maaltijden, begrepen.

Kinderen van 3 tot 10 jaar betalen de helft, die onder de 3 jaar niets.

Bij het bespreken der plaatsen moet worden gestort:

f 73,— door de passagiers der 1e klasse } halve plaatsen in
» 152,— » » » » 2e » } verhouding,

benevens de kosten van leges.

Het restant wordt met het Departement van Koloniën verrekend.

THÉÂTRE ROYAL FRANÇAIS DE LA HAYE.

Directeur L. DESUITEN.

Abonnementsvoorwaarden.

De abonnementen worden aangegaan voor 90, 45 en 12 voorstellingen.

Het abonnement van 90 voorstellingen bestaat uit alle voorstellingen die gedurende het seizoen worden gegeven. Voor het abonnement van 45 en 12 achtereenvolgende voorstellingen onderhandelt men met de administratie.

Het abonnement is niet persoonlijk.

De administratie behoudt zich het recht voor om het abonnement niet door te laten gaan, telkenmale wanneer zij dit voor hare belangen noodig zal oordeelen.

De prijs van het abonnement is vastgesteld volgens achterstaand tarief.

Zij die gedurende het vorige speelseizoen waren geabonneerd, genieten de voorkeur voor de plaatsen, welke zij toen in gebruik hadden, tot den 10den September des namiddags 3 uur.

Alle abonnementen worden vooruitbetaald; alleen de abonnementen van 90 voorstellingen worden in twee termijnen betaald.

De kaarten moeten den naam dragen van den abonnent bij wien het geld ontvangen wordt. De kaarten worden slechts afgegeven nadat men geteekend heeft op de abonnementslijst.

Men wordt ter voorkoming van abuizen verzocht om abonnementen uitsluitend op te geven aan het bureau van de komedie van 10 tot 3 uur, alwaar ook alle verdere inlichtingen worden verstrekt.

De dagen der voorstellingen zijn: Maandag, Donderdag en Zaterdag. Het plaatsbureau is open alle dagen van 10 tot 3 uur.
De administratie behoudt zich het recht voor om bij buitengewone voorstellingen de prijzen der plaatsen te verhoogen.

Prijzen der plaatsen aan 't Bureau.

Premier Rang	*f*	3.—
Stalles	-	3.—
Fauteuils de Parquet	-	2.—
Baignoires d'avant-scêne	-	3.—
Baignoires	-	1.75
Parterre	-	1.25
Balcon	-	1.25
Idem Place Militaire	-	0.75
Second Rang	-	1.—
Idem place Militaire	-	0.60
Loges des Troisièmes	-	0.40
Troisième Rang	-	0.30
Idem place Militaire	-	0.20
Quatrième Rang	-	0.25
Idem place Militaire	-	0.15

Carnets Balcon 10 places à *f* 1.—
» Second 10 » » - 0.75

Prijzen der Abonnementen.

	90 voorst.	45 voorst.	12 voorst.
1e Rang, 1e rij	*f* 225	*f* 120	*f* 32.50
Idem, 2e »	- 215	- 115	- 32.50
Loge Grillée (zes plaatsen)	- 1300	- 700	- —.—
Stalles	- 216	- 115	- 32.50
Baignoires d'avant-scêne	- 230	- 120	- 35.—
Fauteuil de Parquet	- 144	- 76.50	- 21.50
Baignoires	- 126	- 67.—	- 19.—
Parterre	- 90	- 47.75	- 13.50
Balcon	- 75	- 40.—	- —.—
2e Rang	- 65	- 35.—	- —.—

GEBOUW VOOR KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Hoogduitsche Opéra.

Directeur: A. SAALBORN.

Niet persoonlijk abonnement 18 voorstellingen met vaste plaats.
Balcon *f* 1.75, Zaal *f* 1.—, Tusschengalerij *f* 0.80, Bovengalerij *f* 0.50.

Stellen kaarten voor 18 voorstellingen.
Balcon *f* 2.—, Zaal *f* 1.25, Tusschengalerij *f* 1.—, Bovengalerij *f* 0.50.

Prijzen der plaatsen aan 't Bureau:

Balcon *f* 2.49, Zaal *f* 1.75, Tusschengalerij *f* 1.—, Bovengalerij *f* 0.50.

Diligentia-Concert.

11 December 1889; 8, 22 Jan.; 5, 26 Febr.; 12, 26 Maart 1889.

CASINO (Wagenstraat).

Directeur: FRITS VAN HAARLEM.

Hollandsche Opera.

Directeur: J. G. DE GROOT.

Concerten.

Uitvoeringen van verschillenden aard.

Salon des Variétés.

(KREUKNIET, BLASER EN BIGOT).

Woensdags en 's Zondags om de 14 dagen.

KONINKLIJK NEDERLANDSCH TOONEEL.

Abonnementsvoorwaarden.

voor het Speelseizoen 1889/90.

De prijzen van het abonnement (voor 62 voorstellingen) zijn als volgt:

Beschikbaar en met vaste zitplaatsen:

	Abonn.	DE PRIJZEN des avonds aan het bureau zijn
1e Rang, voorplaatsen (1e rij)	*f* 77.50	
id. overige plaatsen	- 72.50	
Stalles	- 95.—	*f* 2.50
Baignoires d'av.-scène, voorplaatsen . . .	- 77.50	
» » overige plaatsen .	- 72.50	
Loges grillées voor 6 personen	- 300.—	
Parquet	- 62.—	- 2.—
Baignoires (voorplaatsen 1e rij).	- 55.—	- 1.75
Idem. overige plaatsen	- 52.50	- —
Balcon	- 38.—	- 1.25
1e Rang en Parterre	- 31.50	- 1.—
Ambtenaars-abonnement, Balcon en 2e Rang uitsluitend voor 8 maanden en persoonlijk	- 24.—	

Het abonnement voor 10 maanden wordt met 5 pCt., dat voor korteren tijd met 4 pCt. verhoogd.

Het bedrag der abonnementen moet worden vooruitbetaald.

Militairen in uniform betalen op alle rangen, met uitzondering van de Stalles, half geld.

Abonnementen worden aangenomen dagelijks 10—3 ure, aan het bureau van den Schouwburg, waar tevens alle inlichtingen te bekomen zijn.

Abonnés van het vorig seizoen zullen tot den 12en September de voorkeur op hunne vroegere plaatsen behouden.

De abonnements-voorstellingen zijn begonnen op Dinsdag 17 September.

BEZIENSWAARDIGHEDEN.

Koninklijke Bibliotheek.

en

Kabinet van penningen en gegraveerde steenen.

Lange Voorhout.

Voor iedereen dagelijks geopend, gedurende de maanden December en Januari van 10—3 ure, de overige maanden tot 4 ure, met uitzondering van Zon- en Feestdagen.

Aanvragen om boeken en handschriften ter lezing te bekomen, behooren te worden gedaan aan een der in de leeszaal aanwezige ambtenaren. Toegang kosteloos.

Particulier Kabinet van Schilderijen.

van wijlen den Heer Baron STEENGRACHT.

Lange Vijverberg 3.

Gemeente-Museum.

Korte Vijverberg.

Dagelijks geopend van 10—3 ure, uitgezonderd Zaterdag. Op Zon- en Feestdagen van 1—3 ur. Toegang kosteloos.

Kon. Kabinet van Schilderijen.

(Mauritshuis.)

Korte Vijverberg 22.

Geopend gedurende de maanden Oct.—Maart van 10—3 ure. Gedurende de overige maanden van 10—4 ure. Op Zon- en Feestdagen van 1 tot sluitingsuur. Toegang kosteloos.

Museum van Straf- en Folterwerktuigen.

(Gevangenpoort.)

Op Werkdagen geopend van 10—4. Op Zon- en Feestdagen van half 1—4 ure. Toegang kosteloos.

Museum Meermanno-Westreenianum.

Prinsessegracht 30.

(Boeken, Handschriften, Platen, Kaarten, Penningen, Munten enz.)

Geopend den eersten en derden Donderdag van elke maand van 10—3 uur.

Toegangskaarten verkrijgbaar Lange Voorhout 34 of aan het Museum zelf.

Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië.

Heerengracht.

De bibliotheken zijn alleen geopend op werkdagen van 12—4 uur.

Kon. Zoöl. Bot. Genootschap.

De jaarlijksche contributie bedraagt voor een gewoon lid *f* 25.—; voor een lid-aandeelhouder van *f* 21.—; voor zoons van leden (van 18—23 jaar) *f* 12.50.

(Ballotage).

Panorama Mesdag.

Zeestraat.

Dagelijks geopend van 10—5 uur.
Entrée 49 cent. Kinderen beneden 14 jaar 25 cts.

Panorama International.

Nassaulaan 18.

Dagelijks geopend van 10—10 uur.
Entrée 25 cents. Familiekaartjes tegen minderen prijs.

Groote Koninklijke Bazar van D. Boer & Zonen.

Zeestraat 82.

MONUMENTEN:

Standbeeld van Willem den Zwijger . . .	Plein.
Ruiterstandbeeld van » » » . . .	Noordeinde.
Standbeeld » Koning Willem II. .	Buitenhof.
» » Spinoza	Paveljoensgracht.
Gedenkteeken van Karel Bernard, Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach	Voorhout.
Gedenkteeken herstel Nederlands onafhankelijkheid.	Plein 1813.

Fonteinen:

op het Binnenhof en op het Bankaplein.

Op het Binnenhof voorts de Tréveszaal, de Loterijzaal, de Vergaderzalen der 1e en 2e Kamer der Staten-Generaal.

Het Huis ten Bosch in het Haagsche Bosch.

INHOUDSOPGAAF.

	Bladz.
Algemeen Bestuur (Depart. van —)	21
Algemeene Rekenkamer	22
Bodediensten naar omligg. plaatsen	64
Brandweer	34
Burgemeesters der residentie sedert 1811	29
Bureaux der Gemeente	31
Betaalkantoor (Rijks-)	37
Bestellers enz. (Tarief —)	63
Bezienswaardigheden	77
Christelijke feestdagen	20
Departem. v. Algem. Best.	21
Diligentia-concert.	75
Duinwaterleiding	34
Feestdagen (Kerkelijke —)	20
Gasfabriek	34
Gemeenteraad	30
Gemeentesecretarie en andere Gemeentebureaux	31
Gemeente-Ziekenhuis	55
Gezantschappen (Vreemde)	26
Israëlitische feestdagen	20
Indiën (Bestuur in de —)	27
» (Stoomvaartdiensten op —)	58
Kalender.	1
Koninklijk Huis (Verjaardagen —)	20
Kabinet des Konings	22
Koloniën (Bestuur in de —)	27
Maans- en Zonsverduisteringen.	20
Ministeriën	21
Munttafel	57
Opera (Fransche —)	73
» (Duitsche —)	75
» (Hollandsche —)	75
Pakschuiten	66
Politie	33
Postwezen	37
R. K. feestdagen.	20
Raad van State	22
Rekenkamer (Algemeene).	22
Rijden en Rijtuigen (Bepalingen op —)	58
Rijksbelasting kantoren	36
Rijkstelegraaf	38
Rijtuigen (Tarief —)	61
» (Standplaatsen —)	62
Staten-Generaal	22
Stoombooten	67
Stoomtramdiensten	65
Stoomvaartdiensten op Indië (Tarief —).	68
Telegraaf	38
Tarief Zegel	56
» Rijtuigen	61
» Rijdieren v. Scheveningen	62
» Bestellers enz.	63
» Ziekenhuis	65
» Passage-prijzen naar en van Indië.	68
Tooneel (Koninklijk Nederlandsch —).	76
Tooneel (Zie Opera).	
Verjaardagen Kon. Huis	20
Vervoer (Middelen van —)	61
Zons- en Maansverduisteringen.	20

BLOOKER'S

CACAO.

't Fijnste Merk.

Uitsluitend in gesloten bussen.

BLOOKER'S

CACAO.

't Fijnste Merk.

Uitsluitend in gesloten bussen.

Aan 's Gravenhage.

DOOR

J. TIDEMAN.

'k Groet u, heerlijk 's Gravenhage,
Pronkjuweel in Hollands tuin,
Rijk gezegend lievlingsplekje,
Prijkend aan zijn zandig duin;
Met uw eeuwenoude stammen,
Met uw frissche looverpracht,
Schoonst geschenk uit vroeger dagen,
Dat Natuur u heeft gebracht.
'k Groet u, eerbiedwaarde muren,
Eens der Graven hof en hal,
Waar het zoet gefluister ruischte
Bij het vroolijk feestgeschal.
'k Groet u, standbeeld van den Zwijger,
Door wiens grootsch en wijs beleid
Neêrland vóórging op het voetpad,
Dat ten zege heeft geleid.

'k Groet u met uw donkre bogen
Schoon bezongen Binnenhof,
Dat ons Jan de Witt herinnert,
't Lot dat Barneveldt eens trof.
'k Groet u, somber poortgevaarte,
Pronkend met oud Hollands leeuw, [1])
Dat een gruwbren moord zaagt plegen
In een schoone en roemvolle eeuw.
'k Groet u met uw lindeblaadjes,
Voorportaal van 't vriendlijk woud,
Wijkplaats van de schim van Huygens,
Immer jeugdig, groen Voorhout.
'k Groet u, tal van schoone tempels,
Aan der kunsten God gewijd,
Die in 't drok gewoel des levens
Plekjes van verkwikking zijt.
'k Groet u — maar waar zou ik einden
In het u gewijde lied,
Vriendlijk, lieflijk 's Gravenhage,
Dat ons harte hulde biedt?
Heil dan Koningin der steden,
Immer jeugdig, immer schoon,
Blijf als kostbre parel blinken
Aan oud-Hollands stedekroon. [2])

---

[1]) Zie de aanteekening in den eersten Jaargang voor 1889 op bladz. 22.

[2]) Wij verheugen ons zeer, dat de dichter, de heer J. TIDEMAN, ons de toestemming wilde geven tot het overnemen van dit in 1849 geschreven vers uit den bundel: « Gedichten » van zijn hand, ten vorigen jare in druk, doch niet in den handel, uitgegeven. RED.

Aagte, des Volders dochter. [1]

A° 1459.

DOOR

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

I.

Wij moeten in onze verbeelding een heelen stap terug gaan, en ons verplaatsen in het jaar onzes Heeren een duizend vierhonderd en negen en vijftig, op een van de dagen der Lentemaand.

Nu die schijnbare *tour de force* is verricht, valt het ons

[1]) In 1882 werd deze historische novelle opgenomen in een Vlaamsch tijdschrift: het *Nederlandsch Museum*, en daardoor beperkt tot een gering aantal Noordnederlandsche, in elk geval Haagsche, lezers. Wegens de daarin vermelde gebeurtenis meende ik haar in dit jaarboekje, met enkele kleine wijzigingen, te mogen herdrukken.

gemakkelijker, om de plaats waar wij ons stellen moeten te bereiken, door ons terug te denken naar het dorp van *den Haghe*, dat in 1500 volgens een handvest van Hertog Philips als een plecke, vermaerd in vreemde landen werd aangewezen, een halve eeuw later als de achttiende stad in de rij der Hollandsche steden, uit het grafelijk tijdperk, schitterde, en nu, ongeveer zeshonderd veertig jaar na zijne stichting, de vorstelijke residentie van Nederland mag heeten, de derde der groote steden van ons kleine doch gelukkige land.

Hoewel de lente binnen weinige dagen hare intrede zal doen, bij het uitrijden van den zonnewagen uit het beeld der Visschen in dat van den Ram, en oud en jong zich deswege verheugen, is het heden alles behalve een lentedag, want de oostenwind jaagt met zijn killen adem een sneeuwvlaag om ons henen.

Het haantje van den St. Jacobstoren vangt wind en sneeuw met zijn breed uitgespreiden staart op, en steekt zijn kop met hardnekkige onverschilligheid en bedaardheid in den wind, die met verwoedheid in zijn oogen blaast. Was zijn goudglans reeds lang verdwenen, en had hij zich even als de hemel in rouwgewaad getooid, nu heeft hij het helderwitte sneeuwkleed zich om de lendenen gehangen en steekt daardoor scherp af tegen het aschgrauwe zwerk.

Wordt de sneeuw door de jeugd met vreugde begroet, niet alzoo in de kleine woning, welke wij even binnen stappen om ons te bergen voor de lawine, die langs de pannen der onaanzienlijke huizingen afglijdt, om zich op nieuw met de sneeuwjacht te vereenigen en in verdubbelde woede het aangezicht en de handen van hen, die zich op straat bevinden, te prikken en te snijden.

Het is een meisje van ongeveer twintig jaar, dat ons oog treft. Met den rug naar den haard gezeten, het spinnewiel voor zich, terwijl zij zoo even nieuw vlas op den stoel heeft gelegd, laat zij nu hare anders zoo bezige handen lusteloos in den schoot hangen. Zij staart door de kleine verweerde ruiten naar buiten, om de jagende en dwarrelende sneeuwvlokjes te bespieden, die naarmate zij fijner en kleiner en dus kantiger zijn, haar oog droeviger en somberder stemmen.

Het is alsof zij het zweepen van wind en sneeuw voelt; alsof zij mede lijdt met hen, die buiten zijn en die gedwongen worden, om op den vlakken weg, misschien uren achtereen, zonder eenige beschutting den striemslag te verduren.

En toch is haar haard zoo warm en wel gevoed. De op de vuurplaat gestapelde blokken hout, harsachtig als zij zijn, knetteren en spatten en werpen roodgele vlammen omhoog, die het zoo donkere vertrek telkens in rossen gloed hullen en een spookachtig licht geven.

Het vriendelijk koesterende haardvuur heeft voor Aagte, des volders dochter, geen aantrekkingskracht. Haar blik blijft hangen aan het trillende klapvenster, dat met elke windvlaag een opening laat om de fijne jachtsneeuw door te laten en als een stuifregen over de eikenhouten tafel heen te strooien.

Heeft zij ons bij het binnenkomen, de reden als bevroedende, met een vriendelijk hoofdknikken en een noodend handgebaar, de bij den haard staande schabel tot zitplaats aangewezen, hare gedachten bepalen zich niet langer bij ons en schijnen op nieuw heen te dwalen naar die grijsgrauwe lucht, die de sneeuwvlokken in wilde vaart en klimmende drift naar beneden jaagt.

Aagte weet nog niets van de weelde van het haardvuur, welke wij kinderen der negentiende eeuw kennen en genieten, ten minste wanneer geen angstig droomen of drukkende gejaagdheid ons in hare stemming brengt.

Wij kinderen dezer eeuw roepen dan ook het eerste vlammende houtblok of het gloeiende koolvuur een welgemeend *wees gegroet* toe. Een *wees gegroet*, dat uit het hart komt, want de haard is het, die het huisgezin bijeen brengt, die den vriendenkring daarom heen schaart.

Is er des zomers niets dat aangenamer is dan te dolen door bosch en beemd, over veld en duin, de winter geeft het gezellige haardvuur, dat wakend doet droomen, en wanneer slechts de vlammen lekken en spelen, dan deert ons geen grijsgrauwe lucht, dan geven we niet om het bulderen van den storm, het plassen van den regen of het snijden van de sneeuwjacht.

Bij Aagte had misschien het eerste vuur deze en diergelijke gedachten gebracht, toen de winter naderde; nu echter bij den overgang van den winter op de lente, maalde haar iets geheel anders door het hoofd.

Had zij een ontevreden humeur gehad, dan zou zij hebben zitten te morren en te klagen, en het gure weder hebben verwenscht, dat haar zoo'n reden van bezorgdheid gaf. Haar stille onderworpen natuur deed haar echter berusten en slechts mijmeren, waarom het op dezen dag nu juist nog zoo streng moest winteren. Maar zij was tevreden en bleef dit, en zij hoopte slechts, hoopte vurig, dat de Maartsche zon weldra het sneeuwpad mocht banen en effenen, zoo niet geheel doen verdwijnen. Zelfs zouden we zeggen, dat hare lippen wat prevelden. En dan, we weten het, kon het niet

anders zijn dan een gebed, tot de Moedermaagd opgezonden, nadat zij het crucifix aan de lippen had gebracht, dat rust vond op den zwellenden boezem.

De kerktoren doet zijn slagen hooren. Aagte telt. Eén, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien..... Het zijn er elf. Nu fluks opgestaan en den pot te vuur gezet, nadat een beukeblok is bijgeworpen, dat tot steun strekt van de anders naar eene zijde overhellende kookpan. Nu schijnen hare sombere gedachten wat te wijken, en haar gezicht klaart op, al naarmate de damp uit den ketel opstijgt, en den geur van de hutspot door het vertrek verspreidt.

« Warm eten en een warme kamer, dat zal vader goed doen op zijn moeielijken tocht,» zegt Aagte, en bij die laatste woorden zou zeker het weemoedig peinzen van daar even weder zijn teruggekomen, ware het niet, dat een luid: «goên dag Aagte» hare gedachten een anderen loop had gegeven.

Zij heeft nog even den tijd om een traan met haar voorschoot weg te vagen.

In een oogwenk is de tafel aangerecht om te middagmalen. De tinnen borden, kroezen en lepels blinken, niettegenstaande het halflicht dat heerscht, en weerkaatsen de vlam van den haard, waarbij zich Jan Jacobsen, de volder, heeft neergezet.

Na eene korte pooze is de pot uit den haak van den ketting in den schoorsteen geligt, deze aan een van de schalmen vastgemaakt, en den inhoud overgeschept in het warmoesteljoor, dat het middelpunt uitmaakt van den disch, terwijl een groote aarden kruik met tinnen lid de dorstigen moet laven.

«Wat schaft Aagte?» vraagt vader, die reeds door den reuk geraden heeft, dat zijn kind hem zijn lievelingskost heeft bereid.

«Dat heeft vader al lang kunnen bevroeden,» antwoordt zij, min of meer afwijkend, maar vleiend. «Kom, voegste aan tafel, en ik ben zeker, dat het u wel zal smaken.»

Meteen werpt de oude Jacobsen een blik op de tafel en zegt:

«Fy mijn kind, waarom zullen wij ons beiden, nu du zoo goed voor mij schafst, met water vernoegen? Kom reik me de bierkan, en laten we middagmalen gelijk het een eerzaam burger betaamt. Al dekt een kaproen mijn grijze haren, en al moet ik met mijne handen den kost winnen, zoo ben ik met een schuimenden dronk even gelukkig als de Magistraat, ja zelfs als mijn Vorst. Aan hem den eersten dronk gewijd.»

«Wel, waarom toefst du zoo lang,» vervolgde hij. «Is er misschien wijn in de kruik, en wilst du mij als op de bruiloft, welke onze Zaligmaker bijwoonde, wijn voor water schenken?»

«Eilacy, hoe gaarne zou ik vader! dy dat genoegen willen geven. Een onderdaan behoort zijn vorst te eeren, maar... du weetst, dat kan nu niet.»

Aagtes opgeruimdheid was geweken, nu zij haar vader moest weigeren, wat zij hem anders zoo gaarne gegeven had. In plaats van het heldere water, zou zij hem gaarne het schuimende bier, of liever nog, den parelenden wijn hebben toegediend, maar...

«Bylo, wat kan nu niet? Verdien ik minder dan anders? Rept het weefgetouw zich niet even hard, zoodat ik handen

vol werks heb, om het schoone laken te vollen; breng ik geen ponden en grooten genoeg mede, dat ik geen water behoef te drinken?»

«Ja, vader,» en meteen schept Aagte het tinnen bord vol met de rookende spijs, als wilde zij hem daarmede paaien. «Ja, maar vader, ons wacht zoo'n groote poene, die ge beloopen hebt, en die toch gekweten moet worden.»

«Bylo, du spreekst waarheid; ik had daaraan niet gedacht, en het is heden ook de dag der boete.»

«Der boete,» vervolgde hij bitter... «Der boete, voor hetgeen ik niet misdreven heb, maar waarin ik, ondanks mijn jaren en mijn grijze hoofd, ben medegesleept door dien jongen man, wien ik eilaas, maar al te genegen was. Voorwaar, hij zal mij nu niet meer schaden. Hij zal den dorpel niet meer betreden. Er is voor hem geen plaats meer aan den haard.»

Aagte, die haar bord had gevuld, om van den warmen kost te genieten, zag haar vader ernstig in 't gelaat.

«Zeg, dat du het niet meenst, vader,» sprak zij, «o, ik bid het dy. Jacob is dijn oudste, vader! Grootvader was hem tot peet, en dijn moeder hield hem voor den doop. Zoudst du hem de woning ontzeggen?... Dat mag, dat kan niet,» ging zij bij haar zelve voort, en toen luider vervolgende:

«Du heefst wel gesproken. Het is huiden een boetedag. Ook hij zal zich moeten vernederen, met en nevens vader, maar door die boete en die vernedering is de schuld kwijt, maar zij tevens ook de veete uitgewischt, die tusschen beiden is ontstaan.»

«Och vader, vloek niet het bloed van dijn bloed, het vleesch van dijn vleesch. Onze moeder zaliger, dijn goede

huiswijf, had hem zoo lief. Laat 't om harentwille peis zijn evenals het peis wordt tusschen de volders en den Magistraat. Het is nu eenmaal gebeurd, wellieve vader, toon dan als onze Heiland te kunnen vergeven en vergeten.»

Jan Jacobsen heeft den lepel neergelegd, het bord weggeschoven, en ziet somber voor zich heen. Het woelt en werkt bij hem. Zal de opwellende drift zegevieren en het verstand dooden, of zal het zacht gesproken woord het hart openen en een traan in 't oog doen parelen? Het laatste niet. Het is of eenmaal een schrikbeeld heeft plaats genomen in zijn brein. Zijn handen worden vuisten, welke hij balt, en met een heftig gebaar ze neerslaande op de tafel, waardoor deze schudt en kraakt, vliegt hij van zijn zetel, en dondert der verschrikte Aagte toe: «Hebst du mij daarom mijn lievelingsgerecht voorgezet, opdat du het zoudst kunnen vergallen; opdat ik na het zeem te beter prikkel zou hebben van den eek.

«Rep geen woord, Aagte, want, ook du kunst mijn woning verlaten en dijn geluk zoeken met den vriend van Jacob. Ook hij was onder de tienen, die het verzet pleegden, waarvoor zoo velen, ja waarvoor ik over eene pooze na noen zal moeten boeten.»

Met driftige schreden liep Jan Jacobsen, de volder, de woning op en neêr, om zich ten laatste als uitgeput van zijn drift, neder te werpen bij den haard. Een zetel, die daarbij stond, diende hem tot rustplaats. Hij sliep weldra in, terwijl zijn hoofd leunde tegen de schouw, en zijne voeten zich koesterden aan de vuurplaat.

Aagte ruimde de tafel op. Zij deed dit zoo zacht als zij 't maar kon, en opende en sloot bijna onhoorbaar de glazenkast,

waarin het tin- en vaatwerk te pronk stond. Van tijd tot tijd wierp zij een blik op vader, die zijn kalmte had herkregen door een verkwikkend middagslaapje; zijn gelaat had zich ontplooid.

Aagte mocht tevreden zijn; toch was zij dit niet geheel. Beurtelings droeg haar blik de sporen van angst en medelijden.

Angst, dat zij hem zou storen, en hij daardoor weder toornig zou zijn; medelijden met dien moeilijken tocht, dien hij zoo straks zou moeten ondernemen, en waartoe hij, hij had waar gezegd, niet uit zich zelven, maar door anderen, jonger dan hij, die hem hadden medegesleept, was gekomen.

De kerktoren wees het halfuur aan. Dit verheugde haar; want nog dertig minuten had hij tijd, en zij behoefde hem dus niet te wekken; hij zou uit zich zelf wel wakker worden.

Maar toch een half uur is gauw vervlogen, en dan moest toch gebeuren, wat de magistraat en de officieren van den gerechte hadden verordonneerd.

Reeds meende zij, dat zich al meerder volks dan gewoonlijk langs den weg bewoog, en hoewel de Maartsche sneeuw in dikke natte vlokken was overgegaan, bevonden zich daaronder vrouwen en kinderen, die allen wilden genieten van een anders leed. De mensch is nu eenmaal zoo. Zelfs eene begrafenis lokt nieuwsgierigen en kijkers, die niet de plechtigheid, maar alleen het gewoel zoeken. Alles ging voorbij de woning, en repte zich naar de Sint Antonies-brugge, van waar de tocht een aanvang zou nemen.

De woning van Jan Jacobsen was gelegen op de Verversloot, die uitkwam op den Sint Antonies-Burgwal, de uiterste zuidelijke grens van de residentie in den jare 1459. Wat nu de eerste Wagenstraat heet, werd toen het Zuideinde genoemd, en

dit was van den moergrond gescheiden door eene gracht, toen Burgwal geheeten, die nu gedempt is, en waartoe een brug gemeenschap gaf. Die brug zou het eigenlijke tooneel zijn van hetgeen op handen was. Zij was gelegen in de nabijheid van de voldersbuurt, het gedeelte der stad, waar de wevers, volders en ververs woonden, die zich met de nering der draperie onledig hielden, en aldaar moesten zij zich verzamelen, om vandaar den moeilijken tocht te ondernemen, waarover Aagte ten opzichte van haar vader zoo bezorgd was, en die aanleiding had gegeven tot verwijdering in het anders zoo gezellige en vreedzame huisgezin.

II.

De nering der draperie, waaronder het ambacht der *volrye* behoort, was reeds in de vroegste eeuwen een groote bron van welvaart voor den dorpe van den Haghe, hoewel zij in de zestiende eeuw geheel is te niet gegaan. Reeds ten tijde van Philips van Bourgondië, die onder de weidsche titels van Bij der gratie Gods Hertog van Bourgondie, van Lotharingen, van Brabant en van Limburg, Grave van Vlaanderen, van Artois, van Bourgondie, Paladijn van Henegouwen, van Holland, van Zeeland en van Namen, Markgraaf des Heiligen Rijks, Heer van Friesland, van Salm, en van Mechelen, — Holland regeerde en in den Haag resideerde, was zij in vollen bloei.

In het jaar onzes Heeren een duizend vier honderd vier en vijftig, gaf hij op den tienden dag van Oogst een oir-

konde, welke baljuw, schout en den gerecht van den Haghe, in afschrift, terstond op alle gewoonlijke plaatsen deden afkondigen, opdat niemand om onwetendheid zich hierin ontschuldigen mocht. Het hoofddoel van dat stuk was om de vete te herstellen, die in den boezem van het ambacht der volrye was ontstaan.

Als landvorst stelde Philips de Schoone hoogen prijs op deze nering en vóór alles meende hij dan ook maatregelen te moeten nemen, om de onderlinge geschillen en vechterijen, om zekere zaak ontstaande, tegen te gaan en hun, die aanleiding daartoe hadden gegeven, boete op te leggen.

Die boete was voor die tijden niet gering. Vijftig ponden van veertig grooten waren daartoe in den ouden bezegelden brieve beschreven. De vorst meende echter, dat eene poene, alleen in geld bestaande, niet voldoende was, om de oproerige bewegingen tegen te gaan; want hij deed in het handvest duidelijk uitkomen, dat ook verbeurte van lijf en goed van de twistzoekers als straf op verdere onruststokerij was gesteld. Hij had den vrede echter nog liever, want maande tevens allen aan voortaan tevreden te zijn en genoegen te nemen met al de pointen voor het voldersambacht beschreven en naar uitwijzing van dien te handelen.

En hoewel het straffen der misdadigers voorts geschiedde tot een exempel, en ook om alle anderen daarvan terug te houden, was echter vijf jaar later een nieuwe publicatie noodig, die ons de stof tot deze novelle aan de hand doet.

Hoewel de oproermakers ten heiligste met opgerichte vingeren gezworen hadden zich voortaan te zullen onthouden van eenig verzet, en de plechtige belofte deden, dat, welk geschil,

gebrek of tweedracht zij onderling hadden ten aanzien van hunne volrye en ambachte, dat zij dit aan den schout en den gerechte van den Haag zouden openen en te kennen geven, die dat berechten en beslechten zouden, naar gelegenheid der zaak en hare uitwijzing van de statuten en ordonnancien, had echter een tiental van de volders opnieuw eigenmachtig gehandeld en groot verzet gepleegd.

Het zoo rustige en vreedzame dorp van den Haghe, dat vrij wel buiten den strijd bleef, zelfs met de grootste wisseling van landvorsten, zag op zekeren dag in de maand januari van het jaar 1459 een beweging ontstaan, die als uitgangspunt de Volderswijk had, maar zich verbreidde en zelfs uitbreidde tot de parochiekerk, aan den Heiligen Jacobus gewijd, waarin de gilden hunne zaken bewaarden en tevens heiligden.

Niet tevreden met de verschillende bepalingen betreffende hun ambacht, en uit naijver met opzicht tot de onderdeelen van dezen tak van nijverheid, als wevers, ververs, volders en kammers, meenden Jan Dircksen, Jan van Bruessel, Wouter Claeszoon, Ewout Hugenszoon, Jan Jacobsen, Jacob Jan Jacobsenzoon, Andries Sassebout, Gijs van Maestricht, Gregorius Hendrickszoon, en Claes die Wael het werk te moeten staken en bij verzet geweld te plegen.

De Taveerne, die tot uithangschild *Het rustend Weefgetouw* droeg, gelegen bij de St. Anthoniesbrugge was de gewone verzamelplaats der voldersgezellen. De dikke waard, hoewel met dubbel krijt kunnende schrijven, was om zijn krachtig en schuimend bier, en vooral om zijn vroolijken kout, gunstig bekend. Hij kon door zijn aardige verhalen den schaterlach bij de gezellen doen uitbarsten, waardoor

de kelen droog werden en een nieuwen dronk eischten.

Het bevreemdde Aelbrecht Gillessen wel eenigszins, dat met het late avonduur, nadat zijn herberg reeds leeg was geworden, deze met name genoemde gezellen nog tot hem terugkeerden en opnieuw om een dronk vroegen. Nu, hij schonk dien gaarne en hij lachte in zijn vuist, zonder verder om de reden van dat vreemd bezoek te denken.

Een lange houten tafel draagt de bierkroezen, terwijl het tiental flink gebouwde mannen in allerlei karakteristieke houdingen zitting heeft genomen op de bijgeschoven banken. De hoofden worden geheimzinnig en dicht bij elkaar gestoken. Het lijkt wel, dat, zoo al geen belangrijke besprekingen plaats hebben, zij in elk geval van ernstigen aerde zijn. Ook schijnt het onderwerp aan allen bekend, en slechts een voortzetting te zijn van vroegere beraadslagingen. Het gesprek werd eerst zacht en half fluisterend gevoerd, maar al naarmate het bruine opwekkende vocht door den gullen waard in de kroezen wordt gegoten, en deze met gretige teugen worden geledigd, al naar die mate worden de stemmen luider en verwarder, en neemt de opgewondenheid van oogenblik tot oogenblik toe.

Niet alle volders, die hier bijeen zijn, wijden aan het gesprek dezelfde aandacht. De jongman met blonde haren, blauwe oogen, en tengere, hoewel gespierde leest, dien wij met den naam Andries Sassebout hooren noemen, heeft zich ten minste afgekeerd, en het eene been over de bank geslagen om des te beter naar de uit het achtervertrek binnentredenden te zien, als de deur opengaat.

Wij kunnen hem geen ongelijk geven.

Geerte, de jongste dochter van Aelbrecht Gilleszoon,

ziet er ten minste lief genoeg voor uit. Zij zal vader een oogenblik vervangen, nu die zijn avondeten nuttigt, en onderwijl de bierkan vullen. Bovendien Geerte wil ook wel eens een praatje houden met het meerendeel van het jonge manvolk, dat in de herberg leven geeft en voordeel aanbrengt.

Zij heeft den geheelen dag in het donkere achtervertrek gezeten, en nu het huiswerk is afgeloopen wil zij gaarne eens eenige afleiding zoeken, in haar overigens eentonig leven.

Geerte is nog niet doordrongen van de preutschheid der tegenwoordige meisjes, en gaat regelrecht op den jonkman toe die haar bij 't binnentreden reeds vriendelijk heeft toegeknikt.

Zij reikt hem de hand, welke hij welmeenend drukt. Een gulle lach van Geert klinkt door de taveerne en roept voor een oogenblik de aandacht der mannen, die verrast als zij zijn door de lieve verschijning, allen een vriendelijk woord of een kwinkslag ten beste hebben voor het wellieve kind van den waard. Enkele uitdrukkingen roepen een lichten blos op haar blank gelaat. Vooral Gijs van Maestricht spant hierin de kroon, maar het afgewende hoofd van Geerte en een krachtige vloek van Andries doen hem de laatste regelen in den mond houden, welke hij aan den roman van de Roos ontleende, en die zelfs voor die eeuw zeer onkiesch mochten heeten.

«Geerte is eene eerbare deern, en gij vuile Limburger zult dijn gezwets voor dy houden, of...» zegt Andries.

Gijs van Maestricht schudt zijne zwarte lokken als de leeuw zijne manen. Zijn donkere oogen stralen vuur. Hij zwijgt echter, want hij heeft reeds meermalen, hetzij uit jok

of ernst, in een strijd van man tegen man, de gespierdheid van Andries zien zegevieren boven de kracht van zijn zwaar en breed gebouwd, en daardoor misschien ietwat log lichaam.

Hij zwijgt, hoewel met verbeten spijt. Hij weet maar al te goed, dat waar kracht en gespierdheid te kort schieten, list moet worden aangewend, om, zij 't dan ook in 't geniep, den vijand te verpletteren. En vijanden waren zij reeds voorlang. Hoewel nu bij elkaâr aanzittende en overleggende wat er gedaan moest worden, om tegenover het gezag geweld te plegen, hadden zij niettemin dezen avond hunne bierkroezen niet eenmaal aangestooten. Beiden zochten dit telkens te ontwijken. Minnenijd was in het spel. Andries Sassebout en Gys van Maestricht hadden beiden Aagte, des volders dochter, lief, maar de Limburger, misschien wel door zijn donker uiterlijk, of wel door zijn vreemd dialect, hoe hartstochtelijk zijn liefde ook uitende, verloor het even als in den strijd, die zoo dikwijls om Aagte had plaats gehad. Hij meende nu niet beter te kunnen doen, dan alle deernen het hof te maken, en als een kapel van de eene maagdelijke bloem naar de andere te zweven.

Heden Aagte, morgen Geerte, overmorgen een andere. De frissche Hollandsche meisjes trokken den zuidelijken nabuur aan, en nu ééne van haar zijn liefde had geweigerd, meende hij zijn wraak te moeten koelen, door er zoovelen ongelukkig te maken als hij slechts kon. Het was nu Geerte, op wie hij zijn zinnen had gezet, en die telkens het doel was van zijne dubbelzinnige aardigheden en versjes.

Ook zij vreesde den ruwen Limburger, en hoewel niet schuchter om met dezen en genen jonkman, in alle eer en

deugd een praatje te houden, ten dans te gaan, of te dartelen met losse woorden, vermeed ze dit met Gijs van Maestricht, zonder hem nu juist een kwaad hart toe te dragen.

Toen zij hem onder de voldersgezellen had opgemerkt, meende zij dan ook niet beter te kunnen doen, dan zich tot Andries Sassebout te wenden.

Vooreerst wist zij, dat deze jonkman met Aagte omgang had, en dat het huwelijk werd te gemoet gezien; zij gevoelde zich dus vrijer tegen over hem. Maar ten andere had hij zooveel aantrekkelijks voor haar, — en welk oog zoekt niet het schoone, — dat zij met hem, zonder Andries afvallig te willen maken van zijn Aagte, gaarne keuvelde en den bal terug kaatste, dien hij haar toewierp.

Ook nu weder had Geerte oog en oor voor Andries. Gijs van Maestricht, die zich had afgewend en aan 't gesprek op nieuw deelnam, schijnbaar niets opmerkende van 't geen aan de andere zijde van de tafel voorviel, nam echter ter sluiks alles nauwkeurig waar. Hij smeedde een plan om door verraad en laster zijn haat aan Andries te koelen.

Aagte zou het weten, dat Geerte zoo gaarne met Andries koutte. Zij zou het weten, dat bij eene ondeugende plagerij van Geertes zijde, welke den jonkman had geprikkeld, deze was opgestaan, met de rechter hand haar middel had omvat, de andere hand op haar blanken hals had gelegd, en terzelfder tijd een kus had gedrukt, op den kleinen mond, die zich daartoe als een roos had ontplooid. « Morgen aan den dag, zal uw jokkernij uw ongeluk zijn, » zoo dacht hij.

Had de Limburger zich niet laten medeslepen door zijne berekeningen om een gelukkig paar onheil te berokkenen, waarvoor hij al zijn aandacht gebruikte, dan had hij den

ouden Jan Jacobsen kunnen hooren roepen: « Bravo Andries, bravo, zoo moeten de deernen op heur plaats worden gezet. Gij moet haar een dubbele poene opleggen. »

Maar Andries meende, dat het al genoeg was geweest. Hij hernam zijn plaats op de bank, hield den dikken waard, die onder deze scherts was binnengekomen zijn kroes voor, ledigde hem met een teug en wenkte Geerte, terwijl haar vader bij de anderen rond ging om hem nog eenmaal te vullen.

Geerte schudde lachende van neen, doch deze min of meer uitdagende beweging, die waarschijnlijk bij velen en bij Gijs van Maestricht zeker, doel zou hebben getroffen, had niet het gewenschte gevolg.

De plagerij werd niet voortgezet, en Andries luisterde weder naar hetgeen werd verhandeld, vooral ook omdat Wouter Claesz, die naast hem zat, spottend deed hooren: « Meisjesgekken hebben geen armen aan 't lijf om de bijl te hanteeren en daarop kon het nog wel eens aankomen. »

Jan Jacobsen sprak onderwijl luide en luider. Zijn grijze haren hingen verward en ontdaan om zijn hoofd. Hij was bovenmate opgewonden en beaamde ten volle de woorden, welke zijn zoon, die tegenover hem zat, sprak en met nadruk en vuur verdedigde.

Hoewel de oude man eerst weifelde om zijne meening te doen kennen, en hij steeds vergoelijkend oordeelde over de zaken, die hun toorn hadden uitgelokt, was hij echter van lieverlede opgewondener geworden, vooral door dat zijn zoon hem voortdurend den gevulden beker had toegeschoven en door zijn noodend aanstooten had opgewekt.

En Jan Jacobsen had niet veel noodig. Hij was prikkel-

baar van gestel en liet zich gemakkelijk overhalen om het schuimende vocht te gebruiken. Hij was dan ook weldra, niettegenstaande zijn hoogen leeftijd in hartstochtelijkheid de jongste van de aanwezigen, en ten laatste opstaande, en den in een teug geledigden tinnen bierkroes op tafel nederslaande, met een kracht, waardoor de bodem ter zijde uitweek, het oor zich kromde en het lid rinkinkte en klepperde, riep hij:

«Bylo, laten wij het werk haastelijk verrichten. Wij willen het zegel van onzen ambachte verbreken, een uitgang doen, en ons los maken van alle statuten en ordonnanciën. Op, ter Sint Jacobskerke!»

Allen zijn opgestaan, en verlaten de taveerne.

Geerte ziet niet zonder eenige onrust naar de tien door den drank verhitte en opgewonden mannen, van wie enkele niet heel vast op de beenen staan, en bij wie zij zoo gaarne Andries Sassebout, den slanken jonkman, had gemist.

De waard ziet met welgevallen naar de lei, waarop menig streepje getuigt van den dorst, dien hij heeft moeten laven. Niettemin was hij blijde, bij het vrij late avonduur, dat zijn herberg werd verlaten, en merkt enkel aan Geerte op, dat deze mannen niet veel goeds in den zin schenen te hebben, en dom waren zich tegen den Magistraat te verzetten, daar het kwaad vechten was tegen de edelen.

Wij volgen het tiental. Het Zuideinde is bij het heldere maanlicht, op den hard bevrozen grond, spoedig afgelegd, en de Hoochstraat doorloopen. Op de Warmoesmarkt aangekomen houdt men een pooze stand. Wat te doen? Jan Jacobsen wil dadelijk kerkwaarts.

Ewout Hugensz is van eene tegenovergestelde meening.

Hij heeft het grootst aantal bierkroezen geledigd, waardoor zijne schreden het minst vast zijn, en zijn tong zwaar is geworden.

Naar meer verlangende, en betoogende, dat, bij geweld gereedschappen noodig zijn, stelt hij voor de Torenstraat in te gaan en in de Dronkemansbuurt of Korte Hoochstraat bij Kolijn Pietersen den smid een moker te halen, om de ijzeren kist open te breken, waarin het zegel werd bewaard.

Hij meende, dat Kolijn nog wel wakker zou zijn, en de smidse in vollen gang, omdat hij het ijzeren hek smeedde, dat voor de trap van het dorpshuis moest worden gesteld.

Het plan vond bij allen toejuiching, vooral bij Ewout Hugensz zelven, die wist dat dicht bij den smid nog een lekkere dronk te verkrijgen is in de taveerne, waar Sinte Jacob uithangt.

Een plan beramen en een plan uitvoeren zijn twee. Geen half uur later of in het schip der St. Jacobskerke, dicht bij het kleine altaar, vinden we de tien mannen terug. Tegen het verzet van den koster in, die deze woeste mannen vreest en slechts lijdelijken weerstand biedt, wordt de ijzeren kist te voorschijn gehaald om te worden geopend.

Nu deinzen enkelen terug.

Het waslicht, dat op 't altaar brandt bij de moedermaagd, en een bleek licht door de gewelven der kerk werpt, geeft daaraan iets spookachtigs. Zij die te voren de moedigsten waren zijn nu de vreesachtigsten. Het grooten gesneden kruishout, waaraan de Christus is genageld, doet de besten hunner voor een oogenblik tot nadenken komen. Zij buigen een knie en maken het teeken. Onder hen is Jan Jacobsen.

Daar staan zij nu, de reuzen!

Ware op die stonde een stemme van een Engel nedergedaald, och ware Aagte sleehts verschenen, — en zij zou het gedaan hebben, had zij maar kunnen bevroeden, wat zou gebeuren, — dan hadden zij zich allen op de knieën geworpen en vergeving gevraagd voor de heiligschennis, die zij van plan waren te plegen.

De goede Genius kwam echter niet, en de kwade deed zich hooren. Het kind zette den vader aan tot misdaad.

«Geef vader den moker; hij heeft ook het meeste onrecht gedragen,» sprak de zoon van Jan Jacobsen. en het woord bij de daad voegende, rukte hij het werktuig uit de onvaste handen van Ewout Hugensz, en gaf het aan zijn vader. «Waartoe langer gemard?»

Een luide goedkeuring begroette deze handeling. Het scheen wel dat hiermede ook de moed terug kwam. De hartstochten waren weder geprikkeld. Het zien van het voorwerp om de misdaad te plegen werkte als het bloed bij den tijger, als de kruiddamp in den strijd.

Jan Jacobsen aangezet door die woorden en de daaraan gepaarde toejuiching hief, niet zonder inspanning, met door opgewondenheid gespannen spierkracht, den moker in de hoogte en verbrijzelde met één slag de kist. Het geweld was gepleegd. De tien mannen hadden op dit oogenblik lijf en goed verbeurd.

III.

Het is de twaalfde dag van Lentemaand 1459.

De toren der parochiekerk heeft zoo even het middaguur aangegeven.

Alle handwerksgezellen haasten zich naar hunne woningen om zich door den warmen middagkost voor hun verdere dagtaak te versterken.

Zij die het dorpshuis niet voorbij behoeven te gaan, vinden weinig aanleiding om hun tred in te korten. Vooreerst was het echt Maartsch weêr, en ten andere was er niets op hun weg, dat daartoe aanleiding kon geven.

Zij alleen, die hunne woning, door langs het Hof te gaan, moesten bereiken, zagen ter loops naar de kraampjes, die daar waren opgeslagen en allerlei koopwaar hadden uitgestald.

Bovenal kon een vreemd Sinjeur uit Brabant de aandacht hebben getrokken, omdat hij met schorre stem den volke verkondigde, dat hij allerlei medicamenten, ter genezing van de meest uiteenloopende kwalen te koop had, welke, zonderling genoeg, uit dezelfde pot of flesch hun oorsprong schenen te nemen.

Toch hadden de praatjes van Sinjeur Valoos ditmaal niet veel aantrekkingskracht. Hij was reeds sedert lang bekend, en zijn snoeven bezat dus niet den prikkel der nieuwheid om veel toeschouwers te trekken. Slechts zieken, manken en kreupelen, die bij den barbier-chirurgijn geen heul hadden gevonden, raadpleegden hem, waaronder zoo nu en dan een persoon voorkwam, die door zijn pijnlijke trekken en den

gezwollen mond of wang, aantoonde, enkel en alleen de hulp van een kiezentrekker te behoeven.

Ook de vleesch- en pensbanken liep men stillekens voorbij. De wakkere en kloeke gezellen wisten maar al te goed, dat hunne vrouwen reeds hare inkoopen hadden gedaan, en dat, bij hunne tehuiskomst, het met zorg toebereide vleesch hen dampend en rookend zou wachten. Bovendien was bij velen hunner nog vleesch in de kuip, waarvan de scherpte van de pekel door een flinken dronk biers kon worden verzacht.

Bij de vischbanken op de kleine markt was het wat levendiger. Versche en gulle mooten kabeljauw of blanke schelvisch, zoo even van Scheveningen, over den mullen zandweg, langs het Noordeinde aangevoerd, vonden gereede koopers bij de suppoosten van het Hof of bij de dienstmaagden van edelen en notabelen. De gemeene buren van den Haghe gebruikten enkel visch op de vastendagen.

Hoeveel aantrekkelijks de vischmarkt dan ook bood, werden niettemin de verkoopsters met haar waar alleen gelaten, toen zich 't klokgeslag van het dorpshuis deed hooren. Dit was het teeken, dat de Vorst of Stedehouder, zijne raden, of wel de Magistraat eene publicatie deed kondigen, die steeds aller belangstelling wekte.

Vooral ditmaal was de belangstelling groot. Het was toch in den Haghe algemeen bekend geworden, dat de gezellen der volrye, opnieuw weder, als vóór vijf jaar, ongeregeldheden hadden gepleegd. Een tiental mannen had zelfs geweld gebruikt, en de straf, daarop gesteld, was niet gering: verbeuring van lijf en goed.

Die gestrenge straf zou zeker zijn ten uitvoer gelegd, ware het niet, dat eenige van den gerechte, poorters en

andere buren van den Haghe, waren gekomen bij den Stedehouder en zijne raden en hem ootmoediglijk hadden gebeden, voor en uit naam van de schuldigen, dat deze reis nog de gestrengheid van rechte zoude worden overgeslagen en hij gratie en genade in deze zaak doen en bewijzen wilde.

De Stedehouder had voor die bede een geopend oor gehad. Hij wist maar al te goed, welk een welvaart het ambacht der volrye in het dorp van den Haghe aanbracht, en altijd getoond hebbende meer geneigd te wezen tot gratie en genade, dan tot gestrengheid en rigeur van rechte, inzonderheid tot instandhouding en bloei van de gemeene neringe, maar ook ingevolge de bede en het ootmoedig gevolg geven aan het gedaan verzoek, had hij de straf wel willen wijzigen. Men had daarvan reeds iets gehoord, maar waarin de straf veranderd zou worden of welke boete zou worden opgelegd wist men niet. Wel had men gehoord, dat de Magistraat met de raden waren vergaderd geweest, en dat zij onderhandeld hadden, doch van deze besprekingen was niet anders ruchtbaar geworden, dan dat zij hadden plaats gehad, en nog altijd duchtte men het ergste.

Was het dus wonder, dat toen het klokgeslag van twaalf uren door de op de markt aanwezigen, en door hen, die zich in de nabijheid van het dorpshuis bevonden, werd vernomen, allen zich met haastige schreden naar de puie heenspoedden om toch niet een enkel woord van de publicatie te missen.

Wij vinden de schuldigen hier niet. Hun was dezen morgen, op eene vergadering van den Magistraat, waartoe zij geciteerd waren te compareeren op verbeurte van hoogere straffe, mededeeling gedaan van de bijzondere gratie, die

de vorst hun bewees, en hoewel zij aan vrienden en bekenden hiervan reeds kond hadden gedaan, waren dit slechts enkelen uit de velen, die uit belangstelling of nieuwsgierigheid zich repten om den inhoud der publicatie te leeren kennen.

Kolijn Pietersen de smid bevond zich met zijne gezellen in de voorste rijen van de aangroeiende menigte. Hoewel misschien onbewust, had hij toch aandeel gehad in het gepleegde geweld, en had zich daarom reeds verheugd, toen hij ten dorpshuize, bij het stellen van zijn kunstig gesmeed hek, door enkele praatzieke suppoosten zoo iets gehoord had, dat gratie zou worden gepubliceerd. Te nauwernood had hij dan ook het kleppen der klok vernomen, of hij verliet de smidse met zijn volk, dat ging schaften, en stond nu met uitgerekten hals naar de voorlezing te luisteren.

De publicatie, waaraan het groot zegel van den Vorst-Stedehouder Philips van Bourgondië hing, was zeer uitvoerig. Niet enkel werd er eerst op gewezen, hoe zeer voor vijf jaren de volders, na 't plegen van daden van geweld onderling, plechtig hadden gezworen nooit meer in die fout te zullen vervallen, waaraan zij zich niettegenstaande dien duren eed niet hadden gehouden, maar ook werd duidelijk hoorbaar het gepleegde feit den volke kenmerk gemaakt.

Met verheffing van stem en onder aller aandacht, klonk het:

«Zoo is ter onzer kennisse gekomen, dat eenige van de volders, bij nacht en bij ontijde, gekomen waren in onzen kerke van den Haghe en hebben de kiste, daarin dat zegel van hun gewoon ambacht in was, forcelijk en met krachte opengeslagen en gebroken, en datzelve zegel daaruit genomen, en zijn voort het meerendeel verhardende in hunne

kwaadheid, bij maniere van conspiratie op denzelven nacht gestreken uytter Haghe en hebben eenen uitgang gemaakt, zonder eenige deugdelijke of rechtveerdige redenen te hebben, want hun altijd gepresenteerd en geboden is, goed recht en justitie te laten geschieden op hunne gebreken, die zij onderling gehad mogen hebben, zonder dat hun recht geweigerd is.»

Hier haalde de aflezer even adem, en zette de voorlezing voort, die eerst toen weder belangstelling begon te wekken, toen de namen der oproerlingen met vollen nadruk werden uitgesproken.

Zoo waren dan nu de tien mannen, die wij in Aelbrecht Gillis' taveerne: *Het rustend Weefgetouw* hebben zien vergaderen om te conspireeren, en die wij in de St. Jacobskerke hebben gevolgd, om hun daad van geweld bij te wonen, voor eeuwig geschandvlekt, ten aanzien en ten aanhoore van het geheele dorp van den Haghe, van Haagambacht en Scheveningen, want ook vele buren van die nabijgelegen plaatsen bevonden zich onder de aandachtige hoorders.

Bij den naam van Jan Jacobsen, en bij dien van zijn oudsten zoon ging een dof gemompel onder de menigte op, waarin afkeuring en protest lag opgesloten.

Jan Jacobsen was bij oud en jong bekend. Hij, de man, die altijd een voorbeeld was geweest van rustige werkzaamheid en dienstvaardigen eerbied voor zijne meerderen, was tot misdadiger gestempeld Hij moest over zijn grijze haren, welke hij tot heden zonder schandvlek had gedragen, een storm van wee zien opgaan. Hij, de kloeke burger, die hoewel dienstbaar, vrank en vrij het hoofd kon opsteken, moest een vernederende straf ondergaan, des te vernederender

naarmate zij door genade en gratie was veranderd in eene harde en smadelijke boetedoening.

Welke wist men nog niet, maar met zooveel te meer inspanning ving men de woorden op van den voorlezer, wiens stem op nieuw langzaam en duidelijk klinkt.

«Zoo hebben wij, onze voorzegde Stedehouder en Rade deze reize en op dezen tijd de voorzegde volders, alzoo zij hiervoren genoemd zijn, in submissie en gratie genomen en ontvangen, en uitspraak gedaan in dezer maniere hier navolgende.

«Eerst, dat alle die voorzegde volders, gelijk zij hier voren genoemd staan, komende dage een uur na noen vergaderen zullen op Sinte Antonysbrugge in het Zuideinde van den Haghe, en daar vergaderd wezende, komen twee aan twee te zamen, blootshoofds en barrevoets, elk een bloot zwaard of lang mes in de hand houdende, en alzoo komen voor onzen Stedehouder en Rade voorschreven, zeggende op hunne knieën, dat zij erkennen, dat zij, vermits den voorzegden uitgang, hun lijf en goed verbeurd hebben, en met den zwaarde gerecht te wezen, en biddende door die minne Gods, dat men hun deze reize gratie en genade doen wil, en dat zij dit nimmer meer doen zullen op die verbeurnisse van hun lijf en goed.

«Dit gedaan wezende zoo zullen dezelfde volders blootshoofds komen in het huis van den Haghe voor den Schout en Schepenen aldaar, hunlieden biddende, dat zij hun om Gods wil vergeven wilden van 't geen zij tegen hen en den buren van den Haghe misdaen mogen hebben, zeggende, dat zij het niet meer doen zullen.

«En hiermede zullen die voorzegde volders van de voor-

zegde misdaad op dezen tijd vrij en quit wezen en vergeven hun dit met dezen onzen brieve.

«Maar ware het, dat zij hier namaals te eeniger tijd eenigen uitgang maakten, dat zoude wezen op die verbeurnisse van hun lijf en goed, en indien zij uitstedig waren zoo dat men hunne personen niet krijgen konde zoo zouden zij metterdaad gebannen wezen tot eeuwigen dage uit onze voorzegde landen van Holland, Zeeland en Vriesland.»

Deze laatste zinsnede wordt niet meer door allen verstaan Nauwelijks is de boetedoening bekend, en heeft het volk het «*en vergeven hun dit met dezen onzen brieve*» vernomen, of velen stroomen huiswaarts, hetzij om zich te goed te doen aan het hun wachtende middagmaal, of om hun verloren tijd in te halen, hetzij om in hun kring het gehoorde mede te deelen.

Zij, die met hun tijd geen raad weten, blijven bij de puie van het huis van den Haghe hangen, om niet één woord van het slot te missen, terwijl anderen zich in groepjes verzamelen om den inhoud te bespreken en te beoordeelen. Slechts met den ouden Jan Jacobsen had men medelijden. Toch maakte men reeds plannen om den optocht der boetedoening bij te wonen.

Zoo het waar is, dat de stem van het volk de stemme Gods is, dan vond Jan Jacobsen, de oude volder, de oudste ook van het ambacht, bij God zoowel als bij zijn Vorst genade. Die God zou hem dan ook wel sterken en steunen op den moeizamen en pijnlijken tocht, dien hij genoodzaakt werd te doen.

Ook Aagte had reeds van de boetedoening gehoord. Eerst van haar vader, die met negen anderen, dien morgen, op

het dorpshuis, voor dat de afkondiging plaats had, zijne aanstaande vernedering had vernomen. Hij was echter niet onder het wee bezweken, want de geldboete bij vroeger handvest daarop gesteld, kon hij wel betalen en zou hij wel te boven komen, en wat de processie aanging, die tocht zou zoo moeilijk niet zijn.

Aagte dacht er echter anders over. Zij had immers niet de verbittering van haar vader in 't gemoed, welke telkens opwelde bij Jan Jacobsen, wanneer hij aan de zaak dacht, en zich de verleiding van zijn zoon herinnerde. Zij kon dus met meer berusting nadenken over de in haar oog zeer zware straf, welke genade moest heeten.

Het is waar, het leven van haar vader werd gespaard, hunne goederen bleven behouden, maar bij de gedachte, dat haar vader in het guurste gedeelte van het jaargetijde dat den meesten invloed uitoefent op oude lieden, blootshoofds en barrevoets het geheele dorp van den Haghe, van zijn zuidelijkste grens af, eerst naar het Hof, en daarna naar het dorpshuis, moest doorloopen, kromp haar hart ineen en was 't haar of haar vader daardoor zijn leven zou verbeuren. En dan nog daarbij de schande, die hem en, in hem, ook haar trof.

Eenige oogenblikken later hoorde zij de bevestiging van 't geen vader haar had medegedeeld door Andries Sassebout, die even de woning was ingeloopen, toen hij vader zich had zien verwijderen, en tegenover Aagte zichzelf strafte als boete voor zijne medeplichtigheid, door haar, met de eene knie ter aarde gebogen, nog eenmaal vergiffenis af te smeeken. Zij had hem echter van haar afgewend, maar had gewezen op het Mariabeeld, was toen naast hem neder-

gezonken, waarbij een stroom van tranen haar beangst gemoed lucht gaf. Die tranenvloed was de gloedrijkste en woordenrijkste bede geweest, welke zij ooit had gestameld.

Terwijl zij na het vertrek van Andries was blijven mijmeren en peinzen, onderwijl zij op vader wachtte, die langer dan gewoonlijk zich voor het middagmaal liet wachten, trad Gijs van Maestricht bij haar binnen.

Haar gelaat betrok eenigszins. Toch was zij te goedig en te welwillend om onwellevend te zijn. Met hare gewone vriendelijkheid schonk zij den binnentredende den wedergroet, waarbij zij hem de hand toestak.

De Limburger scheen daarmede niet tevreden. Hij had het er op gezet heden van Aagte eens een kus te hebben, en sloeg dan ook zijn arm om haar middel, om haar dien te ontstelen. Zij ontging echter zeer behendig die beweging, en ontvluchtte hem naar de andere zijde van het vertrek, vanwaar zij niet zonder fierheid en met blozende kaken den opgewonden jongeling aanzag.

«Du weetst wel Gijs, zeide zij zacht verwijtend, dat dy daartoe 't recht ontbreekt.»

«Het recht, herhaalde de Limburger, het recht; wat poogst du daarmede te zeggen. Ben ik niet even zoo goed, als een ander jonkman. Heb ik u niet even lief als die blonde, die voorgeeft dy te minnen, maar zich toch nog liever met andere en veile deernen uit taveerne en stove dan met Aagte ophoudt.»

Terwijl het gelaat van Aagte beurtelings bleek en rood werd van aandoening of ontsteltenis, voerde zij hem te gemoet: «In trouwe, du weetst niet wat du zegst. Heb ik Andries Sassebout liever dan dy, het is waarlijk niet omdat

ik een afkeer van du heb. Ik ken Andries zooveel langer. Met hem ben ik opgegroeid, wij speelden reeds samen. Mijn moeder zaliger, haar ziele ruste in vrede, — hier sloeg zij een kruis, — zoogde hem en mij, en voedde hem nevens haar Aagte op.»

«Zoo mijn wellieve, zoo hoor ik 't gaarne. Du hebst geen afkeer van me, du haatst mij niet. Welnu geef mij dan eene enkele maal, wat dijn trouwe Andries zoo gaarne aan anderen schenkt, wen hij weet dat Aagte hem niet kan zien of hooren.»

«Du spreektst laster, Gys van Maestricht, zegt Aagte met nadruk, du spreektst laster, want Andries, mijn liefste mijn, is mij trouw zoowel nu als vroeger. Ik zweer 't bij de Heilige moedermaagd.»

«Ha, ha, lachte de Limburger, schamper, dijn moedermaagd ziet niet wat Andries bij Geerte Aelbrecht Gilles dochter doet, bij wien hij lustig den bierkroes laat rond gaan, wanneer hij daar met zijn makkers vertoeft. Hij weet het wel waarom hij hen alleen laat vertrekken, om als de taveerne leeg is nog wat met Geerte te kouten en met haar een dronk te drinken. Dijn moedermaagd, hoe heilig ook, is er niet bij, en zij zal 't dy ook niet vertellen, — en hij lachte daarbij een schaterlach, dien het hart van de vrome Aagte verscheurde, — zij zal 't dy waarlijk niet verhalen welke liefkoozingen en zoete woordekens Andries voor haar over heeft. Bylo! du hebst wel gezegd, ik zweer 't bij de moedermaagd, — want dijn moedermaagd is van steen, en wat van steen is, zal toch wel niet de klappende zoenen hooren, evenmin als de het oogen zien kunnen, — hoe voorzichtig dijn Andries, dijn trouwe minnaar, den halsdoek van Geerte weet weg te schuiven, alsof het zijne vrouw ware.»

«Kom Aagte, vervolgde hij fleemend en zoet fluisterend, en van toon veranderende, terwijl hij zijn bitteren spot liet varen, kom Aagte, laat dijn ontrouwen Andries loopen, voeg dy bij my hier bij den haard, laat ik dy kond doen van mijne liefde, en zeg dan nog eens dat du geen afkeer van mij hebst, dat du mij niet haatst.»

En een stap voorwaarts doende, greep hij Aagte opnieuw aan, als een slang de duive, beurde haar met den forsch gespierden arm op en zette haar op de knie, nadat hij zelf op een schabel bij den haard had plaats genomen.

Dit was voor Aagte te veel. Haar rein onschuldig hart was te diep gekwetst, dan dat zij zich niet sterk zou hebben gevoeld, hoewel zij over haar geheele lichaam als een espenblad trilde. Met bovenmenschelijke inspanning rukte zij zich uit de gedwongen omarming los, wierp Gijs den Limburger van zijn zetel, zoodat hij met zijn hoofd de vuurplaat raakte, en ontvlood de woning, waarin haar belager eerst brullende van pijn en woede, doch langzamerhand bedarende, met zijn harstocht alleen bleef.

Hij begreep nu, dat hij te ver was gegaan. Dat zijn kracht ook hier weder had gefaald, en dat hij dus beter deed op nieuw tot list de toevlucht te nemen.

Hij spoedde zich naar de voordeur, en zag Aagte in 't midden der straat staan, als wilde zij zich in de gure buitenlucht afkoelen.

Oogenschijnlijk leek het, alsof zij naar iemand uitkeek, die weldra komen zoude. Zij had een te goed hart, dan dat zij het haar gedane onrecht aan de buren zou hebben geklaagd en bij hen bescherming zou hebben gezocht. Die de reden vroegen, kregen tot bescheid, dat zij haar vader opwachtte.

«Aagte,» riep de Limburger zacht, «Aagte wil du my vergiffenis schenken, Och, laat 't pais tusschen ons zijn. Neen, meer dan dat, liefde, vurige liefde. Du moet weten hoe lief ik dy heb. Aagte schenk my vergiffenis, zeg my, dat du my vergeven wilt, wat ik dij misdeed.»

Door deze op zoeten toon gesproken woorden, wekte hij weder vertrouwen bij de deerne, die zich vermande om de woning weer binnen te gaan, en nu van Gijs afscheid dacht te nemen.

Hij wilde echter niet scheiden, voor dat hij Aagte den galbeker tot den laatsten droppel had doen uitdrinken. Hij meende haar daardoor te winnen, en won hij haar niet, welnu dan was er nog niets verbeurd, dan zou Andries des poorters dochter toch niet de zijne heeten.

«Aagte, sprak hij, nog een enkel woord. Mijn liefde voor dy is groot. Dijn geluk is mijn geluk. Dijn leven is mijn leven. Zeg niet, dat ik laster. Ik zeg dy alles om dy onheil te sparen. Ik kan het bewijzen Aagte. Vraag als Jan Jacobsen, dijn vader, t' huis komt of ik waarheid heb gezegd, dan wel logen.»

«Ik hoop Aagte, vervolgde hij, met gekunstelden ernst dat du dijn schoone lichaam niet aan den onwaardigen Andries zult geven. Die blonde is als het stille water, dat bedriegelijk en verradelijk een diepen grond heeft.»

«Was hij 't niet, die dijn grijzen vader aanzette om geweld te plegen, die hem in Gilles' taveerne benevelde, die in zijne tegenwoordigheid Geerte liefkoosde, waarbij dijn arme vader hem aanmoedigde om verder te gaan, omdat hij zijn afgesleten lichaam nog jong voelde worden bij het schuimende bier en de gloeiende konen van die veile deerne.

Andries is het, die ons allen heeft opgewonden en aangezet. Hij heeft dijn vader en broeder, gelijk ons allen, door zijn honigzoete woorden en rederijkerskunstenarijen overgehaald; hij heeft den moker bij Kolijn Pietersen, den smid gehaald, hem ter kerke getorst en hem dijn vader in de hand gegeven om het geweld te plegen.»

Onderwijl dat Gijs van Maestricht deze woorden had gesproken, had Aagte met haar rug steun gezocht tegen de deur van het kleine vertrek, en keek zij, strak starende en half wezenloos, naar den grond, dien zij, had zij daartoe besef gehad, gewenscht zou hebben, dat zich opende om haar en alles wat haar omringde te verslinden.

Maar het zwakke lichaam kon zich niet staande houden. Zij trilde als een door den wind heen en weer bewogen riet. Haar hart was gebroken, haar vertrouwen geweken; haar geloof in waarheid en oprechtheid strandde op de klip van laster en achterklap.

«Om der Heilige moedermaagds wille, houd op», kon zij nog met moeite uitbrengen. Toen strekte zij de hand naar de tafel, waarheen zij gewankeld was en zakte in één op de zitplaats, welke bij het weefgestoelte stond.

Het heilige kruisbeeld ving eensklaps een straal der Maartsche zon op, welke door een reet van den luifel het vertrek binnendrong. Het verguldsel flikkerde en straalde als vuur en wierp een licht en gloed op het wit marmeren en ijskoude gelaat van Aagte.

Het was of de Madonna zelf aan de voeten van haar Heiligen zoon en Heer den doodslaap sliep.

Gijs van Maestricht verliet het vertrek. Hij sloeg terloops een blik op de arme Aagte, die hij met één slag had vernietigd.

Gelijk een misdadiger zijn slachtoffer, onvlood de Limburger de woning, waar hij zooveel onheil gesticht had. Inwendig huiverde hij over de gevolgen van het gesprokene.

Het droevig oog van den gekruisten Zaligmaker scheen hem te volgen. Hij ontweek het, als een tweede Kaïn. Het was alsof dat oog schreide bij den bitteren spot, dien Gijs van Maestricht over des Heeren moeder had doen hooren.

IV.

De taveerne *Het rustend Weefgetouw* van Aelbrecht Gillessen bood den anderen morgen in het vroege ochtenduur een eigenaardig tafereel.

Het ijzeren uithangbord, dat ruim zes maanden lang, van het najaar af, den winter door, tot in het voorjaar toe, zich voortdurend knarsend had bewogen, zoodat de naam rustend allerminst daarop toepasselijk was, deed nu niet het minste geluid hooren.

De Noordenwind had des nachts plaats gemaakt voor een zuider koeltje. De zon scheen dan ook van tint en gloed te zijn veranderd. Zij koesterde de ademhalende natuur, zoodat de enkelen, die zich op straat bevonden en het kille van hunne huizen misten, beweerde, dat Maart heden zijn eersten zomerschen dag zou geven. De lieden, die van alles de beste zijde zien, verheugden zich daarin, tewijl zij, die gewoon zijn in het leven weinig rozen te zoeken, en ze dan ook niet vinden, er aan toevoegden, dat het ons wel zou opbreken.

Gelijk het weer warm en zonnig was, zoo ook scheen er dezen morgen een zonnetje in de ons bekende herberg. Het zag er nu vriendelijk en lachend uit.

Wij vinden er ten minste niet het gewoel en gejoel der gewone mannelijke bezoekers.

De banken zijn aan den kant gezet, en de lage houten tafel, die zoowel door hare lengte als door haar geringe breedte zoo gezellig doet aanzitten en den kout in de hand werkt, draagt nu niet als gewoonlijk een groot aantal bierkroezen, welke door het spattend en gul vullen uit de schenkkan, voor het meerendeel in een zee van schuimend nat geplaatst zijn.

Het is dan ook te lang voor noen, om op bezoeken te durven rekenen. Zij mochten echter gerust de taveerne binnen treden, want Geerte had met hare gewone huishoudelijke bedrijvigheid alles schoongemaakt en opgeruimd, en was nu bezig met een wel voldanen blik het geheel te overzien. Zij kon dan ook tevreden zijn, want het tinwerk was zoo hel blinkend in de stralen van het door de zon versterkte daglicht, dat niet één, maar wel honderd kleine zonnetjes in de woning speels en dartel schenen te dansen en te flikkeren.

Geerte hoorde gerucht aan de voordeur. Wie kon daar wezen? Vader en broeder waren kortelings geleden naar hun ambacht gegaan, en voor echte taveernebezoekers was het te vroeg.

De deur ging open en Aagte, des volders dochter, trad binnen.

Een groet werd gewisseld. Daarop volgde een pooze van stilzwijgen.

Geerte wist niet wat van dit bezoek te moeten denken; en Aagte, och Aagte aarzelde te spreken. Haar hart klopte hoorbaar. Niet, dat zij zich van eenig kwaad bewust was, maar toch gevoelde zij haar hart beklemd, werd haar de keel dichtgeschroefd en sloot haar mond zich krampachtig als zij er aan dacht, dat wantrouwen in hem, dien zij liefhad, deze morgenwandeling had uitgelokt.

Geerte verbrak de stilte, door Aagte de bank toe te schuiven, waarop het lieve meisje werktuiglijk plaats nam, naast wie Geerte zich nederzette.

Wij zeiden niet te veel, toen we in het begin van dit hoofdstuk schreven, dat de taveerne dezen morgen een eigenaardig tafereel bood.

Als een paar frissche bloemen, die zich door de warme lentezon hadden ontplooid, en zich daarna nog koesterden in haar verkwikkelijken gloed, als wilden zij dien zoolang mogelijk genieten, zaten daar de twee deernen in haar maagdelijken pronk en tooi. Het was de krachtig ontwikkelende roos, naast de blanke lelie, die zich wiegt op haar stengel.

«Wat voert Aagte taveernewaarts?» zegt Geerte vragend. «Wilst du dy sterken door een krachtigen dronk. In trouwe ik zal dan een versche kanne biers voor dy halen, want te zelden komt het my voor, dat ik eene vrouw mag schenken, en dan nog wel zoovele uren vóór den noen.»

Door deze schertsende woorden ontboeide zich Aagte's beklemdheid en schroomvalligheid. Zij vatte moed, greep op eenmaal Geertes hand, omvatte die met hare blanke vingeren, zag met haar sprekend blauw oog in Geertes donkere en vurige kijkers, als wilde zij haar peilen, en vroeg vast

maar niet zonder aandoening: «Geerte hebstu Andries Sassebout lief?»

Geerte mocht Andries Sassebout gaarne lijden, maar zij wist dat de jonkman, hoe welwillend hij steeds voor haar was, sinds lang omgang had met Aagte. Zij had dus zijne plagerijen meerendeels beschouwd als vooruitvloeiende uit zijn opgewekte luim en vroolijke inborst. Toch had zij Andries wel eens in haar hart aan Aagte misgund, maar had zich getroost met de gedachte, dat er dan nog wel eens een andere Andries voor haar zou komen opdagen.

Zij kreeg dus min of meer een schok, toen haar door de dochter van Jan Jacobsen den volder, het meisje, dat zij altijd iets hooger gesteld had, dan zich zelve, zoo eensklaps werd gevraagd of zij Andries Sassebout liefhad.

Had Geerte een minder gul en open karakter gehad, zoo zou zij verstoord geworden zijn over de ietwat onbescheiden vraag, maar voor twisterijen was bij haar geen plaats, en in minder tijds, dan de vraag tot haar werd gericht, zei ze met een ondeugend lachje, dat hare hangelwitte tanden, tusschen de kersroode lippen deed zien: «Wel zeker Aagte. Ik heb Andries Sassebout lief, maar niet zoo lief als du hem liefhebst. Ik draag er ten minste zorg voor, hem steeds op een afstand te houden, want dat maakt het beminde voorwerp begeerlijker.»

Aagte zag Geerte met droevige oogen aan. Wat moesten die woorden beteekenen? Lag er voor haarzelve een verwijt in? Wilde Geerte er mede te kennen geven, dat zij de behaagzieke speelde, en zelfs tegenover Aagte het wou doen voorkomen, alsof Andries haar en niet zij Aandries zocht.

Geerte liet haar oog vallen op het verdrietig voorkomen

van Aagte. Haar goed hart zegevierde boven haar plaagzucht, en Aagte vriendelijk naar zich toetrekkende, terwijl zij vertrouwelijk de hand haar op den schouder lei en met de andere hand hare vingeren omvatte, zeide zij: «Word maar niet naijverig Aagte, ik houd van Andries zooveel als ik van ieder ander jonkman houd, die er goed uitziet en eene plagerij over heeft voor eene flinke deerne. Ik houd van Andries, omdat hij oprecht en goed is, omdat ik weet, dat hy by al zijne opgeruimdheid en levenslustigheid de taveerne slechts bezoekt om de gezelligheid, en zoowel de veile deernen, als het verkeerbord vliedt Ik prijs dy gelukkig, dat du zijne liefde moocht ontvangen. Aagte hy is dijns waardig.

Aagte werd meer en meer verlegen met haar bezoek. Zij gaf geen antwoord, maar vleide zich na deze woorden als een kind bij hare moeder, tegen Geerte aan, waardoor hare blonde haren de bloozende wang van Geerte raakten.

Geerte, de vroolijke Geerte, was nu plots ook in eene droeve stemming vervallen. Zij had nu alles begrepen, en het doel van Aagte doorzien. Zij herinnerde zich zekeren avond, toen Andries Sassebout, misschien wel door haar eigen schuld, gemeenzamer met haar was geweest. dan dat zij ooit een jonkman zou hebben toegelaten. Zij dacht ook aan Gijs van Maestricht, wiens onheilspellende blikken zij dien avond had opgemerkt, nadat hij met Andries woorden had gewisseld.

Alles werd haar klaar en duidelijk. Zij doorzag het web. Zij wilde het verbreken, en de achteloos daarin gevlogen diertjes aan de vrijheid en aan 't leven en aan 't liefdesgeluk weergegeven.

«Aagte, sprak zij, geloof niet wat de Limburger dy heeft gezegd. Geloof slechts dijn trouwen Andries. Heeft

deze misdreven, dan is het mijn schuld. Schenk mij dus vergiffenis. Laat het pais zijn tusschen dy en hem. De kus dien hy my heeft gegeven, zou een vader zijn dochter kunnen geven. Dijn vader was er ook by. Het was eene taveerne-plagerij, die hy zich vóór dien tijd nooit had veroorloofd, en die hy later nooit heeft herhaald. Geloof my, Aagte. In trouwe, er is niets voorgevallen, dat zijne liefste zou hebben gehinderd. Op uw bruiloft zou ik hem als toen mijn mond durven toesteken».

Een vloed van tranen gaf lucht aan de dochter van den ouden Jan Jacobsen. Haar geschokt gemoed kreeg eene weldadige afleiding. Het was als viel een malsche regen op het dorre en dorstige aardrijk, die alles verkwikt en waardoor de knop uitbot, het blad zich ontplooit en de bloem de parels inzuigt, welke als dauwdroppelen in haar kelk liggen opgesloten, als een pop in hare windsels.

Aagte was gesterkt; zij had haar veerkracht herkregen. Rustig en vriendelijk koutend, bleven de beide meisjes gedurende geruimen tijd vertrouwelijk op de bank zitten, terwijl de wanden van de herberg, die niets gewoon waren te hooren, dan het gezwets en den kwinkslag der mannen, of hunne geschillen over het verkeerbord, nu getuigen waren van de meisjesdroomen, die Aagte en Geerte over haar verder levensgeluk droomden.

Toen Aagte tegen noen hare woning weder opzocht, was zij een geheim rijker.

Geerte had haar in vertrouwen medegedeeld, dat zij den zwarten Limburger liever mocht lijden, dan zij deed voorkomen. Het krullende haar, de zuidelijke tint, het gebruinde gelaat, de fonkelende blik en het doordringende oog hadden

dus hunne gewone uitwerking niet gemist. Aan Geerte werd ook bewezen, dat een vrouwenhart voor 't meerendeel een raadsel is.

We schrijven Bloeimaand 1459. De lente is in 't land. Zij heeft zich lang laten wachten. Wel heeft zij den 13den Maart een waren lentedag gegeven, maar de tevredenen waren teleurgesteld geworden. De Noorman had zich aan de zijde der twijfelaars geschaard.

Er waren nog recht gure dagen gekomen. Vooral die waarop de boetedoening der tien volders plaats vond, had zich onderscheiden van alle andere in barheid en guurheid. Het was de dag, waarop wij de scherpe jachtsneeuw in des volders woning, bij Aagte ontvluchtten.

Nu was echter alles geleden. Bij de liefelijke zonnestralen vergat men herfst en winter, vergat men de winterdagen, welke het voorjaar nog hadden opgeleverd. Waarom ook langer te denken aan het kwade wat voorbij is? Het is met het leven als met de zee. Is de zeeman in behouden haven aangeland na hevigen storm te hebben doorstaan of door schipbreuk in doodsgevaar te hebben verkeerd, het onheil wordt ras vergeten en slechts het heden dankbaar genoten.

Zoo ook was het leed der volders doorgestaan en de herinnering er aan was reeds eenigszins uitgewischt bij de tien mannen, die op dien droeven Maartschen dag hun tocht der schande hadden moeten doen.

Aagte had niet ten onrechte voor vader gevreesd. Hoewel zij bij zijne tehuiskomst gezorgd had voor alles wat maar eenigszins den invloed van het ruwe weder en van de geleden ongemakken kon tegengaan, was de oude Jan Jacobsen zwaar ziek geworden, en slechts zijne krachtige

natuur was oorzaak dat zijn ziekbed geen stervenssponde was geworden.

Aagte gaf echter der Heilige Maagd de eere. De barbier geloofde dat zijne veelvuldige aderlatingen en koppen den zwakke nieuwe levenssappen hadden geschonken, terwijl Gijs van Maestricht de genezing weder aan eene geheel andere reden meende te mogen toeschrijven. Hij, de forsch gebouwde man. voor wien het zwaar gebrouwen bier eene levensbehoefte was, had met Geerte, Aelbrecht Gilles dochter uit *het rustend Weefgetouw*, den kranke voortdurend gelaafd met het oud belegen bier, dat de gulle waard gaarne afstond.

Ook Andries Sassebout mocht er op bogen, dat hij er het zijne toe bij had gebracht, om de herstelling van Jan Jacobsen te bovorderen. Hij had de verpleging van den zieke met Aagte gedeeld, en menigen nacht wakende aan de sponde van Jan Jacobsen doorgebracht. Ware de oude volder niet reeds lang met hem, evenals met zijn oudsten zoon, verzoend geweest, dan voorzeker zou de verzoening aan het ziekbed hebben plaats gehad.

De zelfopofferende toewijding van Andries Sassebout, die des daags eens zoo hard met zijn aanstaanden zwager werkte om het loon voor den oude te winnen, en zich des nachts bijna geen rust gunde, om nauwlettend den kranke gade te slaan en hem de kruiden toe te dienen, zou dit dan ook hebben verdiend, en toen Jan Jacobsen bijna hersteld was, en hij Aagte en Andries eens te zamen vond nedergeknield voor het crucifix, bracht hij hunne handen te zamen, drukte die met de zijne, en voerde Andries te gemoet: «du bist mijn zoon»; en tot beide: «weest gelukkig, wellieve kinderen.»

Zijn oudste had hij ook sedert lang weder als den eerstgeboren lieveling erkend en aangenomen. De oude Jan Jacobsen was de geschiedenis van den verloren zoon indachtig geworden, die in bonte kleuren op den muur der kleine kapel van de parochiekerk was geschilderd. De Heere Jezus toch had niet tevergeefs die gelijkenis aan zijne discipelen en der schare verhaald.

We schrijven Bloeimaand 1459. De lente is gekomen en tevens het Meizonnetje, dat zijn licht werpt op den Meiboom door de volders in de wijk hunner neringe geplant.

Er heerscht groote vreugde onder de jonge gezellen, terwijl de ouderen van dagen zich verlustigen in de onbezorgde vroolijkheid der dartele jeugd.

Alles voegt zich ten dans, nadat de minstreel het geluid van zijn muziekinstrument heeft doen paren aan de rijmende regels van den sprookspreker, die nu eens luimig, en dan weder ernstig het huwelijk bezongen heeft van twee jeugdige paren, die heden morgen in den trouwlegger der parochiekerk zijn ingeschreven, na de wijding van den Pastoor te hebben ontvangen.

Ware dit register niet bij den brand van de St.-Jacobskerke in 't begin der zestiende eeuw vernietigd geworden, zoo zou men nu nog in het oude staande schrift hebben kunnen lezen:

den 15e dach van Meye 1459 Andries Sassebout, Jonckman van den Haghe met

Aagte Jan Jacobs, jonge dochter meede van den Haghe en daaronder:

Gijs van Maestricht, jonckman uyt Limborch, volder in den Haghe, met Geerte uyt *het rustend Weefgetouw*.

Schrijf toch niet 's-Hage!

Iets over dat misbruik en over de vermoedelijke afleiding van den plaatsnaam Scheveningen,

DOOR

J. VERDAM.

Den Heer A. J. Servaas van Rooyen,

Een kort antwoord [1]) op uwe vragen moge u voldoende zijn. Gij moogt er het gebruik van maken, dat u wenschelijk zal voorkomen.

De schrijfwijze *'s-Hage* is even belachelijk als *'s-Bosch* voor *'s-Hertogenbosch*, *'s-Berg* voor *'s-Heerenberg*, *'s-Moer* voor *'s-Gravenmoer*, *'s-Deel* voor *'s-Gravendeel*. Zoo zouden dan ook familienamen als *'s-Gravesande*, *Schravendijk*

---

[1]) Dit antwoord, waarvoor ik den Heer V. mijn hartelijken dank betuig, meende ik te mogen uitlokken, daar het gebruik van het gebrekkige «'s-Hage» meer en meer toeneemt. Ik hoop dat het onbetwistbaar gezag van den Hoogleeraar V. daaraan nu voorgoed een einde zal maken. RED.

(Winkler, *Familienamen* 508) mogen worden verkort tot *'s-Sande*, en *'s-Dijk!* Welk een welluidende woorden ontstaan op deze wijze!

Schevelingen is de oudere vorm. Van deze moet men dus uitgaan voor eene verklaring. Ik heb slechts eene gissing aangaande de afleiding, doch die vraagt gij ook, en in elk geval eene waarschijnlijke. Komt ook de schrijfwijze *Scheverlingen* voor, dan zou de gissing worden tot zekerheid. Ik houd het woord voor een 3den nv. mv. op *en* ter plaatsbepaling (vgl. plaatsen op *-bergen*, *-huizen*, *-buren*) van een znw., dat *kiezelsteen*, *kiezelzand* beteekent. Kil. scheversteen j. schalie, en scheversteen j. (*sicamb.*) silex. Het is het hd. *schiefer* (zie Kluge, *Etym. Wdb.* 300). Van dit *schever* kan een verkleinw. *scheveling* (*Scheverling*) komen, zooals van *kiezel* komt *kiezeling*. *Schevelingen* beteekent dan *in het fijne* of *kleine kiezelzand*, bij uitbr. *in het fijne zand*, *in het duinzand*.

Een ruim honderdjarige vermoord.

«Den 16 dito [December 1745] begraaven in het tweede Graft van den twaalfden regel in het Noordpand van het Choor wyle Vrouwe Susanna Huguetan, synde 102 [jaar] oud, en is elendig vermoord in haar huis in het voorhout.»
(Ontleend aan een begravenisboekje van de Groote Kerk.)

R.

„Scultbrief van 't nyeuwe Oorlogie van den Hage, staende op ten Thooren".

1542.

Wij Bailliu, Scoudt, Scepenen ende Regierders met expresse wetenschappe, consent ende believen van den *Vroetschappe* van den Hage, als totten *regimente* van den Hage spetialicken gecommitteert, ende alsulcxs gesamentlick representerende 't Lichaem van dien, bekennen ende lyden mits desen voor Ons ende onsen nacommelingen in den voorscreven dienst wesende wel ende wittelicken schuldich te weesen meester Heynrick Vabrie van Breda wonende tot Loeven, in Brabandt Smit ende hoorlogemaker derselver Stede, off den houder van desen onsen brieve, *die somme van twaelf hondert negen ende t' negentich Karolus guldens* van veertich grooten t' Stuck den gulden, Ende dit Spruytende ter cause van t' nyeuwe hoorlogie, wegende *acht duysendt xesse hondert ende 't sestich ponden Loevens gewichte, t' pondt gereeckent tot drie Stuvers*, bij hem

den Hage gelevert ende gemaict, met expresse conditien ende vorwairden dat de voorscreven Meester Heynrick soe verre hij in levende lijve blijft, gehouden wordt t' onderhouden ende te volbrengen alle de conditien poincten ende articulen breedere verclaert in de vorwairden tusschen hem ende die van den Haighe gemaict, dair die van den Haige ende Meester Heynrick elcxs een af hebben in date den IIen dach van Maert Anno XVc ende veertich nae 't Scrijven S' bisdoms van Vuytrecht, van welck voorscreven twaelf hondert negen en t' negentich Karolus guldens, die voornoemde Meester Heynrick Vabrie bekende in gereeden gelde van die van den Hage ontfangen te hebben, drie hondert Karolus guldens, ten prijse voorscreven, Ende beloven die van den Hage voorscreven, hem oft den houder van desen voorts te betaelen Meye dach Anno XVc drie ende veertich naistcommende, hondert gelycke Karolus guldens ende Sinct Andries dag in de Winter daeraenvolgende nog hondert Karolus guldens, ende voorts alle jaers op Sincte Andries dach in de Winter hondert dergelijcke Karolus guldens geduerende ter volre betaelinghe toe, Ende dit onder t' verbandt van alle die goeden den Haige toebehoerende tot heerlicke ende reale executie van den Hove van Hollant. Alle dinck sonder arch en de list; des t' oorconde hebben wij onsen gemeenen Zegel van den Hage ten saicken hier onder aen gehangen op ten XXIXen dach Novembris Anno XVc twee ende veertich, Ondergeteickent Plumeon.»

(Ontleend aan het *Papieren register* 1e deel, bl. 108 en 109. Oud Archief der Gem. Den Haag).

R.

Govard Bidloo

DOOR

Dr. R KRUL.

De Schrijfjeukte, een der vele ziekteverschijnselen van den Grootheidswaan, woedt sinds menschengeheugenis in ons gezegend vaderlandje, en breidt zich, als aanstekende ziekte, naar alle kanten uit. Het gehalte van het geschrevene wordt dagelijks wateriger, daar volgens de wet van Descartes de som der krachten in de natuur van eeuwigheid dezelfde blijft. Het jammerlijke gevolg van dien zondvloed van geschriften is, dat bijna niemand kan lezen, al zegt de Statistiek, dat het letterwijze publiek jaarlijks vermeerdert. Tegen de dommekracht der cijfers valt niet te redeneeren: edoch, kunnen en kennen zijn twee.

De lijder aan schrijfjeukte moet de pen opnemen, met onweêrstaanbaren drang regel aan regel op het papier krabbelen en rusteloos doorschrijven, tot de vingers, door kramp bevangen, tot werkstaking dwingen. Dan is hij tijdelijk on-

genaakbaar voor vrouw en kroost, dan steent en kreunt hij als een diep rampzalige.

Overvalt hem in schijnbaar gezonde dagen een lastige bui, dan, als specifiek geneesmiddel, goochelt vrouwlief hem een pen tusschen de vingeren, en haar loon is een traan, een zucht en — een lach.

Onuitstaanbaar is de ongelukkige, als hij een onderwerp ontbeert. Honderdmaal wordt de pen gedoopt, om honderdmaal te verdrogen. Het vlot niet. «Pak het oogenblik,» sist Mefisto. De bekoring is onweêrstaanbaar; hij hapt als het vischje in het aas, en draaft lustig van stal. Al schrijvende werkt de sukkel zich vast, en werpt eindelijk doodmoede de pen neder. Het stuk heet af, heeft al vast een slot en misschien een (eene?) val.... Ai! gedenkt den letterknecht, dat gij dien huldiget, want zijner is de kennisse der geslachten.

Ons land was eenmaal het blauwboekjesland bij uitnemendheid. Er kon niets gebeuren, of het regende paskwillen, libellen, spotschriften; spot-, hekel- en schimpdichten, en de stekeligste waren zeer gewild. In onze dagen zijn de stortregens buien geworden, wijl dag-, week- en maandbladen; allemaal n i e u wspapieren; hun reuzekolommen als worst (een niet te bepalen mengsel) volstoppen met «Ingezonden stukken en Correspondentie»-artikelen, al of niet onderteekend. Dit nu is niet de schuld van de lijdelijke pers, de betwiste Haarlemmer Koningin der Aarde, maar van het nusselende (knutselende) publiek, van alle eeuwigheid tuk op schandaal.

Zweeft de aangehaalde Wet van Descartes, volgens Men, in de lucht, de Valwetten van Newton rusten op heipalen. Alles daalt van boven naar onderen, is niet enkel waar

voor lichamelijke dingen, maar ook voor verstandelijke zaken. Jaren geleden behoorde de pamfletschrijver tot den geleerden, althans tot den ontwikkelden stand, zooals thans enkele dagbladcorrespondenten; maar zoetjesaan is het peil lager geworden, zoodat nu niemand «een vinger in de asch kan steken,» of de pers «zucht onder 't wicht van Wee.»

De bovenste waterlagen omvangen feitelijk modder, maar de onderste zijn klinkklaar derrie. Dat vóór twee eeuwen het bezinkingsproces amper was begonnen, bewijst o. a. een «Professorael Tractaetje van het jaer onzes Heeren 1692» waarvan op de Koninklijke Bibliotheek twee exemplaren worden gevonden, gedrukt met verschillende letter, een bewijs van goeden aftrek. Zonder naam van schrijver of uitgever rondgevent, had de justicieneus beiden heel gauw opgespeurd. Zij werden ingerekend en «gedaen bewaeren». Deze daad van het Hof van Holland lokte een hevigen pennenoorlog uit met den Haagschen Magistraat; tusschen de Vijverstad en de Ooievaer-dito werd hevig gekampt, «En — beken inkts aan 't stroomen.» De Stadhouder-Koning is er nog aan te pas gekomen.

Het vileine pennewerk heet: Beurzestrijd, of saemenspraek Tusschen Galenus, en Baldus. Anno 1692. Baldus rezumeert «Het summier [kort begrip] van den inhoud: sij Heeren Advocaten bewijsen, dat sij naar merite, groote Heeren sijn, als groote Heeren leeven, en daer toe groot geld hebben moeten. dat de Clienten dit behooren te fourneren. — en eijndelijk versoeken sij ontslag van dat schadelijke Reglement of een *Temperament*, dat soo goed is als een Annullement van het Reglement; en boven al willen sij Conditioneren, van den eed ontslagen te werden.» Waarop

Galemus uitvalt: «Praetjens, praetjens! kerm zoo niet over het doen van een Eed, want ge had'er straks andere gedachten over. (Baldus betoogde toen: «men mag ook bij leevende sweeren»). *amice*, het isje om den Eed niet, maer om dat die Eed jou sou verhinderen in het geld trekken. ook heb ik voor jaer en dag, — wel hooren seggen, dat de Senatus supremus (het Hof van Holland), niet in het sin had, dien Eed te doen observeren.» — Dit Reglement, door het Hof den 15 Februari 1692 gerenoveerd, een oud paardje uit den stal van 1659, vervat in 59 artikelen, was een doode letter gebleven. Immers de Pleitbezorger had jaarlijks 20 à 25 mille noodig, en dus moesten er heel wat ganzen geplukt worden. 12 mille was maar een peuleschilletje.

Wordt zoo even van den Eed gesproken, ook de werkstaking is aan de orde. De beste, grootste en oudste Advocaten «sweeren na andere steden (te sullen) trekken.» — Rechters, advocaten, doctoren [1]), predikanten krijgen ieder hun beurt; de solliciteurs zijn «onweetende Bokken en Voleurs»; het Hof is «den raed van schaepen», e. z. m. Advocaten hadden in hun Consideratiën en Grieven blz. 8 gezegd: «*dat het respect, en aensien van de hoven van Justitie voor een groot gedeelte, daer in is gelegen, dat sy veele, en fraije Advocaten hebben, dewelke haer eerlijk houden*«. Galenus voegt Baldus toe: «Sta op dit point, *welke haer eerlijk houden*, wat stil». Baldus: «— ik seg, *eerlijk houden*, —». Grover kan het niet gezegd worden, en is tevens een staaltje van den aard en het karakter van

---

[1]) Zie Bijlagen I, II en III.

den schrijver, die aan het slot echt vaderlijk den raad geeft: «wachtje voor baeren [1]) en schelden».

Schrijver, uitgever of drukker van dit «Satijnrijcq, doch aerdigh (!) tractaetje» zou in onzen tijd voor ettelijke dagen voor hoon en laster achter slot en grendel zijn gezet, evenals «sonder forme van proces», ergo wederrechtelijk, het Hof dan ook deed. De twist tusschen den Magistraat en het Hof ontbrandde niet dáárom, evenmin dat èn schrijver èn uitgever werden gestraft, want in dien goeden ouden tijd deden Rechters en Magistraten naar willekeur wat hun gerade scheen; maar wijl de Stad zich in haar recht gekrenkt achtte. Ter verduidelijking diene een tikkeltje oud-Haagsch. Toen de Graven hier hun zetel hadden gevestigd, hielden zij rechtsdagen ter beslechting van geschillen; maar door de toenemende bevolking werd dit meer en meer bezwaarlijk, reden waarom Willem V,

Hij, Hollands wakk're Graaf en Heer (1354),
Hij, was het, ja, de onzaal'ge Graaf (1357), [2])

bij de aanvaarding der regeering, anno 1354, een Baljuw en een Schout aanstelde, die, zeker om der rechtvaardigheidswille, hun ambt pachtten. Zij deden met Schepenen

[1]) Baren (furo), razen, tieren, woeden, is oud en vergeten, en heeft plaats gemaakt voor in arbeid zijn (pario).

[2]) Mr. J. van Lennep, Nederlandsche Legenden: Eduard van Gelre, vierde zang. — Willem V regeerde kort maar flink; reeds in 1348, nauwelijks den kinderschoenen ontwassen, wist hij Jan van Arkel ontzag in te boezemen. In 1349 stelde zijn moeder, Gravin Margaretha van Henegouwen, het bestuur in handen van haar zoon, en deed afstand aan de Regeering in 1354. Drie jaren later werd Willem krankzinnig, en naar Kanout (Quesnoy) vervoerd. De onbeduidende Aelbrecht bracht geen zegen over deze landen.

rechtspraak in het Dorpshuis, sinds 1460 op het Stadhuis. Hun rakkers (dit was de policie) beveiligden Haag-ambacht, waarvan reeds sprake is in 1291, d. i. den Haag (behalve 's Graven grond), Heke(Eike)duinen, half Loosduinen en Schevelinge. 's Graven grond besloeg: Binnenhof, Buitenhof, Plaats, Tornoyveld (nu Kneuterdijk), Voorhout, Vijverberg, Plein, oude (lange) Poten, Hofstraat en Singel. De bewoners in dien omkring vielen onder het bereik, den ban, van de Graven of hun Raad, het latere Hof van Holland (dit was de justicie). Evenzoo richtten zij alle denkbare edelen, suppoosten en hofbeambten, en spraken vonnis over moord, brand, lijkschennis, munt- en briefvervalsching, boschroof en oproer. Anno 1584 zou de Graaflijkheid van Holland door de Steden (tegenstemden Amsterdam en Gouda) opgedragen zijn geworden aan Willem I, wat door zijn verscheiden, 10 Juli 1584, werd verhinderd. Bij gevolg bleef sedert Sinte-Anne 1581 de Souvereiniteit aan de Staten van Holland, en is het Hof Hollands hoogste Vierschaar. Wij hadden dan ook het voorrecht over twee galgevelden te beschikken; dat van den Hove lag aan de Laek, bij de eerste heul (brug) rechts van den Rijswijker weg; dat van Haag-ambacht halfweg Schevelinge in het duin vlak achter Promenade, thans bebouwd met twee «villatjes.» Op die plek werden in 1860 een menigte menschenbeenderen opgegraven, die ik zag en schatte een zestal mannen of vrouwen te hebben geschraagd.

Tot 1582, toen de Hooge Raad is ingesteld, was het Hof het hoogste rechtscollege. —

Toen schrijver en uitgever bekend waren geworden, liet het Hof beiden den 9 April in arrest nemen. Bidloo, waarschijnlijk gewaarschuwd, was of hield zich ziek; de Resolutie

der stad van den 9 April zegt: «Dr. Gerrit Bitlo, anatomie professor alhier, en Meyndert Uytwerf [1]) boekbinder [den 2 Mei is binder doorgehaald en door verkoper vervangen] mede alhier, in arrest genomen, en de voorn̄. Bitlo vermits syne indispositie t'zijner huyse opt buytenhof, en de voorn̄. Uitwerf in de Casteleleynie [tegenwoordig Ministerie van Binnenlandsche Zaken] van gemelten hove door twee dienaars van̄ Justitie buyten alle acces gedaen bewaeren.» De Magistraat, gerugsteund door den Prins, vorderde beiden op, «als sijnde geen suppoosten»; waarop het arrest den volgenden dag is opgeheven. Tusschen Hof en Stad ontbrandde een verwoede «pampiere oorlof», die duurde tot en met den 7 October. Vruchteloos sprong de Stadhouder-Koning voor zijn beschermeling in de bres; doch op gemelden gedenkwaardigen dag deed de Magistraat casueel de singuliere ontdekking, dat Bidloo was «Secretaris van den Engelschen Ambassadeur»; par bricole het tijdstip der aanstelling verzwijgende. Het afgefoolde Hof slikte gretig die exceptie of fictie; maar het ondeugende publiek noemde ze guitig een Menistenstreek, daar Bidloo doopsgezind was. De «quaestie Bitlo-Uitwerf» werd van 's Hofs rolle gerooieerd, en de kantteekening der Stedelijke Resolutie van den 7 October luidt: «nota op dese missive is de abolitie gevolght.» — Het Hof liet den Secretaris-Professor voor zijn detentie *f* 169 uittellen.

Govard Bidloo werd den 21 (niet den 12) Maart 1649 te Amsterdam geboren. In 1670 kwam hij bij een chirurg als leerling, en volgde de lessen van Ruysch. Volgens Prof.

---

[1]) Zie Bijlage IV.

Dr. G. C. B. Suringar; Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde 1864, blz. 575; studeerde hij te Leiden. Dáár echter is hij niet ingeschreven, wèl zijn zoon Godefredus den 29 Mei 1694, Jurist, de latere Fiskaal. Onze Govard werd te Franeker ingeschreven als Medicinae Candidatus den 2 Mei 1682 en promoveerde er reeds na drie dagen, den 5 Mei 1682. Hij was toen geëxamineerd heelmeester en practizeerde te Amsterdam, volgens Prof. Dr. A H. Israëls; ook J. Antonides vander Goes bezingt hem als Meester Govert. Hij bleef aldaar gevestigd en arbeidde overhaastig sedert 1676 aan zijn groot ontleedkundig werk, dat in 1685 met Latijnschen tekst het licht zag. Vander Goes tokkelde de snaren «Op de Anatomische Wonderheden van Govard Bidlo», en opmerking verdient, dat de «Doctor et Chirurgus», gelijk hij zich betitelt, èn op lijken werkte, èn zieken behandelde, èn tooneelstukjes schreef, èn anno 1686 tot het driemanschap der schouwburg-pachters behoorde. Nog schermde hij rusteloos in dicht en ondicht, waarover aan het slot dezer studie met een enkel woord wordt gerept. — Opzettelijk is de opsomming ietwat wijdloopig, daar Suringar; het gezag van mijn geleerden Meester is te recht zeer groot; niet spreekt van Franeker en de stoom-promotie.

De tweede Professor bij het Haagsche Chirurgijns-gild, Dr. Anthony Nuck, was als Hoogleeraar naar Leiden vertrokken; door zijn groote geleerdheid en welsprekendheid, zegt Portal, «il s'acquit une si grande réputation, que les étudians vinrent l'entendre des pays les plus éloignés: elle étoit fondée sur ses écrits et sur sa grande facilité de parler en public.»

In de Haagsche vacature werd voorzien door de benoeming van Bidloo, waarschijnlijk door den naam dien hij gemaakt

had met zijn ontleedkundig werk, in die dagen eenig in zijn soort. Bij Resolutie der Societeit van den 24 Januari 1688 werd hij «tot professor anatomie aengestelt jaerl. op 400.»

Den 11 Maart aanvaardde Bidloo dit ambt met een Latijnsche redevoering en werd tevens benoemd tot extra-ordinair stadsdoctor «sonder tractement.» Hij werkte met ijver aan de vertaling van zijn ontleedkundig werk, die reeds het volgende jaar het licht zag en den 9 December 1689 aan de Societeit «ter vergadering [is] aengeboden. Hem daervoor toegelegt 750 guldens» den 14. — Behalve Bidloo's portret, gravure van A. Blooteling, bevat het «Honderd en vijf Aftekeningen, Door de Heer Gerard de Lairesse.» De gravures, vermoedelijk van de broeders Pieter en Philip van Gunst, zijn meesterlijk, doch voor de wetenschap onbruikbaar, daar de praeparaten slordig en haastig zijn vervaardigd, en de teekenstift uitstapjes heeft gemaakt op het gebied der fantazie. Bidloo toont ook hier zijn zucht om te schitteren voor het groote publiek; vader Adam treedt het eerste op, gevolgd door moeder Heva in duplo; zij laat zich nl. in onverholen tweevoud vrijelijk bewonderen. — De Koninklijke Bibliotheek bezit een pracht-exemplaar; op het stadhuis is het niet te vinden. — De origineele teekeningen, zegt men, bevinden zich in de boekerij der École de Médicine te Parijs.

Het kostbare werk maakte niet veel opgang, zoodat de uitgevers 2 à 300 platen in 1697 verkochten aan de Londensche boekhandelaren Smith en Walford; de jeugdige ontleed- en heelkundige William Cowper [1]) zou den tekst in het Engelsch vertalen. Maar Cowper schreef de verklaringen, zonder zelfs Bidloo te noemen, en de uitgevers beplakten

[1]) Zie Bijlage V.

het schild op den titel met de Engelsche namen van boek en vertaler. Het beeld van Bidloo maakte plaats voor dat van Cowper, in zwarte kunst, en het geheel werd met negen platen vermeerderd, geteekend door H. Cock en gegraveerd door M. vander Gucht. Dat Govard den Engelschman daagde voor de rechtbank der publieke opinie, behoeft geen betoog. Niettemin maakte deze goede zaken. In 1737 verscheen een nieuwe oplaag, waarvoor William Dundass twee jaar later een Latijnschen tekst vervaardigde. Bidloo was toen reeds een kwart eeuw dood, maar moet zich in het graf hebben omgekeerd, daar deze beide ondernemingen tot stand kwamen door een Leidschen boekverkooper.

Bidloo stond (waarom is mij niet gebleken) hoog aangeschreven bij Willem III, zooals reeds is gezegd; door diens aanbeveling benoemden hem de Algemeene Staten tot «Superintendent Generaal van alle Doctoren, Apothecars en Chirurgijns van Nederlandsche hospitaalen en ziekhuyzen der Militie» in 1690, terwijl zijn Koninklijke beschermer den 14 Mei 1692 hem ook den geneeskundigen dienst opdroeg van het Engelsche leger. Diezelfde hooge protectie bezorgde hem den 1 Februari 1694 de aanstelling tot gewoon Hoogleeraar in de Ontleed- en Geneeskunde te Leiden, sedert den 5 Augustus 1692 vacant door het overlijden van Anthony Nuck. Deze betrekking aanvaardde hij reeds den 8 Maart, evenals het Voorzitterschap van Leidens Chirurgijns-Gild. Met de klinische lessen begon hij onmiddellijk, daar deze niet werden gegeven door het onverwacht vertrek van den Schot Archibald Pitcairne, die Leiden voor goed verliet zonder ontslag te hebben gevraagd, en door de ziekte en het overlijden (29 Januari 1695) van Paulus Hermann. De lotgevallen

der Leidsche Hoogeschool vermelden Bidloo niet als kliniesch leeraar, zoodat hij alleen als ontleedkundige dient beschouwd te worden. Omstreeks het einde van 1695 ontbood Willem III hem naar Engeland; de aanleiding wordt niet vermeld in de *Acta acad.* van den 26 December, evenmin van zijn overtocht in 1699. Het onderwijs leed er zeer onder, zoodat Curatoren hem reeds berispten in 1696, ook wijl zijn ietwat vrije leefwijze meer tijd in beslag nam dan zijn studiën: Dr. Jelle Banga zegt rondweg, dat zijn zedeloos gedrag velen ergerde, hetgeen trouwens Frederik Ruysch hem openlijk verwijt, en een tijdgenoot doet zeggen: «hij stuit niet veel.» Veel studenten verlieten Leiden. Zijn koninklijke beschermer wenschte hem geheel aan zich te verbinden, en benoemde hem den 22 October 1701 tot lijfarts, met bepaling, dat hij het radicaal als Hoogleeraar aan Leidens Universiteit zou blijven behouden. 's Konings gezondheid liet veel te wenschen over; wel had Dr. Guy Crescent Fagon, [1]) (Lijf-arts-titulair van Louis XIV in 1668, en effectief in 1693; hij leefde van 1638 tot 1717), hem wat opgeknapt, maar toch was het sukkelen gebleven, zoodat de Hooge lijder naar een landgenoot verlangde. Bidloo verhuisde naar Engeland en was ook aanwezig bij 's Vorsten sterven op zondag-morgen tegen 8 uur van den 19 Maart 1702, veertien dagen nà den noodlottigen val van het paard (den 4).

De Koning werd zeer benauwd en kon nauwelijks ademhalen. — «Kan dit nog lang zoo duren?» vraagde hij Bidloo. — Deze schudde het hoofd. «Een uur, of ander half uur,» zeide hij, hem de pols voelende. — De Koning

[1]) Dat hij Purgon van Molière zoude zijn, is onjuist; deze is een algemeene type uit dien tijd, door ons volk p—pdokter genoemd.

greep zijn hand: «Laat mij nog niet sterven, houd mij vast!» mompelde hij. Na wat gedronken te hebben, wenkte hij Arnold Keppel, graaf van Albemarle; «Bentinck moet komen, terstond!» — Het waren zijn laatste woorden . . .

Uren aan uren, had Hans Willem Bentinck vol ongeduld het oogenblik verbeid, dat het hem vergund zoude zijn, om den ouden vriend den afscheidsgroet te brengen. Door Keppel uit 's Vorsten gunst verdrongen, dacht hij aan vroegere dagen, aan April 1675, toen hij den Stadhouder zestien dagen en nachten zonder pozen oppastte in diens pokziekte, om zelven onmiddellijk daarop hevig aangetast te worden; — dacht hij aan Zorgvliet, sedert 1674 zijn eigendom, waar de Koning als een broeder met hem omdoolde; — de Koning had hem tot graaf van Portland verheven; hij was de rijkste man van Engeland . . . en moest wachten, wachten . . . Eindelijk! daar wordt zijn naam afgeroepen: hij ijlt naar zijn ouden vriend, vat de klamme hand, die de Koning tegen de borst drukt . . . De veege lippen bewegen zich niet meer; de oogen zijn gebroken: Willem III is gestorven. [1]) — Poor Portland!

Zóó stierf de Koning-Stadhouder; wat vele schrijvers bazelen, dat de Vorst in Bidloo's «armen is gesturven,» en wat deze zelf er van vertelt; gedrukt natuurlijk; is roerend, maar bezijden de waarheid.

Na dien werd Bidloo geheel aan de Hoogeschool terug gegeven, en behartigde vooral het ontleedkundig onderwijs. Hij had steeds te kampen met het gebrek aan lijken, «die men liever aen de wurmen dan aen de wetenschap gunde.»

---

[1]) Verg. Arnold Ising, Haagsche Schetsen, III, blz. 131, 's Gravenhage, 1887.

Toch wist hij zich de noodige voorwerpen te verschaffen en behielp zich nu en dan met dieren. Ook gaf hij lessen in de Heelkunde en verzocht den 8 November 1702 met den titel van Chirurgiae Professor vereerd te worden, wat hem werd toegestaan. Tevens blijkt uit zijn geschriften, dat hij gewoon was, als conzulent, practische hulp te verleenen bij moeielijke verlossingen; dit is te opmerkelijker, daar de Professoren en Doctoren zich toentertijd in den regel bepaalden tot mondelinge adviezen, en het beneden hun waardigheid achtten zich de handen te bezoedelen. Onze Hendrik van Deventer is de baanbreker der nieuwere denkbeelden op verloskundig gebied. Niet enkel te Leiden en omstreken, ook op grooten afstand werd Bidloo als genees- heel- en verloskundige ontboden. Zoo werd in de vergadering van Curatoren den 16 November 1699 gelezen een brief van Willem III, gegeven te Kensington den 3 November: «Alsoo de vrouwe van de Vorst tot Zutphen de assistentie van den professor Bidloo van noden heeft, hebben wij UE. hiermede wel willen te kennen geven, dat het ons aengenaem sal wesen, dat aen denselven permissie verleent worde om zich naar Zutphen, bij gemelte vrouwe te vervoegen en sich aldaer soo lange als het nodig sal wesen, op te houden: en dese tot geen ander eynde dienende, bevelen wij UE. hiermede

Edele, Erentfeste, Hooghgeleerde, besondere goede vrienden in de bescherming Gods.

Op Kensington den 3den Nov. 1699.

UEd. goede Vriendt

William R. [1])

---

[1]) Rex, Koning. Zie Bijlage VI.

«De vrouwe van de Vorst tot Zutphen» is de moeder van den graaf van Albemarle, onze Arnold Keppel, 's Konings rechterhand. Zij leed aan halfzijdsche verlamming.

Uit dit schrijven ziet men, dat de Professoren verlof moesten hebben van Curatoren, om uit de stad te mogen gaan en hun tijd niet willekeurig ten eigen bate aanwenden, zeer ten nadeele, in het bijzonder, van studie en onderwijs, en, in het algemeen, van den geneeskundigen stand.

Doorgaans, zoo het noodig en mogelijk was, deed Bidloo zich door eenige studenten vergezellen; ook had hij de loffelijke eigenschap, om later steeds met groote achting te spreken over de geneesheeren, die zijn hulp hadden ingeroepen, zegt Professor Suringar. Ik vermoed dat mijn geachte Promotor opzettelijk het woordje later bezigt, omdat Bildoo, behalve voor de Grooten der Aarde, het werkwoord achten als wederkeerig verboog.

Want hij twistte bijna met iedereen, maar het hevigst en langdurigst met Frederik Ruysch, den Amsterdamschen Hoogleeraar, gewezen Apotheker in den Haag. Deze, in belezenheid achterlijk bij Bidloo, was grooter ontleedkundige, grondiger en zelfstandiger onderzoeker. Beide echter leden aan Grootheidswaan; overdreven eerzucht en kinderachtige naijver strekten beide partijen tot oneer. Bidloo, onderwijs genoten hebbende van Ruysch, had een lageren toon moeten aanslaan; maar Ruysch was kleingeestig en duldde niet, dat zijn onmiskenbare verdiensten door de rijzende zon van Bidloo werden verduisterd. Daarbij kwamen de strijdige belangen van Amsterdam en Leiden, zoodat de wapenen niet altijd eerlijk waren.

Er is niets nieuws onder de zon. Beneden alle critiek is het, geneeskundige zaken te brengen voor de recht(!)bank

van het groote publiek, wat wij hebben beleefd van Mackenzie en de Duitsche geneesheeren Dergelijke stuitende lectuur levert de geschiedenis der Geneeskunde bij stapels. Gold het in onze dagen den ongelukkigen Friedrich II, vóór bijna twee eeuwen moest onze Willem III nog lang na zijn verscheiden het ontgelden. De Koning-Stadhouder had een zwakke gezondheid, brak door den noodlottigen val het rechter sleutelbeen, zoodat het ergste te vreezen stond. De Hooge lijder voelde het zelf; «je tire vers ma fin,» zeide hij.

Aan zijn ziekbed stonden de lijfartsen Ronjat, Blackmore, Browne, Millington en Bidloo; hun kunst en kunde vermochten niets, de Koning werd waterzuchtig (ascites), kreeg aanvallen van hevige benauwdheid — en stierf. Bidloo gaf zijn Verhaal in het licht, de Engelschen vatten vuur, en brandden los op den Dutchman; deze zond er brieven op brieven tegen in; antwoorden volgden, en zoo tot in het oneindige; een onwel riekende en vuile stroom. — Opmerkelijk zijn de wederzijdsche achting en vriendschap van Hutton, een der lijfartsen van Willem III, en Bidloo. Een oase in de woestijn!

Bidloo had een vlug verstand, een levendige verbeeldingskracht en een zeer voortvarend karakter; hij bekreunde zich weinig om het gevoelen van anderen, en nam steeds de pen op om zijn haan koning te doen kraaien; zijn toon is «voornaam-minachtend», met één enkele uitzondering: de beroemde Amsterdamsche heelmeester Pieter Adriaansz. Verduyn is voortreffelijker dan ieder ander! Zijn onderzoekingen, door zijn natuurlijken aanleg niet begunstigd, missen nauwkeurigheid en grondigheid: hij was geen ernstig man.

Hij overleed den 30 April 1713, 64 jaar oud; uit zijn huwelijk met Hendryne Kiskes had hij één zoon, Gerrit,

die, nauwelijks te Leiden in de beide Rechten gepromoveerd, op papa's voorspraak Fiskaal is geworden van den Hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden.

Den 17 Januari 1697 promoveerde in de Geneeskunde te Leiden publiek Nicolaas Bidloo met een dissertatie, opgedragen èn aan zijn oom, tevens zijn leermeester en promotor, èn aan zijn vader. Ten onrechte is Nicolaas gehouden voor een zoon van onzen Govard [1]). Nicolaas werd later lijfarts van Czaar Peter den Grooten, archiater en professor in de Geneeskunde, opziener van het hospitaal en van de medische Academie te Moscou, die, naar men zegt, op zijn aandrang is gesticht. Hij overleed aldaar den 23 Maart 1735. Zijn vader, Lambert, (geb. 30 Augustus 1633, overl. 11 Juli 1724), was apotheker en botanicus te Amsterdam, en maakte een lief vers; hij was in 1688 Inspector of opziener van het Collegium Medicum aldaar.

De ouders van de broeders Lambert en Govard waren Govert Bidloo en Maria Lammertsd. Felzers, beide Doopsgezind. Om Hoogleeraar te Leiden te kunnen zijn, moet onze Govard te eeniger tijd «door den doop syn ingelyft in de gereformeerde kercke.»

Govard Bidloo schreef o. a. de volgende werken:

1. Tooneelstukjes; zie P. G. Witsen Geijsbeek, Biogr. Woordenboek, I, blz. 293. — Hij beoefende zoowel de Latijnsche

[1]) Dit doet ook Prof. Dr. L. Stieda te Königsberg in Pr. in het Biographisches Lexikon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien und Leipzig. B. I. 1884. S. 450. De Redactie verbetert twee fouten in B. VI. 1888. S. 492, maar maakt van den zoon geen neef.

als de Nederlandsche dichtkunst; na zijn dood werden zijn verzen verzameld en uitgegeven onder den titel van

2. Mengelpoëzij, Leiden 1719. 8°. 3 dln.

3. Dissertatie, Franeker 1682.

4. Anatomia humani corporis. Plaatwerk. Amst. 1685. Folio.

5. Latijnsche Oratie, uitgesproken in den Haag den 11 Maart 1688; uitgegeven als «Inleiding tot de ontledingskunst» vóór

6. Ontleding Des menschelijken Lichaams. Hetzelfde Plaatwerk als 4. — Tot Amsterdam 1690. (Zie blz. 57)

7. Zeegegroet, Ter gewenschter komste in de Vereenigde Nederlanden van den Grootmagtigen en dapperen Vorst Willem, Koning van Engeland, Schotland, Vrankrijk en Yrland, Erf-Stadhouder van Holland, Zeeland, &c. Op den 5den Februarij 1691 in 't Latijn uitgesproken in de Fransche Kerk binnen 's Graavenhaage, Door den Professor G. Bidloo. In 's Graavenhaage, 1691, 4°. — Als een staaltje 's mans pluimstrijkerij volgt de opdracht: «Den grootsten Prince Willem, Koning van Engeland, Schotland, Vrankrijk en Yrland; Erf-Stadhouder van Holland, Zeeland, &c. bied deeze Zeegegroet aan; zyne doorluchtigste Majesteits Alderonderdaanigsten dienaar G. Bidloo.» — «Bericht aan den leezer. In de Vertaaling van deeze *Reede*, is meerendeels den zin van het Latijn gehouden; toch het eynde, gantsch daar van verschillende, met een Vers vermeerderd en gesloten.»

8. Komste van Zyne Majesteit Willem III. Koning van Groot Britanje, enz. in Holland, enz. Vercierd met kopere plaaten. In 's Graavenhaage, 1691. — Opdracht aan Gecommitteerde Raaden — Mitsgaaders de eedele achtbaare Heeren — van 's Graavenhaage, (get.) G. Bidloo, 8. Sept.

1691. — Groot Folio, ten Stadhuize nr 423 der 2e Serie. — Dit prachtwerk, met 10 en 127 blz. onbeteekenenden tekst van Bidloo, bestaat uit vijftien platen van Mr Romein de Hooge, Plaatsnijder, en het portret van Willem III, een waar meesterstuk, teekening van Joh. Brandon, gravure van Pieter van Gunst. Voor de studie van den toenmaligen toestand van den Haag zijn vele platen van het grootste belang, vooral plaat 4, voorstellende het Binnenhof; plaat 6 doet het schoone geveltje van het Stadhuis allervoordeeligst uitkomen en plaat 15 doet bewonderen het «vuurwerk in den Vijver.» — Plaat 3 stelt voor de aankomst en de ontvangst van Willem III op wijlen het «Huis Honslerdijk», waarvan een gedeelte zichtbaar is. — De triumfpoort op het Buitenhof, plaat 10, is vervaardigd naar een teekening van Jacob Vennekool, en niet van Romein de Hooge; deze «heeft met wat verw dat schoon gebouw beklat.»

9. Beurze-stryd, of Saemen-spraek Tusschen Galenus en Baldus. Anno 1692. 4°. (Anoniem, zie blz. 51 en 71).

10. Latijnsche Oratie, uitgesproken te Leiden den 8 Maart 1694, waarvan 400 exemplaren op kosten der Hoogeschool zijn gedrukt; is later opgenomen in de Opera omnia.

11. Oratio: De invictissimo Britanorum rege, Guilielmo III, incolumi, seu miraculose subducto nuperae perditissimorum hominum conjurationi. Uitgesproken met toestemming van Curatoren in het groot auditorium te Leiden den 29 Juni 1696. (Bidloo bekleedde toen voor de eerste maal het Rectoraat). — Uit den titel blijkt, dat de redevoering strekte om de algemeene dankbaarheid en vreugde van Leidens Hoogeschool uittedrukken over de afwending van het gevaar, dat onzen Prins bedreigd had bij een verraderlijken aanslag

tegen zijn leven in Engeland gesmeed. (Suringar, t. a. p. blz. 576).

12. Verhaal der laatste ziekte en het overlijden van Willem de IIIde, hoogst loffelijker gedachtenisse, Koning van Groot-Britanje, enz. Leiden, 1702. 8°. (Zie blz. 60.)

13. Opera omnia anatomico-chirurgica. L. B. 1715. 4°.

Zijn twistgeschriften kunnen onaangeroerd blijven, daar het getal legio is en de lectuur onsmakelijk. Vermelding verdient nog zijn vertaling uit het Engelsch van het werk over de ziekten der zeevarenden door William Cockburne. De kleinere wetenschappelijke stukken zijn grootendeels opgenomen in de Opera omnia.

Deze schets ware onvolledig, als niet een enkel woord gezegd wordt van 's mans karakter en leefwijze. Elke historische figuur, ieder groot man en iedere mooie vrouw vallen dichtebij zeer tegen; maar voor den onpartijdige mag dit geen beletsel zijn om de waarheid te zeggen.

Reeds in den aanhef dezer studie leert de Lezer Bidloo kennen als een vinnig en ruw schrijver, die niets en niemand ontziet. De trekken van zijn portret zijn trouwens niet edel en fijn; die indruk wordt versterkt door «de magere ingevalle kaaken». Zijn godheid is sinds 1688 de Prins van Oranje, die hem meermalen met beschermende vleugelen tegen zijn belagers dekt. L. B. (Laurens Bake van Wulvenhorst te Amsterdam) werpt hem dit dan ook voor de voeten «Professor te Leiden wordende»:

> Toen 't uitgebraakte schuim der Haagse scheerders bende,
> Dat noit zijn Ov'righeid, zich zelfs, noch God en kende,

Eens raakte in de poort van 't Land, door Roozeboomen, [1])
Had hij voor 't Hof, Galeen, noch Baldus niet te schroomen.
En nu deez' H—revoogd zich dus verheeven ziet,
Vreest hij maar een Mans Dood, maar God of Duyvel niet.

De laatste regel bevat een profecy. Frederik Ruysch had Bidloo verweten, in drie jaren tijds te nauwernood één openbare les gegeven te hebben, hetgeen de ander maar flauwtjes tegensprak. En eerst nà den dood van Willem III nam hij het Professoraat ter harte, zooals een tijdgenoot schrijft: «hing op 's Konings overlyden, straks de huik naar de wind.» Hoe echter is Bidloo met den Prins bekend geworden? De gissing is geoorloofd, dat dit geschiedde door 's Prinsen omgeving. Reeds in Amsterdam had Bidloo grooten toeloop als «Pokarts», en L. B., die hem zesmaal onder handen neemt, betitelt hem als «... Smit»,

Den grooten Podalier van Venus Outerknaapen.

's Prinsen vijanden spreken anders en duidelijk, want «Deze regelen zyn in den Haag ten tyde als de Prins in Engeland was, gestoken in het Diakonen zakje:

Wat zoekt de Prins in Engeland?
De kleine pokken of de grooten?» enz.

Bidloo, de renegaat, werd door de Staatsgezinden verfoeid; zij sleepten hem in alles, wat van de tegenpartij onedels uitging; zoo leest men in «*Een veers — Ter eere van Simon* [van Beaumont] *maar niet van Sireenen*» bijgenaamd «Syme de guit»:

---

[1]) Rozeboomen zijn de Prinsgezinden; de Rozeboom, de Hovenier, W. Rex is Willem III; Benjamin is Caspar Fagel bijgenaamd Philalethes, enz.

Laat hem Bidloo ontleden,
Adviseerden de Steden. —

Met een uitstapje naar Amsterdam wordt de trouwe Lezer beloond.

Op Donderdagh den 10 January 1686.
Zal men op de Schouwburgh vertoonen
Hoe *Midas Bidloo* eerst voor Roffiaen begon,
Voor schelm, Godts lasteraer en dobbelaer te spelen:
Door wat practyken *Jan* [1]) de kost te voren won,
Dit alles zal men zien vertoonen in drie Deelen.
Met de Klucht van de Doodtgraver op het
Kathuysers Kerkhof.
Beyde uyt het Konstgenootschap
Latet quoque utilitas.
Nooit voor dezen vertoont.
Met de klok vier uuren op het Tooneel.

In genoemd jaar waren «Pachters van 't Schouwburg: Jan Pluimer, Pieter de la Croeix, Govert Bidlo». — De laatste schreef voor het tooneel «Pasquillen vuyl en snood», en ook een treurspel «Karel Erfprins van Spanje», dat nog al in den smaak viel

Bij 't Graauw, 't welk 't minste weet van reden. —

De Raadpensionaris Fagel had den 9 Januari 1684 een boekje uitgegeven onder den naam van Philalethes (zooals hij daarna levenslang genoemd is), tegen de Heeren van Amsterdam. Hij had het zwaar te verantwoorden, en ook onze toen nog Staatsgezinde Govard trok van leer:

[1]) [Jan Pluimer.] De aangehaalde rijmen zijn meerendeels overgenomen uit de *Nederduitse en Latijnse Keurdigten*, Te Rotterdam, By Pieter van der Goes, 1710 8°. Met negen Vervolgen, van 1717—34, en een tiende zonder jaartal. (Kon. Bibl. Poet. 1563, in vijf banden. Band 4 bevat tweemaal het achtste vervolg met verschillenden inhoud.)

— denk dat ook de tijd, mijn moeder,
Uw opgeblazenheid, verwoeder
Dan grampschap die de Vorsten jaagt,
Zal straffen, als mijn luister daagt.

Deze regelen zijn tevens een proefje van 's mans «dichtader», wier stroom u, Caspar Fagel, zal doen

Bekennen dat uw eige loosheid
Mijn naam misbruikt heeft tot uw boosheid.
— — — — — — — — —
Ik kan uw schijndeugt niet verkroppen
— — — — — — — — —
Ik, ik, die onbewimpelt, naakt,
Al 't ligt, t' welk op mijn boezem blaakt, —

Jongens, doet de duiker dicht! Het klettert als het geruisch van vele wateren. Opgeld doet «l'art de ne vous rien dire avec de grands discours», volgens Molière.

De wetenschap is niets aan Govard Bidloo verschuldigd; toch behoort hij tot de onsterfelijken; in gemoede: «où, diable, l'immortalité se niche donc?»

DEN HAAG. Sinte-Anne, 1889.

BIJLAGEN.

I. Blz. 52.

Gespecificeerde advocaten-rekening.

geciteerd, gevaceert, gebesoigneert, geconsuleert, gerescribeert, gerequestreert, geappointeert, geinsteert, gedupliceert, geextraheert, gecopieert, geexhibeert, geimpetreert, geoblineert, en noch honderde diergelijke quaede woorden, en achter ieder een enorme somme gelds, toch op het laetste

voegt hey'r by, Daer is door my gejudicieert, en getaxeert, dat mij competeert, soo veel als ik heb geposeert, naemelijk, al datje hebt. (Galenus, de bekende Geneesheer Klaudios Galenos).

II. Blz. 52.

Gespeceficeerde Doctoren-, Apothequers- en Chirurgijns-rekening.

gevisiteert, geconsuleert, geordineert, gepurgeert, getisaniseert, geapozemateert, geclisteerd, gephlebotomeert. gecauteriseert, en diergelijke, en dat honderde maelen geïtereert, en gereïtereert, en dat more solito gepriseert, maekt in de optelling ook al een braeve som. Noch zwijg ik van de leverantie der medicamenten, en byzonder van de secrete medicamenten, die de Doctoren verkoopen. (Baldus, Pietro Baldephi, studeerde eerst in de Geneeskunde en later in de Rechten, waarin hij Hoogleeraar werd. Hij overleed te Pavia den 20 April 1400).

Daer zet ik de secreete instrumenten, en schriftuuren van de Advocaeten weer tegen: wisten de Clienten, en patienten, hoe weinig datz'er aen hadden, wat zouwen we staen kijken, Confrater. (Galenus.)

III. Blz. 52.

Verklaring van namen, enz. — Kantteekeningen in het ex. met kleine letter der Koninklijke Bibliotheek.

Damea Nummarius, geltsack.

Arminius Lanicutis Albus, Pieter Schaep.

Aemonides barutonos, Emons, [Roomsch.]

Adelphus Contractus, Breur.

Pub. Acrimonius Voetianus, Suerendonck, [Calvinist en Voetiaan.]

Poluphilus junior, A. Buys te Amsterdam. Elders A buis. van de Misogamitische secte d. i. huwelijks(vrouwen)hater.

Sulpitius ogius (elders ogygius) Cura, van Sorgen.

Fabullus gelasinus lunaticus, Snewens, [*non habet fixum*, ontrent het voor- en najaar, d. i. heeft aanvallen van waanzin.] — Deze zijn de acht «commissarien. ofte Plenipotentiarii» der advocaten, die als Scriba hebben

Quintus Simonidus Nugas, Limburgh of Limborg [ezels].

Nestor Upuparius, Hop.

Claudius Bufonius Fisc., de Hertogh of de Hertoch.

Stellicampius, Sterrefelt of Sterrevelt [Ary].

Euglottus Lanicutis, Reynier Schaep.

Ducopratus. Hertighvelt.

Valentius, Valentins.

Heliantropos, Sonneman.

Caussidicus, een advocaet.

homo tressis, een slechten bloet.

Eubulus ovinus niger, swarte Schaep [Calvinist.]

Amator sanctus, St Aman.

Troilus, Troyen junior.

Doerios, Ten holte.

Pentadomus, Vijffhuysen, en

Sijn Halsvriend, Raecx.

Borsten, Borst van Waveren.

warkoppen, Warbol vanden Briel.

Stryers, Strijen.

Politique Militairen, Obdam.

een Minister, die nu *de Pere et fils* syn ampt bekleet, Beaumont [Symon van]

als de Maes, vander Maes van averode.

Chutrorchos, Kerckhoven [advocaat; was reeds overleden.]

Marcolphus Phusignatus, (C)oenen.

Adolesches, (R)uysch, die over al koen, en stout durft spreeken.

[oxyrrhodini, mel rosatum of rozenhonig.]

[Alfenus [1]) «van een Schoenmaker een *clarissimus Advocatus* geworden.»] — —

Schouten en Baljouwen

Die grijpen als *Wouwen.* — De familie Van Wouw was in de 16 en 17 eeuw bekend om haar liefde voor den mammon — en om haar barning voor de weldadigheid. Bartholomeus stichtte in 1649, evenals zijn zuster Cornelia in 1647, een hofje; dat van den Ridder bestond uit twee huisjes en werd reeds in 1733 aan de Lutheranen verkocht; dat van Cornelia uit zestien woningen, bestemd voor oude vrijsters en dito vrouwen. Beide worden gevonden op de Lange Beestenmarkt. — Op het Gemeente-museum zit Cornelia deftig vóór haar hofje te schrijven; zie schilderij nr 71, blz. 26 van den uitnemend bewerkten Catalogus der Schilderijen door den Directeur den Heer A. J. Servaas v. Rooyen.

IV. Blz. 55.

Burgemeesteren van den Haag geven den 9 Maart 1708 vergunning aan den boekverkooper Meindert Uytwerf en aan Anthonie Pauw, om gezamentlijk drie maal 's weeks te drukken een «in de nederduydze tale ordinaris courante van

[1]) I. D. F. Alphenus alhier, bekend vaersen-fabrikant in het laatst der 17 eeuw, is misschien van dezelfde familie.

alle voorvallende zaken en tijdingen; gelijk voor desen aan Crispijn Hoekwater en nog naderhand aan Johan Ramazin is geconsenteërt geweest.» (Van den Bergh, 's Gravenhaagsche Bijzonderheden, I, blz. 53.)

V. Blz. 57.

De naam van dezen William Cowper (1666—1709) is sedert 1699 gebonden aan de Glandulae Cowperi; ten onrechte evenwel, daar Jean Méry (1645—1722) deze reeds beschreef in 1684. — De titel van het Engelsche plaatwerk is: The anatomy of human bodies with figures drawn after the life by some of the best masters in Europa, in 114 copper-plates. Oxford 1694. Groot-folio. — Het is bewezen, en wel door Bidloo-zelven, dat twee der negen nieuwe platen zijn overgenomen uit het ontleedkundig plaatwerk van Bernardinus Genga, voor schilders en beeldhouwers te Rome in 1691 uitgegeven. De naam van Bidloo wordt door Cowper slechts éénmaal ter loops in de Voorrede genoemd.

VI. Blz. 61.

Op het Gemeente-museum bewonderde onlangs een Franschman de portretten van Prins Willem III, nr 104, en van Jan de Witt, nr 108. — «Certainement, monsieur», wendde hij zich tot mij, «père et fils?» — Ik antwoordde ontkennend. De Franschman zag mij onderzoekend aan, haalde de schouders op, en riep opgewonden: «Mais c'est évident!» — Ik zeide, alleen te weten dat Jan de Witt grooten invloed had op de Prinses Henriette Maria Stuart, 's Prinsen moeder; dat Willem III in 1650 geboren en Jan de Witt in 1653 Raadpensionaris is geworden. — «Ah! Marie Stuart, c'est

clair!» en lachende ging hij verder. — Waarschijnlijk zag hij evenmin verschil tusschen Maria en Henriette Maria Stuart, als tusschen genoemde portretten, wier gelijkenis trouwens iedereen in het oog valt.

Ik bromde tusschen de tanden:

« La nature parfois produit des ressemblances,
Dont quelques imposteurs ont pris droit d'abuser. »

Twee bewijsplaatsen voor den naam Nieuw Oost-Indië en tegen Nieuw-Oosteinde.

Ten eerste de opdracht, in dato 11 Juni 1706, van Willem van Moelingen aan Aelbrecht Le Ducq, welke luidt:

«Seeckere huysinge erven thuyn ende plantagien met hare bepotinge ende beplantinge mitsgrs stallinge staende en gelegen Besuydenhout in Haegh ambacht van outs genaemt Nieuw Oost Indien, belend ten Westen de vercoper ten Oosten Jacob Jans 's-Gravemade ten Zuiden de Heereweg [Bezuidenhout] ten Noorden Haegsche Bosch.»

en ten tweede de aanteekening ontleend aan het Doopboek der R. Cath. Kerk in de Oude Molstraat, M. 2. «17 Nov. 1670 is gedoopt Maria Cornelissen dochter van Cornelis Cornelissen ende Gertruyt Engels woonende op NIEU OOST-INDIEN.

Den Haag. R.

Bilderdijk's klacht over Den Haag. [1])

Hoog Geleerde Heer, veelgeachte Vriend!

Het is ryklyk veertien dagen geleden, en was (zoo my voorstaat) in 't laatst der voorleden maand, dat ik aan den Heer Du Mortier, als Secretaris der Maatschappy van fr. K. en W. in andwoord op de Circulaire, een voorstel schreef ter mededeeling aan de Maandelykscne vergadering, die ik onderstelde dat 2 of 3 dagen daar na gehouden moest worden. ik heb echter tot heden geen letter schrifts daar op ontfangen, en ben (met de zwakheid van mijn hoofd is zoo iets natuurlijk en niet van my te gooien) in de daad beducht dat, hoe zeldzaam er de voorbeelden van zijn, myn brief vermist zijn mocht. Van daar dat ik U thands met mijn gekrabbel lastig val. — En waarom dan U juist? — Ik hoop dat gij dit niet vragen zult, maar het gants natuurlijk vinden. 't Zij vrindschap, 't zy meêlijden, ik verbeeld my dat gy weêrkeerig van my houdt.

[1]) Deze brief werd mij met de meeste welwillendheid ter plaatsing afgestaan door den Heer A. A. Vorsterman van Oyen, die in het bezit er van is.

Ik lijde geweldig, maar voel my toch een soort van inspanning ter beterschap. Nú ben ik in arbeid van verzen, 't is niet anders, en die vloed is niet te stuiten. 't Getij klimt, het moet overloopen, zal ik beter worden; wilt ge nú, dat ik ter lezing het zy voor de gemelde Maatschappy het zy voor die van Letterkunde, iets doe, zoo spreek en geef my eens op wat? Anders zal ik bij gebrek van stof (dit oogenblik schiet my niets anders in) een boek van de Odyssea gaan overbrengen. Ik zeg Odyssea, want ik wil niet met U over de Ilias worstelen: bewerken kan ik geen verzen meer; Zy moeten zoo maer wegvloeien, goed of kwaad;

Nec tamen emendo, labor hic quam scribere major.

Waarom wil niemand my dan een woning in Leyden bezorgen? Moet ik dan in dit akelig gat vergaan? — Ik ben hier van al wat menschelyk is, afgescheiden; en verneem van niets. Zoo gaarne had ik Scheltema gehoord; de Hr. Tydeman schreef er my van, als 't voorbij was, en zoo zal 't altyd gaan. Want voor mij is geen tijd. Ik weet noch wat dag der week, noch welke der maand het is, dan alleen, wanneer myne vrouw my een quitantie ter teekening voorlegt; en al wist ik het, zoo weet ik nog van geenerlei bestemmingen voor dezen of genen dag. Thands zit ik hier voor het bed mijner vrouw die ziek is zoo wel als mijn kleine. Niemand is hier gezond; het is hier niet te leven, voor iemand die eenige tederheid van zenuwen heeft. [1])

Ik wacht een klein lettertjen andwoord, ten zij het u

---

[1]) Dit is niet de eenige keer dat B. een jammerklacht uitstoot over het ongezonde en ellendige Den Haag. Zie daaromtrent verder het Dagblad v. Zuid-Holl. en 's-Grav. van 8 en 9 Augustus 1880; (*Bilderdyks oordeel over de Hofstad*). Red.

moeilijk valle; dan niet! Zoo niet, zoo ga ik de dooden met Tiresias uit den grond wroeten. Had ik slechts een goede uitgaaf van Homerus, maar ik zit zonder boeken. De Hemel heb meêlyden met my, in dit nest! Maar wat zal de Hemel zich ook met de Haag bemoeien, dit is kwalyk te vergen.

Over Pestel heb ik gedacht, maar dit zou te wijdloopig worden; want ik moet de gansche Rechtsgeleerdheid verklaren, om te toonen wat zyne verdiensten zyn. Daar is wel veel nieuws en belangrijks over te zeggen, maar het is voor ieder een niet. Was het voor geleerden of die 't worden willen, ten minste Liefhebbers van geleerdheid, het waar goed, maar de Dames bederven zulke redenvoeringen, die moeten Poëzy hebben of iets aangenaams.

Doch ik breek af, ik zou thands (zoo geweldig zuist en klopt mij het hoofd) door praten. Ontfang nevens Mevrouw Siegenbeek mijn oprechten en hartlijken groet en betuiging van hoogachting, en geloof mij steeds,

Hooggeleerde Heer, zeer geachte vriend

UWHG Ootm. Dienaar
Bilderdyk.

's gravenhage 14 december 1807
(zoo ik 't wel heb)

Het adres is als volgt:

Hooggeleerde Heer,
De Heer M. Siegenbeek,
Professor aan de Koninklyke
Universiteit etc. etc.
te
Leyden.

Den Haag.

R.

Een raadselachtig schrijven over Bilderdyk.

Verbaal van Burgemeester en Wethouderen. Den 1 van Wijnmaand 1810.

Is gelezen eene Hoogduitsche missive van Johan Michel Vogel geschreven te Lautenberg Schwartzburg den 17 van Herfstmaand daar bij te kennen gevende, dat hij op een brief den 22 van Hooimaand l.l. aan den Raad van den Haag geschreven, met verzoek om den bijleggende aan den Heer Bilderdyk in den Haag of te Amsterdam toe te zenden, tot nu toe geen antwoord ontfangen had, en zulks echter ten hoogsten nodig was, vermits het de Sommerlatsche nalatenschap betrof, en hij tot het innen derzelve zeer gepresseerd werd; dat, bij aldien er geen beslissend antwoord mogt komen, hij door de K. K. fransche Intendant aan het fransche Oorlogsministerie, en van daar aan zijne Majesteit zelve was aanbevolen, en verzoekende mitsdien hem op zijn schrijven behoorlijk informatie te geven, en zoo de gem. Heer Bilderdyk nietmeer in 't leven mogt zijn, hem dan zooveel mogelijk te informeeren, hoe deze nala-

tenschap verdweenen is, en van het wezentlijke daarvan hem per eerste post te informeren.

Waarop gedelibereerd zijnde, is goed gevonden aan den voorn. J. M. Vogel te rescriberen, dat de Heer Bilderdyk zedert den jare 1795 [1]) van hier vertrokken zijnde, wel is waar gedurende het verblijf van Zijne Majesteit den Koning alhier in den Haag eenige maanden op kamers gewoond heeft en vervolgens wederom vertrokken is, doch dat er niets omtrent de nalatenschap, waarvan in zijn brief gewag gemaakt wierdt, alhier bekend was.

DEN HAAG. R.

Een collation.

---

30 April 1791 werd door eene dame uit den deftigen stand een collation gegeven, voor 28 personen volgens ordonnantie gereed gemaakt. Er werd bijgeleverd: «28 Flesse beste roode Wijn, 3 Flesse beste Rinse Wijn en met Kamerhuur, Ligt, Thee, Koffy, Banket, 12 Spel kaarte, 2 boele (bowl's) Punsch en *f* 3.— voor de Bellesiere,» beliep de rekening *f* 164.30.

DEN HAAG. R.

---

[1]) Zie den eersten jaargang van dit jaarboekje bl. 23.

Oud Grafelijk Jachtslot.

Het Jachthuis der Graven van Holland.

Eene teekening van Rembrandt met twee aanteekeningen.

1° Kopij van eene origineele teekening van Rembrandt, genomen naar een huis in 's-Gravenhage, hetwelk blijkt in zijnen tijd nog in den ouden, oorspronkelijken vorm bestaan te hebben, op den hoek van het Hofsingel en de «Uiterste poort van Hove», — tusschen het Singel en de Hofstraat. — Later volgens den hedendaagschen bouwstijl, tot een ruim, aanzienlijk burger-woonhuis verbouwd, werd het door zijn laatsten bewoner, den boekhandelaar P. van Dalen Wetters, nadat het een reeks van jaren in het bezit zijner voorouders was geweest, tijdens het verval van den Haag, in het rampvolle jaar 1811, — onder de regeering van Napoleon — voor afbraak verkocht, in welk ongelukkig lot het met een groot aantal aanzienlijke gebouwen deelde. Daarna werd het door den toenmaligen kooper gesloopt en tot een bergplaats voor steenkolen ingericht.

Eenige jaren te voren werd mij Rembrandt's eigenhandige teekening door den eigenaar, M. van Dalen Wetters, ter beschouwing voorgelegd, benevens de schriftelijke bewijzen, dat het, in de teekening voorgestelde oude gebouw het eerste is geweest, hetwelk op dezelfde plek gronds geplaatst werd, waarop in lateren tijd een nieuw gebouw verrees, dat in het begin dezer eeuw zijn trotschen voorgevel nog met waardigheid verhief; doch waarin de hooge gewelven en keldergangen, op welke het rustte, zoo wel als de daar henen afdalende ingang, ter zijde van de breede huisdeur, bewaard waren gebleven; zelfs de verkleinde pomp aan den buitenmuur bewees nog steeds getrouw haren dienst.

De teekening is laatstelijk berustende geweest in de verzameling van wijlen den heer H. Six van Hillegom en gekocht voor *f* 900.— De kopij, door wijlen G. Lamberts geteekend, en in de verkooping van zijne nagelaten verzameling, gehouden te Amsterdam den 18 Nov. 1850, geveild, berust thans bij het 's-Gravenhaagsch stedelijk archief.

(get.) W. K. Mandemaker.

2° Jachthuis van de Graven van Holland, gestaan hebbende in 's-Gravenhage, ter plaatse waar nu de huizen van de Heeren Weenink en Teupken staan op de Plaats, noordzijde, door G. Lamberts, naar de teekening van Rembrandt, verkocht te Amsterdam den 30 October 1833 in het kabinet van wijlen den Heer J. de Vos voor *f* 906.— thans berustende bij den heer H. Six van Hillegom.

De Secretaris der stad 's-Gravenhage,
(get.) Burnier.

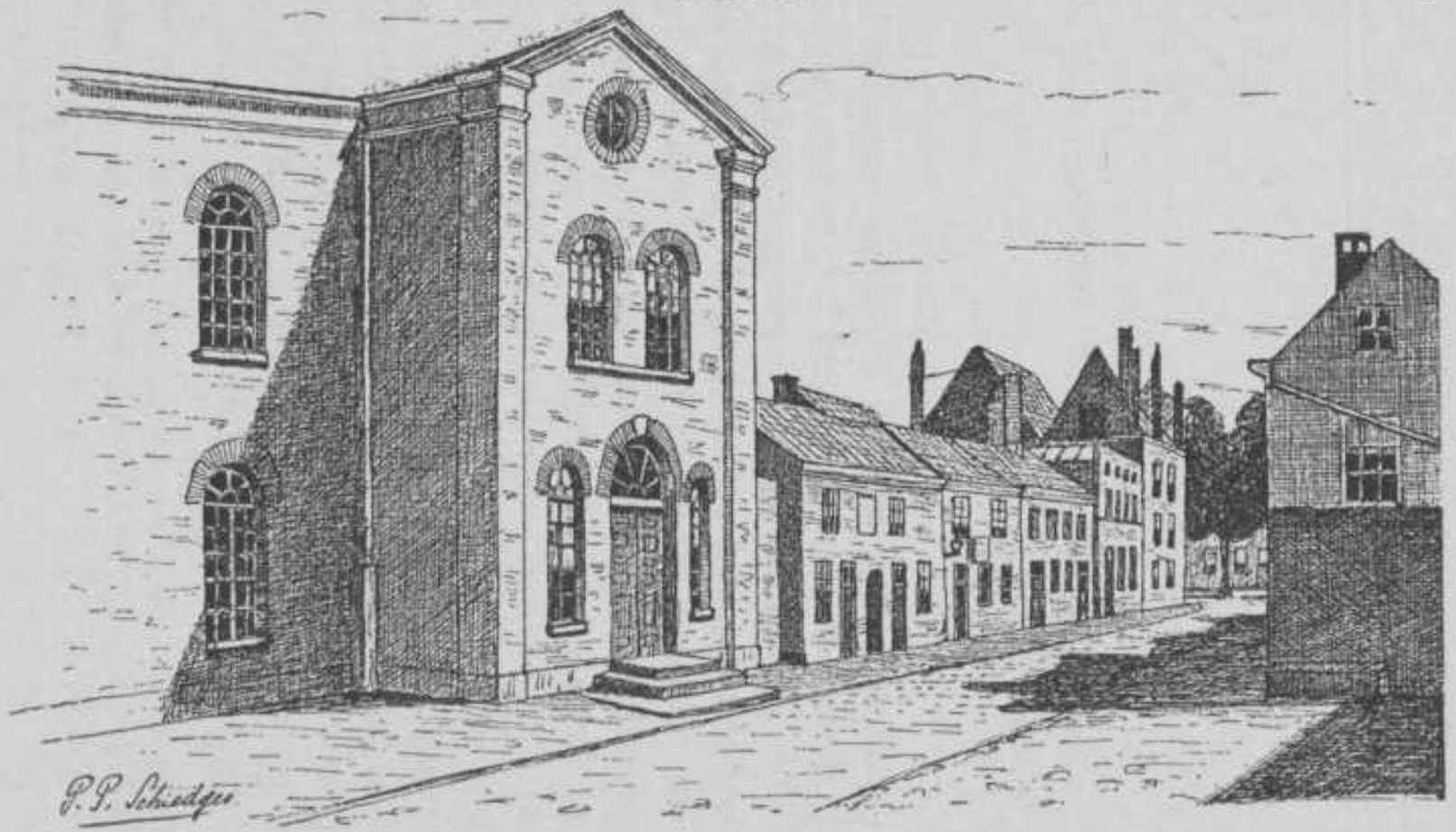
De stichtingen der R. C. Armen-administratie. [1])

Beklagenswaardig was in de vorige eeuw het lot der Weezen en Armen onder onze R. C. stadgenooten, zoowel ten gevolge van de toen vigeerende plakkaten, en den daardoor veroorzaakten achteruitgang der fortuinen, als ook door het volslagen gemis aan instellingen van liefdadigheid, waartoe de hulpbehoevenden onzer gemeente toevlucht konden nemen. Er was voor hen geen Weeshuis meer, geen Armbestuur, bevoegd om eenige legaten of dotatiën voor hen te aanvaarden.

Verwaarloozing van arme kinderen, hun maatschappelijke en zedelijke ondergang waren daarvan het noodzakelijk gevolg, en voor den behoeftige bleef niets over dan de bedelarij.

Die toestand evenwel was te zeer in strijd met de rechtvaardigheid en de menschelijkheid, dan dat hij niet zoude

[1]) Ontleend aan de «Redevoering van wijlen Mr. E. G. P. Gertsen, 's-Gravenhage, 1839», en aan de aanteekeningen, welwillend verstrekt door den Heer F. P. J. Quant, lid en secretaris v. h. College van Regenten.

De hoofdingang van het R. C. Oude M. en Vr. huis aan de Bleekerslaan, zie bl. 102.

worden ingezien, en dat men niet bedacht zoude worden op middelen van herstel, vooral toen dezelve meer uitvoerbaar werden, naarmate het Bestuur des Lands en van deze Stad het wenschelijke eener verbetering meer en meer erkenden.

Een belangrijke stap daartoe was er gedaan, toen een eerwaardig Geestelijke, de Heer Bartholomeus Cley, R. Catholiek Priester en Pastoor te 's-Gravenhage, zich het lot der armen zijner gemeente aantrok, en zich bij request wendde tot de Edel Groot Mogende Heeren Staten van Holland en West-Friesland om bevoegd te worden verklaard tot het aanvaarden van makingen en legaten, welke mochten worden besproken aan de R. C. Armen dier Gemeente, eene bevoegdheid, welke, op grond van het plakkaat van 4 Mei 1655, zou hebben kunnen worden in twijfel getrokken.

Dit verzoek werd door hun Hoog Mogenden toegestaan bij Octrooi van 31 Juli 1756, en daardoor eene bron geopend, waaruit weldra beterschap voortvloeide en de middelen vermeerderd werden, waardoor de meest nooddruftige armen konden worden tegemoet gekomen, doch waarbij aan het oprichten van eenig gesticht nog niet kon worden gedacht.

De liefderijke zorg van dien waardigen Geestelijke moest zich daarom bepalen tot het doen van bedeelingen aan de meest nooddruftigen; doch die last was te zwaar voor de schouders van een enkel mensch, en werd ondragelijk, doordien de aanvragen om ondersteuning en de wezenlijke behoefte daaraan verre overtroffen de middelen waardoor men er aan konde voldoen; hetgeen teweeg bracht, dat, zoo als wij in een document van dien tijd lezen, de Eerw. Pastoor, hoewel zelfs een gedeelte van zijne eigen middelen aanwendende tot mede-bestrijding der behoefte, verklaarde niet meer

schotvrij in zijn huis te wezen. en dat, zoo er niet in kon worden voorzien, Zijn Eerw. genoodzaakt zoude zijn deze stad te verlaten, en werkelijk reeds op het punt stond om van hier naar Haarlem te vertrekken.

Dit onheil werd echter voor de gemeente afgewend.

Er bestond namelijk voor de kerk in de Oude Molstraat, een College van Kerkmeesteren, samengesteld uit 12 Leden, dat belast was met de zorg voor het onderhoud der kerk en pastorie, en, tot dat einde, met een bak, gedurende de H. Diensten in de kerk omgangen deed — en het was in den boezem van dit College, dat de eerste maatregelen werden beraamd, om aan het verlangen en de billijke vorderingen van den Pastoor Cley te voldoen, hem te ontheffen van den ondragelijk geworden last der Armen, en daardoor hunnen waardigen Herder voor de stad 's-Gravenhage te behouden.

In het bijzonder beijverde zich de Heer Theodorus Offerman, Lid van dat College, en Apotheker te 's-Gravenhage, om zijne medekerkmeesteren te bewegen de handen aan het werk te slaan, en middelen te beramen, om aan het verlangen van hunnen Pastoor te voldoen, die, ten einde de gewenschte zaak te bevorderen, had aangeboden afstand te doen van de opbrengst der kerkcollecten, en dezelve grootendeels over te dragen ten behoeve van de armen, zoodra er een afzonderlijk armbestuur zou worden gevormd.

Eene der redevoeringen van den Heer Offerman, dien ijverigen vriend der Armen, in het College van Kerkmeesteren gehouden, en welke in het Archief voorhanden is, getuigt van de menschlievendheid en het helder doorzicht van dien grondlegger dezer Administratie.

Met kracht en nadruk, hoewel in zeer naïeven stijl, schetst hij de noodzakelijkheid om een algemeen R. C. Armbestuur alhier ter stede op te richten. Hij wijst op het voorbeeld van Delft, Leiden en Rotterdam, alwaar met zeer geringe middelen R. C. Armbesturen waren opgericht, die spoedig in staat waren geraakt nuttige inrichtingen in 't leven te roepen, — hij wikt en weegt alle kansen voor de toekomst, en heeft een vast vertrouwen op de medewerking van de Geloofsgenooten, vooral wanneer men er in mocht slagen gestichten voor oude lieden of kinderen op te richten; — en hij bezweert zijne Collega's toch niet de gunstige intentie van hunnen Pastoor tegen te werken en niet te zeer de uitvoering der zaak als onmogelijk of het plan als hersenschimmig te beschouwen.

Zijne redenen vermochten dan ook zijne ambtgenooten van het mogelijke en uitvoerlijke te overtuigen, om, niettegenstaande den druk der tijden, eene algemeene Administratie voor de R. C. Weezen en Armen dezer stad op te richten.

De zaak werd meer en meer ruchtbaar; iedereen beijverde zich om het ontwerp aan te moedigen, en de belangstelling werd algemeen. Het ontbrak ook niet aan toezeggingen van allerlei aard, en menige gift lag gereed om te worden uitgereikt zoodra het nieuwe plan doorging.

Dan, gelijk het in vele zaken gaat, zoo was het ook hier gesteld; — om iets wezenlijk groots, nuttigs en doelmatigs te stichten, vooral daar de zaak de bemoeienis van velen noodzakelijk maakte, was de goede wil niet genoegzaam om het werk tot stand te brengen; er waren zwarigheden te overwinnen; — en daartoe kon men zonder krachtdadige hulp van eminente personen niet geraken.

Die bedenking gold te meer in eenen tijd, toen de Katholieken, slechts bij wijze van toelating in den staat bestonden; — en, hoewel het Bestuur dezer stad de zaak der Armen gunstig gezind was, zoo konde eene onderneming, als die, waaraan men arbeidde, niet licht tot stand komen, wanneer zij niet werd begunstigd door aanzienlijke stadgenooten.

De Heer Offerman zag dit zeer wel in, en wendde zich te dien einde tot den Hoog Wel Geb. Heer Jhr. Mr. Gerardus Petrus Diert, Heer van Melissant, een der aanzienlijkste Katholieken der stad, misschien wel van het land, en wien men bereid vond de zaak onder zijne bescherming te nemen.

De Heer Diert trad in overleg met twee zijner bevriende geloofsgenooten, de Heeren Mr. Isaäk Johan de Roy en Mr. Cornelis Paulus Hoyinck van Papendrecht, beiden Advocaten te 's-Gravenhage, die gezamenlijk onderzoek deden naar de wijze, waarop in andere steden het R. C. Armbestuur werd gevoerd, en op dien grondslag een generaal plan en reglement ontwierpen voor de Directie van de R. C. Armen te 's-Gravenhage, dat, in 23 artikelen vervat, de duidelijkste blijken draagt van hun doorzicht, beleid en zaakkennis; — een plan, waarmede zich de Heer Offerman geheel kon vereenigen.

Deze Heeren, ondersteund door de gezamenlijke pogingen der Heeren Geestelijken, deden nu al het mogelijke om een werk tot stand te brengen, waarvan het nuttige en noodzakelijke meer en meer werd ingezien; en zij slaagden in hunne pogingen bijzonder gelukkig.

Tot beter verstand der zaak moet hier worden opgemerkt, dat de fondsen der Armen, die onder beheer van den

Eerw. Pastoor Cley waren geweest, gering waren, en dat in geen enkele kerk voor de Armen werd gecollecteerd; dat, behalve de Pastoorskerk in de Oude Molstraat en eene kerk van HH. Paters in de Assendelftstraat, in welke in de Fransche taal mocht worden gepredikt, geen eigenlijke R. C. Kerken hier ter stede bestonden, maar slechts Kapellen, behoorende tot de verschillende Ambassades van R. C. Mogendheden, en waarin de dienst werd waargenomen door Kapelanen tot die Ambassades behoorende. Dat in al die bedehuizen slechts bakjes hingen voor het ontvangen van vrijwillige offers voor de Armen, en dat bij de Kapellen door de Ambassadeurs, Aalmoezeniers waren aangesteld, die de offers aan de Armen uitreikten.

Met al de Heeren Ambassadeurs moest men zich alzoo tevens verstaan, wilde men eene generale Directie voor al de R. C. Armen dezer stad oprichten, en het spreekt van zelf dat het geen zoo gemakkelijke zaak was ook die Hooge Staatspersonen te overtuigen van het wenschelijke eener zaak, waarin zij zelve, als hier te lande slechts kortstondig vertoevende, zoo weinig betrokken waren, doch onvermijdelijk moesten worden erkend.

Doch ook hier kwam de medewerking der Eerw. Geestelijken, Paters en Kapelanen zeer te stade, en weldra mocht het aan de ijverige pogingen der drie genoemde Notabelen Diert, de Roy en Hoyinck van Papendrecht gelukken om hun ontworpen plan en reglement te zien goedkeuren door hunne Excellentiën: den Heer Baron van Reischach, Minister Plenipotentiaris van Z. M. den Keizer van Oostenrijk; den Markies d'Havrincour, Ambassadeur van Frankrijk; den Markies Depuente Ferte, Ambassadeur van Spanje; den Graaf

de Cattantie, Gezant van Napels; en Zijne Excellentie Salmon, Gezant van Portugal; die allen toestonden dat ook in hunne Kapellen zou worden gecollecteerd ten behoeve van de op te richten Administratie, en dat alle R. C. Armen voortaan zouden behooren tot het algemeen R. C. Armbestuur van 's-Gravenhage, zonder onderscheid tot welke Kerk of Kapel zij vroeger hadden behoord.

De zaak kon toen voortgang hebben, want ook de Regeering der stad had verklaard het nieuw op te richten bestuur te zullen toelaten, en te zullen gedoogen dat er een Wees- en Armhuis werd gesticht.

Alles was nu geregeld en voorbereid. Twaalf ijverige menschenvrienden, gekozen uit de Gemeente der verschillende Kerken of Kapellen, waren als eerste Regenten en Armbestuurders aangewezen, en zij hadden de taak slechts op te vatten.

Hunne namen, aan wier hoofd de verdienstelijke Offerman als eerste boekhouder prijkt, behooren door allen niet anders dan met gevoelens van waren eerbied en dankbaarheid te worden herdacht.

Dit twaalftal bestond uit de Heeren: T. Offerman, D. Blankenvoort, A van Oostendorp, A. van Thiel, A. Rotteveel, D. van Kleeff, G. van Outshoorn, F. X. van Doolen, A. van der Aa, P. Gordijn, P. J. Monnier en J. Fakker.

Het was op den eersten Augustus des jaars 1764, dat de Eerw. Pastoor Cley het bestuur van de Armen, met de daartoe behoorende fondsen, boeken en bescheiden, aan het nieuwe Armbestuur overdroeg, en dat dezen in functie traden.

Van dien tijd af, werd er voor de Armen en Weezen in

al de Kerken en Kapellen gecollecteerd, waartoe, ingevolge de bepalingen van het meergemeld goedgekeurd plan, uit de onderscheidene gemeenten, met overleg van den Pastoor, of eersten Kapelaan in die gemeenten, eenige Leden werden aangesteld, welke zich met het doen dier omgangen wel zouden willen belasten, en welke de Collegien van Heeren Diakenen uitmaakten, die als zoodanig, tot op den huidigen dag, 1839, in de vier nog aanwezige R. C. Gemeenten, onafgebroken zijn blijven bestaan; en waarvan de vacatures, ingeval van overlijden of aftreding, even als zulks in het College van Regenten plaats moest hebben, door assumtie door de overige Leden werden aangevuld.

En zooveel medehulp mocht men ten allen tijde onder de Gemeentenaren vinden, dat Heeren Diakenen zich, in de eerste jaren der Administratie, zelfs de moeite getroostten, wekelijks eenen omgang aan de huizen der ingezetenen te doen, iets hetgeen, nadat de zaken eenmaal geregeld in loop waren, onmogelijk op den duur kon worden gevergd, en waarin dan ook sedert op eene andere wijze is voorzien.

Bij gemis van eenig lokaal, aan het Armbestuur toebehoorende, werden de eerste Vergaderingen van Regenten gehouden ten huize van den Heer Philippus Jacobus Monnier, in de Juffrouw Idastraat alhier, alwaar ook op den 4 Augustus 1764 de eerste bedeeling door het nieuw bestuur aan de Armen werd uitgereikt, en zoo groot was de bereidwilligheid van dezen onzen Voorganger in het Bestuur, dat hij zijn woonhuis, zoolang dit vereischt mocht worden, bij voorduring tot dat einde, ter beschikking van het College stelde.

Den 15 Augustus daaraanvolgende, werd het eerste huishoudelijk Reglement door Regenten vastgesteld, hetwelk, als

zoodanig, evenals alle huishoudelijke Reglementen, sedert meermalen is geamplieerd en gealtereerd, doch waarbij men telkens de hoofdtrekken van het eerste huishoudelijk Reglement terug vindt, en waarbij de hoofdbepalingen, betreffende den werkkring van Regenten, de wijze van aanvulling van het College, na ontstane vacatures, en dergelijke, altijd zijn gebleven overeenkomstig het oorspronkelijk plan en reglement, waarop de Administratie is tot stand gebracht.

Eene der zorgen van Regenten moest het nu zijn om de Wettigheid van hun bestaan, als Burgerlijk Bestuur, ook door het hoogst Civiel Gezag dezer landen te doen bevestigen.

Tot dat einde werd dan ook een verzoekschrift ingediend aan de Edel Groot Mogende Heeren Staten van Holland en West-Friesland, welke het request om consideratie en advies verzonden aan President en Raden van den Hove van Holland, die, na alvorens daarop gehoord te hebben den Eerw. Heer Pastoor Cley, een allerfavorabelst rapport uitbrachten [1]), dat in originali is berustende in de Archieven van het Oude Hof van Holland, en waarop, bij resolutie van dezelve Heeren Staten van Holland en West-Friesland, het request werd gefiatteerd [2]), en Regenten als Armverzorgers der R. C. Gemeente van 's-Gravenhage werden geoctrooieerd.

Wat nu betreft de voorziening in de behoefte aan een lokaal, zoo moest men, ingevolge het vooraf gearresteerde plan, middelen beramen tot het oprichten of aanschaffen van een gesticht tot het doen der bedeelingen, het houden der Vergaderingen, en waarin men kinderen en oude lieden zoude

---

[1]) Advies van 24 November 1769.

[2]) Resolutie van 24 Novemher 1769.

kunnen opnemen; en men slaagde er in om reeds op den 12 April 1765 een gebouw tot dat einde aan te koopen, zijnde een dubbel Heerenhuis met eenen tuin, gebouwd in 1731, door den Heer Mr. Bonifacius van der Haer.

Dit huis is het middenste gebouw van het tegenwoordig *Wees*huis [1]), en de koopprijs bedroeg *f* 6350.

Het is bekend, dat de stad 's-Gravenhage aan de zijde van het lage Westeinde en de Prinsengracht van veel later stichting is dan het overig gedeelte meer aan de Noord- en Oostzijde van de markt gelegen, en dat, terwijl enkele gebouwen der oude stad zes eeuwen tellen, de nieuwe zijde nog geen twee eeuwen oud is; dat, bijv. de bouw van het Hofje van Nieuwkoop eerst in 1661 werd voltrokken, en dat in het slop van de Drie Boeren, toen, [zooals nu], de Warmoeziersstraat genaamd, nog in de laatste helft der vorige eeuw slechts koepels en optrekken stonden, welke met de daarbij gelegene tuinen tot uitspanning verstrekten van de inwoners der stad, op de wijze zooals voor jaren aan den Hoogen Wal nog het geval was, terwijl aan het Bleekerslaantje, toen de Geweldigerslaan genoemd, tuiniers woonden, bij wier woningen insgelijks open gronden behoorden.

De keuze van het aangekochte huis daar ter plaatse was alzoo dubbel doelmatig, zoowel omdat daarbij gelegenheid bleef, in het vervolg van tijd omliggende gronden in eigendom te verkrijgen en, des noods, door aanbouw het Weeshuis te vergrooten, als ook omdat het aangekochte gebouw nog hecht en sterk moest zijn, als hebbende toen pas 40 jaren bestaan.

---

[1]) Eene afbeelding is gevoegd bij de aangehaalde, en in druk uitgegeven redevoering.

Reeds dadelijk werd het nieuw gekochte huis ingericht voor zijne bestemming en het huisvesten van eenige Oude Lieden, terwijl op den 4 Mei 1766, voor het eerst een 70 tal kinderen in hetzelve werd opgenomen.

Men kan zich niet voorstellen hoe algemeen de belangstelling werd, welke de nieuwe inrichting verwekte.

Bijna dagelijks werden aan de Administratie geschenken gedaan, van meubelen voor het huis, kleedingstukken voor de Armen, groenten en runderen voor de voeding der kinderen, voorts tegemoetkomingen van allerlei aard, wat alles, tot in de geringste bijzonderheden toe, met nauwkeurigheid in de notulen is opgeteekend, en een doorslaand bewijs oplevert hoezeer aan alle Katholieken dezer stad de nieuwe inrichting ter harte ging, terwijl iedereen iets wilde toebrengen om die nieuwe inrichting te helpen tot stand brengen.

Al spoedig moest de Administratie overgaan tot de uitbreiding van het Weeshuis, door het aanbouwen van eenen vleugel, welk nieuw gebouw uitsluitend voor de huisvesting der jongens zoude worden gebezigd, en nog tot op den huidigen dag, 1839, die bestemming behouden heeft.

Regenten hadden namelijk reeds in 1765 eenen tuin en koepel aangekocht, voor *f* 1159,40, gelegen naast het eerste aangekochte gebouw, en waren, bij resolutie van den Magistraat van 's-Gravenhage, op 6 November 1765, geautoriseerd tot dien aanbouw, welke dan ook in 1767 werd ten uitvoer gelegd, voor de som van *f* 28518,17^{5}, waarvoor de penningen door afzonderlijke giften werden bijeengebracht, terwijl de eerste steen aan hetzelfde jongenshuis werd gelegd op den 16 April 1768, door den Baron Reischach, Minister Plenipotentiaris van den Keizer van Oostenrijk, terwijl een

tweede gedenksteen werd geplaatst door den Heer de Rivaux, Secretaris der Ambassade van Z. M. den Koning van Frankrijk.

Dat tweede gebouw onderscheidt zich door een doelmatige inrichting, ruime zalen en zolder, eene goede bakkerij, maar vooral door hechtheid, en de inrichting van dat gebouw in het algemeen, zal een blijvend gedenkstuk zijn van het doorzicht en de zorg der eerste Leden van ons bestuur.

In vervolg van tijd heeft men opgehouden oude Lieden in het Weeshuis te verplegen, en heeft men hen elders in zoogenaamde bestedelingshuizen, zooals in de Doubletstraat, afzonderlijk bijeen gebracht, om later tot een bepaald huis voor hen te komen. De orde en tucht in het Weeshuis kon beter worden gehandhaafd, en de opvoeding der kinderen geregelder inachtgenomen.

De roem wegens de doelmatige inrichting van dit Weeshuis, en de goede Administratie over hetzelve, verspreidde zich al spoedig door het geheele land, en niet zelden mocht het gebeuren, dat men van elders zich over een en ander kwam inlichten, en deskundigen afzond, of briefwisseling onderhield, om, uit de vergelijking van hetgeen hier en elders plaats had, nut te trekken, welk onderzoek veelal tot eer der stichters en eerste regenten mocht verstrekken.

Zoo werd, om slechts een voorbeeld te noemen, in 1777, door den Heer Martini, Pensionaris van 's-Hertogenbosch, namens de Stedelijke Regeering aldaar, aan den Heer Regent en Secretaris Luraghi, de dubbele Stads-eerepenning toegezonden, om de tevredenheid dier Regeering te betuigen, over de inlichtingen, welke de Heer Luraghi, omtrent de inrichting dezer Administratie en van dit Weeshuis, aan de Stad

's-Hertogenbosch had gegeven, en tot erkentelijkheid voor de goede diensten, daardoor aan die Stad bewezen.

In vervolg van tijden mocht dit gesticht meermalen de eer genieten bezoeken te ontvangen van de aanzienlijkste autoriteiten, zoowel Geestelijke als Wereldlijke, en steeds mocht men de vleiendste betuigingen ontvangen van tevredenheid over het richtig beheer der Administratie en de doelmatige verpleging en opleiding der jonge lieden.

De eerste welwillendheid der ingezetenen verflauwde niet, maar werd meer en meer aangewakkerd, bepaaldelijk door de Eerwaarde Geestelijkheid, en vooral door den Heer Cley, die met welgevallen de ontwikkeling zag eener stichting, waarvan Zijn Eerw. in zekeren zin mede de grondlegger was.

Om die bijzondere belangstelling op eene treffende wijze te toonen, maakte Zijn Eerw. in 1780, en alzoo, nadat de Administratie 16 jaren had bestaan, aan dezelve, ten behoeve der Armen en Weezen, het geschenk van een kabinet schilderijen, prenten en teekeningen, welke in de tegenwoordige jongenseetzaal werden ten toon gesteld, door Heeren Vendumeesters, op last van den Heer Burgemeester, kosteloos werden verkocht, en de som opbrachten van *f* 4467.

Dan die goede wil, hoe algemeen ook, vermocht niet te voorkomen, dat de Administratie, reeds van den beginne af aan, te worstelen had met eene der grootste moeielijkheden, welke eene Administratie kan ondervinden; gebrek namelijk aan genoegzame fondsen, om geregeld aan de aangegane verbintenissen te voldoen.

Het getal Weezen en Armkinderen, die aan de zorg van Regenten werden opgedragen, alsmede der arme huisgezinnen, welke ondersteuning behoefden, was steeds klimmende;

of liever er waren, van den beginne af, meer Armen en Weezen, dan de middelen toelieten te verzorgen; en, alhoewel de middelen toenamen, vooral door het toelaten, sedert 1799, van het R. C. Armbestuur in de verdeeling der inkomsten van de Algemeene Armenvergadering; die middelen waren niet toereikende, om in al de behoeften te voorzien.

De groote kwaal was hierin gelegen, dat men geen genoegzaam gevestigd kapitaal bezat; dat het openbaar gezag de zaak der Armen nog niet te hulp kwam; dat de welvaart onder de burgers in het algemeen meer en meer achteruit ging; dat de armoede in diezelfde evenredigheid toenam, en dat de liefdegiften der stadgenooten, hoe aanzienlijk ook, niet toereikende waren, om de sommen te fourneeren, welke jaarlijks benoodigd waren, zoodat er niet te denken viel aan het beleggen van legaten en erfmakingen, maar deze, wanneer door de testateurs niet wijselijk daarvoor was gezorgd, dadelijk moesten worden aangesproken tot het afdoen van schuld, iets waardoor de lust tot het vermaken van groote giften bij volgende erflaters werd uitgedoofd.

Al spoedig moest men kapitalen op lijfrenten opnemen; doch zulk een kanscontract liep wel eens nadeelig uit voor de Administratie.

Geldgebrek veroorzaakte, dat men niet altijd voordeelige koopen kon sluiten met de leveranciers, en meer dan eens stond de zaak der Armen en van het Weeshuis wanhopig.

Het weinige kapitaal dat men bezat, moest worden aangesproken; — de huizen, welke op lijfrente aan de Armen waren overgedragen of gelegateerd, moesten, tot het laatste toe, worden verkocht, en meer dan eens was de Administratie eene geheele ontbinding nabij, en zou deze instelling zijn

te niet gegaan, ware het niet, dat de liefderijke Vader der Weezen en Armen, wanneer de nood op het hoogste gestegen was, weder vermogende menschenvrienden had opgewekt, die dit onheil afweerden door het doen van belangrijke rentelooze voorschotten.

Bij het bestaan van zooveel moeielijkheden, is het inderdaad te verwonderen, dat men, in die benarde tijden, nog mannen heeft kunnen vinden, die tot instandhouding der Administratie, desniettemin er toe hebben kunnen besluiten om de betrekking van Regent te aanvaarden, eene betrekking, waaraan altijd zooveel teleurstellingen, onaangenaamheden en zorgen zijn verbonden, van dien aard, dat zij moeielijk door iemand kunnen worden gewaardeerd, die niet zelf lid van dit bestuur is geweest; en, zoo het in onze dagen eene loffelijke zaak mag worden genoemd, zijnen tijd en zijne zorgen aan het welzijn en den bloei dezer Administratie te besteden, hoeveel te meer verdienen dan niet onze voorgangeren de hulde onzer dankbaarheid.

Doch het schijnt, dat, hoe zwaarder de last drukte, hoe meer men de edelste zelfopoffering zag plaats hebben, daar er onder de voorgangers in ons bestuur mannen geteld worden, die zich die taak 10, ja 15 jaren, onafgebroken hebben laten welgevallen, en er zelfs sommigen gevonden zijn, die daarbij hunne geheele fortuin hebben ten beste gegeven.

Hunne pogingen en opofferingen zijn evenwel voor de Administratie, en daardoor voor het algemeen welzijn, niet vruchteloos geweest, want zij hebben onophoudelijk nut gesticht, en tevens eene inrichting in stand gehouden, aan welker stichting zoo vele zorgen waren besteed, en bij welker instandhouding zoo vele dierbare belangen betrokken waren.

Sedert de vestiging toch der Administratie tot 1839 zijn, volgens de daarvan bestaande stamboeken, in het Weeshuis opgenomen 1015 kinderen.

De laatste jaren van het tijdvak, hoewel niet bepaald behoorende tot de taak, welke de heer Gertsen zich had voorgesteld te behandelen, een taak, welke zich tot het overzicht van den oorsprong en de eerste ontwikkeling der Administratie hoofdzakelijk bepaalt, zijn evenwel te belangrijk om niet ten slotte enkele bijzonderheden er van mede te deelen.

Een uitstekend geluk was het voor deze Administratie door het legaat van de tweeling broeders Carel Alexander Thadeus Reinaldus en Alexander Carel Bartholomeus Lodewijk Graven van Brederode, ten bedrage van ruim *f* 90 000.— in 1832, en aanzienlijke legaten en erfstellingen in staat gesteld te worden aanmerkelijke schulden, bij vrijgevige schikking der schuldeischers af te doen en daarenboven eene somma van *f* 42.229.— af te kunnen zonderen, om daaruit het Weeshuis door aanzienlijke vergrooting te doen beantwoorden aan de behoefte van de tegenwoordige bevolking, 1839, welke het getal van 206 zielen bereikt heeft, en van welk nieuw gesticht de Hoog Eerwaarde Monseign^{r} A. Antonucci, wel den eersten steen heeft willen leggen.

De teekening en het bestek voor dezen aanbouw zijn vervaardigd door den Heer Architect W. van Hulst, aan wiens zorg deze aanbouw was toevertrouwd.

De aanbesteding had plaats den 30 Mei 1836, en werd gegund aan den minst inschrijvende, zijnde de Heer P. J. van der Lubben. Mr. timmerman, wiens borgen waren de Heeren L. Hageraats, Mr. loodgieter en A. Th. Dolmans, Mr. timmerman, allen te 's-Gravenhage.

Nadat de eerste steen was gelegd, op den 20 Juli 1836, door zijne Hoog Eerw. den Vice-Superior der Hollandsche zending, hiervoren genoemd, en de aanbouw op den 20 Juli van het daaraanvolgend jaar geheel was voltooid, werd het nieuw gebouw door den Eerw. Heer J. Mesker ingewijd.

De autorisatie tot den aanbouw, zooals die heeft plaats gehad, was verleend bij Resolutie van de Edel Achtb. Heeren Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage, in dato den 29 Februari 1836, en bij Resolutie van de Edel Groot Achtb. Heeren Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, in dato den 22 Maart 1836.

Bij het oorspronkelijk plan tot vergrooting van het Weeshuis, aan de Ingezetenen kenbaar gemaakt bij circulaire van Regenten, in dato den 21 Juli 1835, bestond het voornemen om aan het Weeshuis eene Kapel bij te bouwen.

Sedert hebben Regenten den aanbouw van de Kapel niet kunnen doen plaats hebben, en is voorloopig, de R. C. Kerk in de Oude Molstraat, voor de Godsdienstoefeningen der Weezen, beschikbaar gesteld bij Dispositie van Zijne Hoog Eerw. den Vice-Superior der Hollandsche zending, in dato 18 Januari 1834, no. 897/116, welke dispositie, voor den tijd van één jaar strekkende, sedert, van jaar tot jaar, goedgunstig is verlengd.

Eerst in 1850 werd het plan verwezenlijkt.

Bijzonderheden nà 1839.

In Februari 1842 werd eene belangrijke wijziging gebracht in het inwendig beheer; het leekenpersoneel dat als suppoosten dienst deed, werd in de meisjesafdeeling vervangen door Geestelijke Zusters van de congregatie van Roozendaal,

die van dien tijd af met de geheele leiding der huishouding en opvoeding der meisjes werden belast; de Dames Regentessen meenden, toen alles met deze Geestelijke Zusters geregeld was, dat men hare tussschenkomst nu wel kon ontberen en namen alstoen haar ontslag.

In navolging der Gestichten in Delft en Amsterdam werd ook besloten verandering te brengen in het suppoostenpersoneel bij de jongens, vooral om de moeielijkheden die men ondervond in het beheer der verschillende ambachten, zooals kleedermakerij, schoenmakerij, smederij. bakkerij en timmermanswinkel en met April 1846 werden deze leekensuppoosten vervangen door de Ew. Broeders van barmhartigheid aan wie nog op dit oogenblik de zorgen voor de jongens zijn toevertrouwd. Alleen het personeel der onderwijzers bleef toevertrouwd aan personen die buiten het Gesticht wonen; deze veranderingen maakten het noodzakelijk dat de Godsdienstoefeningen voortaan aan het Gesticht worden gehouden. Men begon plannen te maken en gelden in te zamelen om eene Kapel te bouwen, waartoe reeds in 1842 een grooten tuin achter het Weeshuis was aangekocht. Daar echter de verpleging der oude lieden die buiten de Gestichten werden verpleegd veel te wenschen overliet, trachtte men daaraan het stichten van een gebouw voor oude mannen en vrouwen te verbinden. In 1855 werd dit plan verwezenlijkt en het gebouw en de kapel, gesticht achter het bestaande weeshuis en daarmede verbonden, in gebruik genomen. Deze belangrijke verbouwing wordt geheel door vrijwillige offergaven bestreden, doch is niet zonder groote bezwaren tot stand gekomen. Na vele moeielijkheden werd met April 1850 de eerste circulaire om bijdragen afgekondigd en rondgebracht.

Het plan en de teekening voor deze gebouwen werden aanvankelijk geleverd door den architect Tetar van Elven te Amsterdam, die waarschijnlijk, rekening houdende met den drassigen bodem van de Hoofdstad, de fundeering op de Zandplaat, dus ongeveer 3 el beneden en beganen grond, heeft aangelegd. De bouw dezer fundeering die apart is aanbesteed, 20 Oct. 1851, heeft dan ook *f* 14788.— gekost en werd aangenomen door de Heeren van Zanten, van Essen en Q. Wennekers.

Zoo de uitvoering, wat wij vertrouwen, conform de plannen is uitgevoerd, hebben wij dus zeker een gebouw dat op zeer solieden grondslag rust.

Omtrent de verdere uitvoering van den bouw ontstonden moeielijkheden met den Amsterdamschen architect en werden met hem alle verdere onderhandelingen afgebroken. Gelukkig vond men den architect A. Roodenburg bereid op de bestaande fundeering een gebouw te ontwerpen, dat op den 22 Oct. 1852 kon worden aanbesteed, en dat door de Heeren B. Verhoef, P. Smit en Zoon en L. G. Dolmans voor de som van *f* 66950.— werd aangenomen en tot aller voldoening voltooid.

Het gesticht waarvan de eerste aanbesteding in 1851 plaats had, kon eerst in 1855 in gebruik worden genomen, welk feit eene belangrijke verbetering in de verpleging der oude lieden bracht. Nog heden ten dage worden 89 mannen en 116 vrouwen daarin liefderijk verpleegd.

De Regenten onder wier bestuur deze bouw waarbij men met zooveel tegenspoed te worstelen had, werd gesticht, zijn de Heeren: A. P. van Luunen, Mr. J. F. A. Leesberg, W. G. G. v. d. Bergh, B. Quant, F. A. T. Weve, J. F. Cuijpers, E. B. Baron Wittert v. Hoogland, F. N. de Charro, M. Watterreus.

De armenwet van 1854 bracht gewichtige verandering in het finantieel beheer der inrichting teweeg. De stedelijke subsidie die alstoen nog *f* 28000.— per jaar bedroeg, werd allengs ingekort om later geheel te vervallen, zoodat het armbestuur het in 1873 om verschillende redenen, geraden vond voor verderen onderstand van dien kant, daar die toch reeds tot een betrekkelijk klein cijfer was teruggebracht, te bedanken. Van dien tijd af bestaan de inkomsten der administratie geheel uit inkomsten van legaten en giften en hetgeen jaarlijks aan liefdegiften wordt ingezameld.

Aan een belangrijke schenking van wijlen den Zeer Gel. Heer Dr. Meyer was de stichting verbonden van een toevluchtsoord voor meer welgestelde mannen, die door samenloop van omstandigheden, buiten hunne schuld, aan lager wal geraakten. Hiervoor werd een groot huis met tuin in het Westeinde no. 18, in huur genomen, en thans worden daar nog een tiental mannen liefderijk verzorgd en van alles voorzien; de kosten dier Dr. Meyer's stichting blijven geheel ten laste der Armen-administratie.

In 1858 werd het college Regenten, dat zich ter beschikking van Z. D. H. den Bisschop van Haarlem gesteld had, opgeheven en daarvoor in plaats gesteld het R. C. Parochiaal Armbestuur zooals het thans nog werkzaam is.

Op den 1 Augustus dezes jaars werd het 125 jarig bestaan der R. C. Armen-administratie plechtig gevierd. De tegenwoordige leden van het Bestuur zijn de Heeren W. A. Smit, H. A. van Langenhuijsen, Dr. J. F. Baerken, J. M. Collette, Mr. J. G. S. Bevers, H. J. Weve, J. A. N. Meeuws, F. P. J. Quant, F. G. M. Schröder, P. A. W. Philippona, Mr. A. F. A. Leesberg en J. A. J. M. Meylink.

Den Haag.

De stichting van den Heer van Heenvliet.

In de Oude Molstraat No. 25 alhier, bevindt zich een gebouw boven welks ingang, een steen is gemetseld, waarop het volgende te lezen staat.

Oude Mannenhuis.

Het letste mannlijk oir van 't Huis van Beijeren Schagen
Voedt hier den Ouden Stok op Hertog Aelbrechts spoor.
De Faem mag kort, met schrik van oorlogsdaan getuigen,
Hier juicht de Nooddruft zelf van blijdschap alle dagen
In Jacobs Frederiks lof, de volgende eeuwen door.

Genoemde Jacob Frederik van Beieren, Heer van Heenvliet, overleed in 1724 en had bij testamentaire beschikking, dd. 29 Juni 1721 bepaald dat zijn vermogen na den dood zijner vrouw zou worden aangewend tot oprichting van een Gasthuis waarin 24 of 30 oude mannen voor de helft burgers en suppoosten van den Hove, behoorende tot de Hervormde Gemeente, zouden worden « gehuijst ende gealimenteerd ».

Hij had voorts bepaald dat dit huis zoodanig moest worden

gebouwd dat er een gang of voorportaal in zou zijn, waarachter eene zaal of eetkamer waarin aan iedere zijde 12 of 15 kamertjes van schoorsteenen voorzien, moesten uitkomen en waarachter eene kamer voor de regenten, een keuken en verdere woning voor een binnenvader en -moeder en andere bedienden zou zijn en eindelijk dat in den gevel het wapen en de naam van den stichter zouden worden gegrift.

Doch de Burgemeesters van 's Gravenhage, belast met de tenuitvoerlegging van het testament, bevonden dat in 1729, het sterfjaar van de weduwe des erflaters, de middelen niet toereikend waren om aan den opdracht van den Heer van Heenvliet gevolg te geven en eerst in 1764, nadat de middelen tot een bedrag van *f* 266,000 waren aangegroeid, richtten zij aan de Staten van Holland en West-Vriesland het verzoek om het gesticht te bouwen. Tevens gaven de Burgemeesters in overweging om het Oude Sacraments-Gildehuis of Gasthuis, staande in de Oude Molstraat, af te breken en op dien grond het nieuwe huis te doen verrijzen.

Dat Gasthuis toch had eene kapel in het Noordeinde — in later dagen de kerk waar de Engelsche en Hoogduitsche Gemeente hare godsdienstoefeningen hield en waarvan eene beschrijving en afbeelding voorkomt bij de Riemer, Beschrijving van 's Gravenhage, deel I, blz. 413. [1]) De thans nog bestaande doorgang, genaamd «Gasthuispoortje» ontleent daaraan zijn naam, terwijl de plaats, waar weleer de kapel stond, thans wordt ingenomen door het perceel No. 10 in het Noordeinde.

Als motieven tot amoveering van bedoeld gasthuis, het-

---

[1]) Zie ook Haagsch Jaarboekje voor 1889, blz. 58, e. v.

welk reeds in de vijftiende eeuw was opgericht, voerden de Hoofden der vroedschap aan dat het op enkele personen na, uitgestorven was en dat men bezwaarlijk een zoo gunstig, in het midden der stad, gelegen terrein zou vinden.

Doch nog een ander voordeel was hierin gelegen. Immers het oude gasthuis had vrijdom van belasting en door hetzelve te vervangen door eene nieuwe fundatie zouden de oude voorrechten blijven bestaan. Noode echter hechtten de Staten hieraan hunne goedkeuring, hoewel zij reeds in 1756 bij resolutie hadden bepaald dat geen vrijdom van belasting voor eenige pieuse gestichten zou worden verleend.

Eene kleine moeielijkheid deed zich in 1753 voor. Eenige bloedverwanten van den erflater maakten aanspraak op de revenuën der nalatenschap en verzochten aan de Staten om burgemeesters te machtigen tot uitkeering der revenuën. Tot voorkoming van alle zwarigheden werd aan de bloedverwanten *f* 10,000 uitgekeerd waardoor zij tevens afstand deden van hunne aanspraken.

In het jaar 1770 nu werd een aanvang gemaakt met den bouw van het gesticht. Het oorspronkelijk kapitaal ten bedrage van *f* 117,527 was, zooals reeds boven vermeld werd, in 1764 tot *f* 266,000 aangegroeid waarbij nog werden gevoegd de *f* 50,500, afkomstig van den verkoop der goederen van het oude Sacramentsgasthuis. Het nieuwe gebouw kostte *f* 44,128, en het meubilair *f* 8,520.

Den 9 September 1773 werd het ingewijd; de jaarlijksche rente der vaste goederen en obligaties bedroeg alstoen *f* 8,624. In later tijden, voornamelijk door de tiërceering slonken de fondsen belangrijk, zoodat de regenten zich genoodzaakt

zagen het getal verpleegden te verminderen en zelfs op 7 terug te brengen; thans bedraagt het 18.

Den 9 September 1873 werd het honderdjarig bestaan herdacht en nog telken jare wordt ten overstaan van het Dagelijksch bestuur der Gemeente 's-Gravenhage de rekening en verantwoording afgelegd en bij die gelegenheid een maaltijd gehouden.

In de regentenkamer bevindt zich het portret van den stichter.

Het tegenwoordig bestuur bestaat uit de Heeren: Mr. W. Hoyer, Mr. J. G. Kist, P. A. J. Stoop van Strijen, Mr. A. W. Hartman, Mr. C. A. v. d. Kemp, regenten en F. W. J. A. del Campo, gen. Camp, rentmeester; terwijl de zorg voor de verpleegden is toevertrouwd aan den Heer J. D. R. Zwarts en echtgenoote.

Vreemd mag het inderdaad heeten dat deze bij uitstek nuttige instelling zoo zelden met giften of legaten wordt verrijkt.

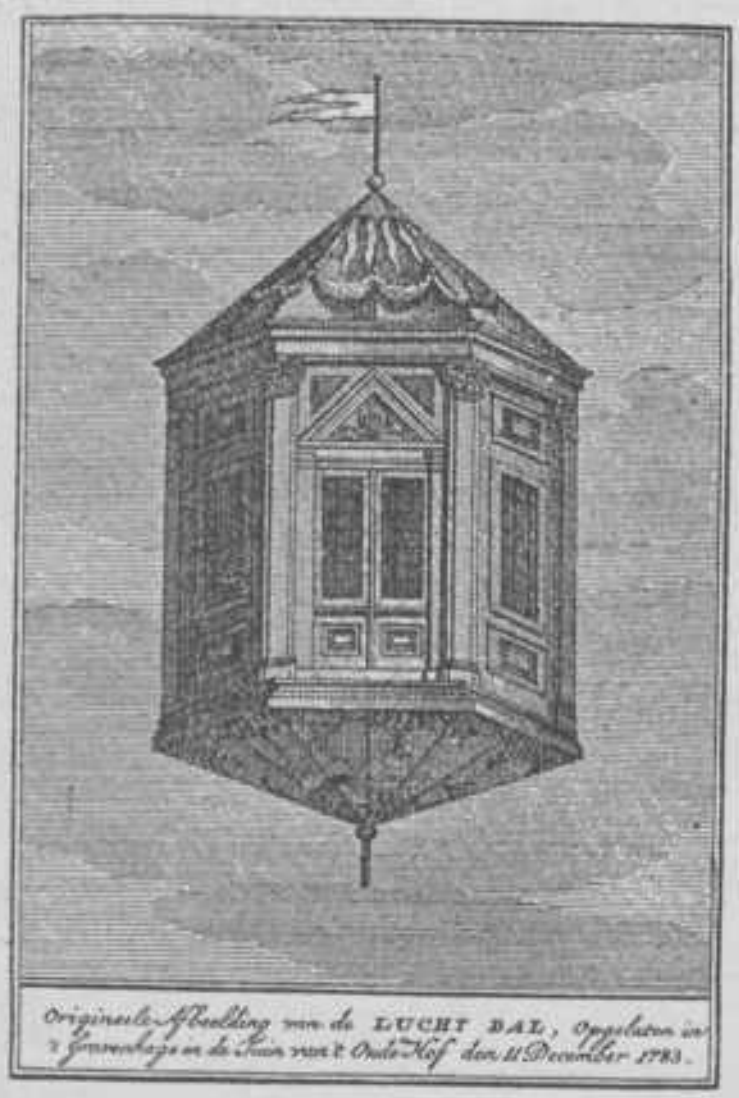
's-GRAVENHAGE. Mr. A. E. H. GOEKOOP.

Visitekaartjes.

In 1791: 100 Vizite kaarten gedrukt *f* 1—16 St.
100 dito in het Frans » 1—16 »

DEN HAAG. R.

De eerste Luchtballon in Den Haag.

Originele afbeelding van de LUCHT BAL, Opgelaten in 's Gravenhage in de Tuin van't Oude Hof den 11 December 1783.

Den Haag 3 November 1783. «Eindelyk begint de Liefhebbery van den Lugtbal der Heeren *de Montgolfier* tot ons ook over te slaan! Bereids werkt men hier aan een Lugtbal, welke (zegt men) 25 voeten Breedte en Hoogte hebben zal; zyne Doorl. Hoogh. en andere voornaame Lieden (voegt men'er by) zullen tot de Onkosten van deezen Lugtbal contribueeren.»

Blijkens het prentje no. 84, voorkomende in Portef. XIX van den Histor. Topogr. Atlas van den Haag, werd de ballon opgelaten op 11 December in den tuin van het Oude Hof. Vervaardiger was de Heer Diller, Natuur- en Werktuigkundige in den Haag. De proef slaagde slechts ten deele.

Den Haag. R.

Twee Schepenen gelyk aan drie of vier leden van de Vroedschap.

Alzoe de Bailliu van den Hage Vincent van Lubesteyn den Hove van Holland geclaicht heeft, dat mits de gyselinge gedaen van den Scepenen van den Hage (ten versoucke van den Ontfanger Generael Gramaye, omme te hebben de portie van der beede, die de voirscreven van den hage schuldich zijn, op te brengen) de Justicie stille-staet, ende partien rechteloos blyven, tot hoerluyder grooten achterdeele, Versouckende relaxatie van den voorscreven Scepenen, te meer want de voorscreven Bailliu zeyde twee van den Scepenen van huys te weesen. **Soe eest** dat 't voorscreven Hof in voordernisse van Justicie, hier op gehoort den voorscreven Ontfanger Jaques Gramaye, verclairt heeft, ende verclairt mits deesen, dat *mits een van den Scepenen in ghyselinge blijvende*, de voorscreven Ontfanger *drie ofte vier van den Vroetscap van den Hage in de plaetse van de andere ontslagen Scepenen zal mogen*

ghyselen, ende [in] ghyselinge doen houden, ter tydt ende wylen zy opgebrocht zullen hebben, t' gundt dairomme zy geghyselt zijn. Ghedaen in den Hage by Heeren Geeraerdt Heeren van Assendelft Eemskerke etc. Ridder eerste raidt presiderende, meesters Cornelis Suys, Aernoult Sasboudt, Heere Willem Snouckaert oick Ridder, meesters Cornelis van Weldam, Charles van der Nydtsen, Anthonis van Catz, ende Dominecus Boot, Raidtsluyden van Hollandt, den IX^en^ Novembris Anno XV^C^ twe en vyftigh, inkennisse van my, ende ondergeteykent J. Dam.

Gecollacioneert jegens d'originael acte, ende accordeert by my

A. BENINCK.

In margine: Acte dair by twee van de drie Scepenen gegyselt in de Voorpoorte voor 's Haechs portie in de Extraordinaris beede A° 1552, ontslagen zijn om justicie te administreren. (Ontleend aan *het Papieren register* deel I, bl. 54 en 55; Oud-archief der Gemeente).

DEN HAAG. R.

Zilveren degen.

Voor een «niewmodiese zilverde dege na een staal model in 't geheel gemonteerd met bande en ringe en vaste greep», werd in 1788 betaald aan Ab^m^ Du Celliée, Mr Zwaardveger, 60 gulden.

DEN HAAG. R.

Un praetje over Scheeveling van vrooger.
Kal-ûs, Bregge, Trioo|, un Ladderdracht.

Het Kalhuis, of zooals de heer A. Ising geestig zegt, «het Klaphuisje, de buitensocieteit der visschers», thans een verwulf onder het terras van het hôtel Zeerust, is een onooglijk oppertje, waarheen de zeeman, zoowel als de ezel met zijn drijver instinktmatig zich richten. Regen, wind en vooral «het vinnigh stralen van de Son ontschuylen» ze in dit kluisken. Vroeger was het een houten afdak, opgetrokken uit de gave borden (zijstukken) van gesloopte schuiten. De west- of achterzijde, ongeveer drie meter hoog, vormde het begin eener

schutting of heining, die het overstuiven der Kerkwerf ietwat belette; de noord- en zuidzijde waren tot het lekke dak toe getimmerd; de oost- of voorzijde, hoog twee meter, in het midden open (de ingang), had rechts en links een borstweering, circa anderhalve meter van den grond: langs de binnenwanden waren stevige planken geklonken, bij wijze van een bank. Zand was en is de vloer. De genoemde schutting liep in afhellende richting tot de afrij of glooiing van de Wurf, om op ongeveer een meter hoogte te eindigen.

Tegenover den ingang van het Kalhuis lag de Bregge, de Brug; zij werd gelegd tegen Pinksteren, de Scheevelinger Kermis, en opgebroken tegen October. De vermoeide wandelaar; het loopen hebben wij verleerd; had een gemakkelijke gang tot de hoogwater-lijn, en wierp blijmoedig een paar duiten, in lateren tijd centen, in een van de bussen, rechts en links van den ingang, die, boogsgewijs gevormd, met wit kapitale letters VOOR DEN ARMEN tot offeren noodigde. En de ouwe man met de rosse kachelpijp zeide vriendelijk «dank-je wel»; maar hief dreigend den stok tegen de lieve jeugd, die schelpjens in de bussen wilde stoppen. Hij zat soezend op een stoeltje de Brug te beschermen, en zijn ontzag stak in den stok, die hem meermalen door baldadige bengels werd ontrukt; dan balde hij de krachtelooze vuist, dan deed de voet een gewaagden pas. De jongens en de meisjes rolden in schuine richting over het plankier onder de zijplanken in het mulle zand, en bevend-dreigend klonk het «pas op, ôr!» — De Brug bestond uit planken op dwarsbalken; aan beide zijden geflankeerd door palen van ruim een meter hoogte, in het midden aan een plank geklonken, en aan de toppen doorboord om een

stevig touw door te laten, dat de geheele bruglengte innam. Het was niet strak gespannen; een volwassen mensch, om den weg te bekorten, stapte over de zijplank en lichtte het touw over het hoofd; op Pinkster-twee en -drie waren jolige deernen sterk in het overstappen. Het plankier werd af en toe geteerd en met schelpen bestrooid; de palen en de zijplanken waren donkerblauw geverwd evenals het éénige hek, aan den ingang der Kerkwerf. Dit werd 's morgens in de vroegte geopend en klokke tien 's avonds gesloten. Nu kwamen drie ouwe zêlui ieder met een klap uit het waakhuisje van den toren; de een stapte de Keizerstraat in, de tweede de Torenstraat, anno 1890 de [Jacob] Pronkstraat, en de derde de Wassenaarsche straat. De drie klappen deden 3 × 3 slagen den ooren en de drie bevende stemmen den volke kond: «thien eit de klok, thiennn!» gevolgd door nogmaals 3 × 3 klepslagen, en zoo liep ieder zijn buurt af. De rechtgeäarde Scheevelinger deed zijn nachtgebed, knoopte de banden van zijn wollen slaapmuts stevig vast, stapte of klom in de bedstede en sloot deurtjes en gordijntjes potdicht.

Hè! wat een genot op de Brug de frissche zuivere zeelucht in te ademen; onwillekeurig opende zich de mond, om met diepe teugen de longen te vullen. Maar op eens draaide zich het hoofd rechts-af; op zes passen links lag ut triool, het riool. Door een geul in het losse stuifzand vloot de geurende inhoud zeewaarts. Later is de uitlozingsbuis verlengd tot de hoogwaterlijn, en sedert April 1889 ligt een cementen riool aan den voet der duinen van de Kerkwerf naar het ververschingskanaal, tot den ijzeren koker in de rechterzeeweering. De persing echter van het instroomende zeewater drijft den riool-inhoud bij stormvloed terug, waardoor de

lucht, die niet kan ontwijken, zoodanige spanning krijgt, dat het riool moet bersten. Door luchtkokers of wijziging der uitmonding zal daarin dienen voorzien te worden.

Niets echter is bestendig hier beneên: de Brug, oorspronkelijk voldoende om een gezet menschenpaar een gemakkelijken doorloop te laten, werd verbreed. De bussen moesten twee-, driemalen des Zondags worden geledigd. Daar boden in den jare 1877 de twee kunstwegen aan het rijdende en «voeteerende» publiek een gemakkelijken tocht langs het strand aan den voet der duinen (de lage of rijweg), en over den duinrug (de hooge of wandelweg). Sedert werd zij doelloos en is niet meer gelegd.

De Brug was het eigendom van het Oude-mannen-, -vrouwen- en Kinderhuis, Keizerstraat nr 84, en werd door eenige uitverkoren oude mannen, met een stok van het Huis, om beurten bewaakt, zittende op een matten stoel rechts van den ingang; als noodweêr den wachter dwong zijn post te verlaten, vluchtte hij in het Kalhuis, maar hield over «ut eininkje» (de borstweering) een wakend oog. Het Weeshuis dateert van 1698; maar nog vroeger bestond hier ook een Gasthuis, waarin oude mannen en vrouwen werden opgenomen; deze verhuisden op hoog bevel in den «Franschen tijd» naar de weezen, natuurlijk voorloopig, maar zij zijn er nog. Dit gasthuis veranderde toen in de kazerne der gidjes (guides), die den smokkelhandel moesten fnuiken; en later in de Gemeente-armenschool, die er nog is, Keizerstraat nr 55. Het tegenwoordige Politiebureel er naast, nr 57 [1]), was woning en bureel van den Kommandant,

[1]) Vóór 1862 had Scheeveling behalve wel- en regenwater nog de Noordzee om brand te blusschen. Achter perceel nr 57 en aan de Nieuwe Laantjes werden twee echte modder-vijvers aangetroffen,

die plaats maakte voor den Hoofd-onderwijzer der burgerschool, indertijd te zoeken achter een der twee pastoriën, Keizerstraat nrs 54 en 56, toegang de poort tusschen nrs 56 en 62; de school was een verbouwde turfschuur en bleef in haar bovenste (éénige) verdieping haar oorsprong getrouw ten gerieve van den Predikant. Deze school is thans bijkeuken der pastorie, nr 56; haar Hoofd met de kinderen zijn verhuisd naar de Badhuiskade nr 81, anno 1863.

In het Kalhuis, buiten-Societeit zonder vergunning, staan ongeveer een halve eeuw geleden op een Februari-middag eenige zeelui te kallen (babbelen) over het schip, dat in den nanacht even westelijk van de Wurf (Kerkwerf) is gestrand, en hebben het zeer druk over de lading, bestaande uit wijn op fust. Het vaartuig is uiteengeslagen en de okshoofden drijven log en langsaam naar den wal, gezweept door den stevigen noordwester, deinend op de hooggaande golf, gegeeseld door de kokende branding. De vloed komt op, en de Zooper [1]) drijft ze naar het Schuitengat, d. i. de werf rechttegenover de Kerkstraat. De strandvonders zijn ijverig in de weer om de vaten te bergen.

---

recht geurig. Te samen zullen zij de grootte hebben gehad van de Korte Beestemarkt; van diepte was nimmer sprake, als zijnde onpeilbaar. Bij wijlen het Badhuis was een heusche watervijver, sedert gedempt, ter plaatse waar de Kapel is gebouwd. De voltooiing van het Kanaal in 1862 was een stap op den goeden weg. Thans is de brandweêr in orde.

[1]) Den stroom, die bij opkomenden vloed van west naar noord langs het strand vloeit, noemt de zeeman Zooper. De snelheid is somwijlen verbazend. «Un starke zooper» sleept zelfs de beste en krachtigste zwemmer reddeloos voort. — Bij invallende eb vloeit de stroom in de omgekeerde richting en is altijd zwak.

«Non, mannen, 'k eb trek in un zoopje,» zegt er een; «gae je meê knôien (rondloopen)?» Hij stapt strandwaarts, gevolgd door ettelijke makkers. Zij laveeren westelijk naar de zijde der vuurbaak. «Kik, gunter in de vôrte, daer landt er ien, vast (zeker) met den eb of edreven. Das ebbes, freeres, eb stûdie (geeft acht).» Het okshoofd ligt op Loosduinschen grond, iets verder dan tegenwoordig de uitmonding van het ververschingskanaal. Met vereende krachten wordt het naar boven gerold. «Ou! ier is en oppertje.» Het overeind zetten en het openslaan kosten vrij wat moeite. De onversneden wijn wordt geschept met zuidwesters (de lederen zeemanshoed met smalle klep en breed nekstuk) en ooblokken (klompen). Het grapje; m ij n is den zeeman nader dan d ij n; het grapje is afgeloerd door eenige strangjutten, de mannen, die bij nacht en ontij het strand afloopen, zoekende en inpalmende wat van hun gading is. Op eerbiedigen afstand verbeiden zij het oogenblik, dat onze maats de ôgte krêgen. Toen schieten zij als bruinvisschen op het vat los. «Ûtteweg, saetanskinderen!» schreeuwt de Faks, een bijnaam die hij te danken heeft aan zijn buitengemeene magerheid; de faks toch behoort volgens den Burgerlijken Stand tot het geslacht Visch (Ichthus), familie Plat (plax), heeft vel, been en slechts sporen van visch (ánichthus). De Faks is de eenige, die op dien middag oozen (hoozen, de lederen broek) aan heeft; juist is het hem gelukt een ooblok te bemachtigen, om zijn «competente porsie» te erlangen, toen hij overvallen wordt. Het is een heele «karrewei» om den wijn te scheppen uit het hooge gevaarte. Op het oogenblik, dat hij zich voorover bukt, geeft een strangjut zijn kornuiten een wenk, en onder het opdreunen van «Jonas, die in de wallevisch zat, van ien, twie, drie!»

wordt hij in het vat gewipt. «Da's smiekerig!» meent hij. «Wâ dô (wat hamer)! je ebt ommeris oozen an. Wees non iet sinkeneurig, jooi; toe, lang un zoopje.» — De Faks kiest eieren voor zijn geld, en komt handen te kort om de ooblokken aantereiken, die gemakshalve in het vat worden gesmeten. Maar toen de laatste man bewusteloos op den grond tuimelt, staat onze Faks hulpeloos en verlaten in den wijn. Hij begrijpt het netelige van zijn toestand, want zooveel bezwui (besef) heeft hij nog. «Ofgedriedûvekaeters, da's lêlik», zucht hij, en schudt en rukt. «Elp trekke, man en vrouw, schoenelappers, leeretouw!» Niemand helpt; de angst verdubbelt zijn krachten. «Zet je schoor, jooi. Ien, twie, drie, ij wul! ij wul! aelen, aelen, aelen!» Er komt beweging in het logge gevaarte. Nog één duw, en hij tuimelt met het kantelende vat. Buiten westen (bewusteloos) ronkt hij met zijn kornuiten in den wijnplas.

De avond valt; de wijven (visschersvrouwen) gaan naar het strand, en ôren (vragen) of de mans (mannen en zonen) als bûrgers (bergers) of als waekers dienst doen bij de standvonderij. Een dertigtal wijven doet vergeefsche nasporingen. De hoofden worden bij elkaêr gestoken: er wordt Raad gehouden. Daar komt de Dûnkat (duinkat, een bijnaam), en raadt haar «te zooken verbij de vierbot (vuurbaak), want mêr as un snês (snees = 20 stuks) manlui» had hij dien namiddag «dun Ei-kant» (de kant naar Ter Heide) zien opkuieren. «Maar,» meende hij, «ik raed je ten beste, lantaerns antesteken, daer it môi dûster wordt.»

En zoo geschiedde het; tegen elf uur worden de vermisten gevonden. «Wel Eere nog toe! Grôten emel! Allemâchies (Almachtig)! Kik eris, mannen (Kijkt eens, mannen; —

een gewone uitdrukking, ook al is er, zooals nu, geen wakkere man te zien).» — «Wat non? (nu) Ze slaepen as ossen». — De hartlappen worden geschud, gerukt, gestooten en gestompt; maar zonder baat. — «It gaet iet, kinderen. Maar wat beersum (drommel) it benne varrekes, ze motte eladderd worden, niettan?» — Onder schreeuwen en tieren worden de ladders bij timmerlui en verwers geprest, zoodat heel Scheeveling overeind staat en getuige is van een optocht, nooit ofte nimmer elders aanschouwd.

«Oe bè jer (ben je er) toe ekommen, freere?» vraagt Mei (Mietje), schoonzuster van de Faks, hem den volgenden avond. «Aars (anders) bè je zô maetig.»

«Nondan, snaer, ûrm der iet mèr om; 't was zuk êrlik spul; veul lekkerder as pons mit un zuster op un ofje; eb ik jou daer.» En hij zet een gezicht of een herhaling hem niet onwelkom zou zijn. De zin van die woorden is in goed Hollandsch: «Welaan, schoonzuster, tob er niet langer over; het was een verrukkelijke drank, veel lekkerder dan pons met een zuster (een eigengebakken krentekoek) op een feestje, daar kunt gij staat op maken.» — Die uitdrukking is sterk, want een ofjen ouen is het ideaal van den Scheevelinger visscher, zijn wijf en zijn kroost.

MINK VAN BAADJES.

SCHEEVELING, Juli 1889.

Mich kennt man nur als Bärbels Mann,

om met Friedrich von Schiller te spreken.

In de registers van het Stadhuis staan mijn ware naam en van; maar hij die op Scheeveling naar mij vraagt, wordt door een klein kind te recht geholpen. Mijn vrouwtje heet Baadje, Latijnsch Barbara, Fransch Barbe; echter is zij niet

barbaarsch, maar fijn-beschaafd; ook niet barsch, maar inlieftallig. Zij is heel mooi; maar begin geen gekheid, mijnheer, want dan zoudt gij ondervinden, dat zij barbes heeft. Mijn naam is een verkorting van Dominicus, volgens onze Dominé beteekent dit zooveel als Heertje; maar als rechtgeaard Scheevelinger ben ik mijner vrouw onderdanig, die den slag heeft haar «Minnekisje-dan» faire la barbe, wat iedereen weet, en daarom mij, in-gelukkige echtgenoot en vader, naar moeder de vrouw noemt.

Ik stae te book as Baadjes man,

om mit Freeke van Sjillere te spreken. De wurreld, das êl Scheeveling mot je weten, ken men op un prik.

In de lêste op ut Stad-ûs staen me waere naem en van; maar as j op Scheeveling nae me vraegt, dan elp j ien klên kind terecht. Me vrouw iet Baadje, op zen Latênsch Barbara, op zen Fransch Barbe; daerom is ze niet barbaers, maar fên-beschaefd; op lange nae niet bars, maar bepaeld meegaende. Êl môi is ze (n)ôk; maar gien gek-êd maeken, men-êrtje, want reken der op, da ze barbes êt [dat benne der tien geboden.] — Me naem is un verklêning van Dominicus; onze Domenêr zêt, dat dat zôveul is as Êrtje; maar as echte Scheevelinger bûg ik voor me vrouw en ben der onderdaenig, want z êt er slag van der «Minnekisjedan" faire la barbe: der man (verstae me goed, ôr, wat k zegge wul: man is zôveul as alleman) der man te staen; non, dat weet d êle wurreld, en daerom iet k, bûtegemien gelukkig man en vaeder, nae me wêf, mên Baadje; un têken m êge zelvers mit tros

Minke van Baadjes.

Boer Gijs bij de „Montagne Russe" te Scheveningen.

Op en neêr,
Keer op keer;
Schok en ruk,
Uit één stuk;
Lach en gil,
Of doodstil.
't Gaat zoo snel:
'k Zie je wel,
'k Zie je niet,
Dat is *quitte.*
Naar beneên,
Glijdt het heen;
Dan omhoog,
Langs den boog,
Die het maakt,
Dat het kraakt.
Waarom bang?
't Duurt niet lang.

Houdt u vast,
Zegt de gast:
Een matroos,
Voor een poos.
Nu een duw;
O, ik gruw
Haast er van,
Roept de man,
Nu zijn Jet,
Uit verzet,
Volgt haar Kee,
In de sleê.
Hij blijft staan,
Gaapt het aan,
Denkt gewis,
Naar ik gis:
Loopt het mis,
Ik blijf frisch!

Den Haag, Sept. '89. R.

INHOUD.

KALENDER.

OFFICIEELE OPGAVEN.

J. TIDEMAN, Aan 's Gravenhage . . . . . Bl. 1

A. J. SERVAAS VAN ROOYEN, Aagte, des Volders dochter. A° 1459 . . . . . » 3

J. VERDAM, Schrijf toch niet 's-Hage! *Iets over dat misbruik en over de vermoedelijke afleiding van den plaatsnaam Scheveningen* . . . . » 45

Een ruim honderdjarige vermoord . . . . . » 46

Scultbrief van 't nyeuwe Oorlogie van den Hage, staende op ten Thooren. 1542 . . . . . » 47

Dr. R. KRUL, Govard Bidloo . . . . . » 49

Twee bewijsplaatsen voor den naam Nieuw Oost-Indië en tegen Nieuw-Oosteinde . . . . . » 75

Bilderdijk's klacht over den Haag . . . . . » 76

Een raadselachtig schrijven over Bilderdijk . . . » 79

Een collation . . . . . » 80

Het Jachthuis der Graven van Holland. *Eene teekening van Rembrandt met twee aanteekeningen* van W. K. MANDEMAKER en den Secretaris der gemeente I. F. BURNIER. . . . . Bl. 81
De stichtingen der R. C. Armen-administratie, ontleend aan eene redevoering van wijlen Mr. E. G. P. GERTSEN, en aan de aanteekeningen van F. P. J. QUANT . . . . . » 83
Mr. A. E. H. GOEKOOP, De stichting van den Heer van Heenvliet . . . . . » 104
Visitekaartjes . . . . . » 107
De eerste Luchtballon in Den Haag . . . . . » 108
Twee Schepenen gelyk aan drie of vier leden van de Vroedschap . . . . . » 109
Zilveren degen . . . . . » 110
MINKE VAN BAADJES, Un praetje over Scheeveling van vrooger. Kal-ûs, Bregge, Triool, un Ladderdracht . . . . . » 111
Boer Gijs bij de « Montagne Russe » te Scheveningen. » 120

MAGAZIJN

VAN

Horlogiën, Pendules, Regulateurs, Klokken, Wekkers,

enz. — Ruime keuze.

GROOTE SORTEERING IN ECHTE NICKEL OXIDÉ EN OR TALMI HORLOGE-KETTINGEN.

Lage prijzen.

NICKEL HEEREN- EN DAMES-REMONTOIRS,

van af f 6.50.

Speciaal Atelier voor Reparatien aan alle soorten van Uurwerken, Speeldoozen, enz.

2 jaar Garantie.

J. M. J. VERKERK, Horloger,

VOS IN 'T TUINSTRAAT, tegenover het Hotel des Indes.

BOEK-, PAPIER- EN KUNSTHANDEL.

Firma W. J. VAN HOOGSTRATEN,

Hofleverancier van Z. M. den Koning.

Noordeinde 98. Piet Heinstraat 31.

Telephoonnummer 141. **Telephoonnummer 148.**

SPECIALITEIT IN

Gewone-, Luxe-, en Fantasie Postpapieren en Couverten.

Algemeene Advertentiebureaux.

Dagbladen. Leesinrichting. Tijdschriften.

DE HAAGSCHE BROODFABRIEK

Directeur:

F. W. VAN DER PUTTEN.

BILDERDIJKSTRAAT 95. TELEPHOON No. 118.

Hollandsche, Fransche en Duitsche Broodsoorten,

Geldersch Mikbrood,

Duitsch Mikbrood, Haverbrood.

Geldersch Mikbrood met rozijnen.

SPECIALITEIT VAN WEENER EN PARIJZER BROOD.

SAUCIJZENBROODJES,

Bolussen en andere delicatessen.

ALLE SOORTEN VAN

BESCHUIT, FIJN EN BROS.

Concurreerende prijzen. Alles prima qualiteit.

RIJKS-

en Residentie-Almanak,

1889. — 64e Jaargang.

Voor het Koninkrijk der Nederlanden en zijne Koloniën.

Uit officieële bronnen samengesteld.

Bij inteekening f 3.50; buiten inteekening f 4.—.

GEBR. BELINFANTE,

Boekhandelaren-Uitgevers.

WAGENSTRAAT 100—102. TELEPHOON NO. 246.

Centraal Advertentie-Bureel Wagenstraat No. 102.

☞ **Bestellingen en Advertentiën worden per Telephoon aangenomen.**

DE BAZAR

Tijdschrift voor

Damesmodes en Handwerken.

(Vereenigd met den **MODEGIDS**).

Bevat jaarlijks meer dan 2000 teekeningen van Dameskleedingstukken en daarenboven minstens 200 modellen van Dames- en Kinder-Costumes, meer dan 400 teekeningen van Borduurpatronen enz.

Franco zending naar het platteland na ontvangst van postwissel à *f 1.—* voor 6 nummers; *f 1.50* voor 6 nummers met 6 gekl. platen; *f 1.50* voor 6 nummers met 3 geknipte patronen en *f 2.—* voor de compleete editie. Uitgave Gebr. BELINFANTE, Den Haag.

Tijdschrift voor Fraaie Handwerken.

Extra-uitgave van *DE BAZAR*.

Verschijnt 8 maal per jaar. Ieder no. bevat vier pagina's tekst met eene uitgebreide verzameling patronen voor alle mogelijke fraaie Handwerken Daarenboven een *gekleurd* patroon voor Borduurwerken of anderszins. Per 3 maanden *f 0.50*, voor niet-abonneés op de Bazar *f 0.75*.

SCHUURMAN & DE BAS,

IN EFFECTEN,

Wissels en Assurantiën,

Noord-Einde 64c

'S-GRAVENHAGE.

Telegram-Adres :

SCHUURMAN DEN HAAG.

A. A. KNUIJVER,

GEDEMPTE RAAM 11, — 'S-GRAVENHAGE.

RESTAURATEUR

DER

Oude Gobelins van het Gemeente-Museum.

FABRIEK van Gouden en Zilveren Borduursels, Galons, Militaire Equipementen, Kerkwerken, Priesterkleeding, Banieren, Vaandels, Insignes, Sjerpen, Borduursels voor Kinderpakken, enz. enz.

Maçonnieke Ornamenten.

G. DRIEHUIS,

BLOEMIST.

Javalaan 163. Mauritskade 22a.

Aanleggen en onderhouden van Tuinen en Serres.

BOUQUETTEN, KRANSEN,

Tafelmiddenstukken, Mandjes,

IN ALLE GROOTTEN EN SOORTEN.

VAN ES & Co.,

HOFSPUI 36,

CHANGE-OFFICE.

BUREAU DE CHANGE.

belasten zich met de uitvoering van Effectenorders.

Verzilveren coupons tot de hoogste noteeringen, zonder korting of provisie.

Koopen en verkoopen wissels en vreemd geld.

Fourneeren Reiswissels en Credietbrieven.

Verspreiden financieele circulaires, bevattende wenken en opmerkingen over diverse fondsen en noteering van coupons. Deze circulaires worden op aanvraag franco toegezonden.

Agentschap van de

Compaguie d'Assurances Générales sur la vie des hommes,

Opgericht te Parijs 1819,

Waarborgfonds ruim fr. 371,000,000.

H. W. WOLLRABE,

Photographe de LL. MM. le Roi et la Reine,

96 Noordeinde, La Haye,

tout près du Palais-Royal.

Photographie Instantanée.

Portraits jusqu'à grandeur naturelle.

Spécialité

d'Agrandissements Inaltérables

POUR LES INDES.

PHOTOGRAPHIES

de travaux d'arts et d'Industrie.

A. VAN GULIK,

Firma DELHAES.

Hoogstraat 32. — 's-Gravenhage.

Groote sorteering van Hollandsch, Fransch, Duitsch, Engelsch en Amerikaansch Speelgoed.

Kamerorgels, waaronder: Ariston, Herofon, Orfeus en Manopan.

Zwitsersche Muziekdoozen van het beste fabrikaat.

Vélocipedes met en zonder Gummi-Wielbanden.

Engelsche Regenmantels.

Strand-, Lawntennis- en Overschoenen.

Kinderwagens met Gummi-Wielbanden.

Lawntennis-, Cricket- en Croquetspelen.

Roijal Mail carts.

E. H. M. SCHLETTE,

17 Schoolstraat, La Haye.

MAGASIN DE

Bijouterie, Orfèvrerie et Joaillerie.

⩾MONTRES WALTHAM⩽

et autres genres.

Gravures sur Pierres et sur Métaux.

FIRMA W. F. VAN VLIET.

NOORD-EINDE DEN HAAG.

KONINKLIJKE

MANDENFABRIEK — HOFLEVERANCIER.

WAAIERS

VOOR OPERA, CONCERT EN BAL.

Japansche Waaiers en Ecrans voor Wanddecoratie.

Serre- en Tuin Meubelen

met Peluche, Cretonne en Manilla kleeden garneering.

Wandbekleeding in alle stijlen en naar teekeningen.

Magazijn van Havana Sigaren.

E. J. G. OSKAM,

21, HOOGSTRAAT 21,

DEN HAAG.

On parle Français. Man spricht Deutsch.
Englisch spoken.

EENIG ADRES van een geheel

HAVANA-SIGAAR à 5 Cts.

MERK: SNOW FLOWER.

F. W. RINCK,

SPECIALITEIT IN PHOTOGRAPHIE-ALBUMS,

SALON- EN PRACHT-ALBUMS,

ALBUMS VOOR GELEGENHEIDSGESCHENKEN.

Albums Religieux.

Albums voor Photographieën die men op reis verzamelt.

***Albums voor Indië* (*Expresse bewerking*).**

OUDE ALBUMS

worden opnieuw gebonden en voor goede bewerking steeds zorg gedragen.

FABRIEK EN MAGAZIJN: 2 SCHOUWBURGSTRAAT.

DEN HAAG.

J. W. H. RURUP,

NOORD-EINDE 100.

Coiffeur. **Parfumeur.**

Près du Palais Royal à La Haye.

Articles de toilet Français et Anglais.

Postiches en tous genres.

SPÉCIALITÉ DE COUPE DES CHEVEUX.

ABONNEMENT.

STOOM-, IJS- EN MINERAAL-WATERFABRIEK,

„DE SLAMAT",

H. F. KRUMMEICH & Co.,

Zeestraat 24, — Den Haag.

Telephoonnummer 107.

Zuiver Kristalhelder Duinwater-ijs.

CARAFFES FRAPPÉES.

Spuitwater en Limonades,

in Syphons en Kogelflesschen.

Handel in Minerale, Medicinale wateren en Bronzouten.

SPECIALITEIT

IN

BREUKBANDEN, BUIKBANDEN ENZ.

Chirurg.-, Orthopaedische-, Optische- en Teekeninstrumenten.

GYMNASTIEK TOESTELLEN.

VERBAND- EN VERPLEGINGS-ARTIKELEN.

BRILLEN-SLIJPERIJ.

H. C. J. VRIJTHOFF VAN DER TOORN,

Leverancier aan verschillende Rijks- en Gemeente-inrichtingen.

Den Haag, Wagenstraat 36, Hoek Casino.

31, HOFSPUI 31.

ZIJN VERKRIJGBAAR:

De Echte Zweedsche Lucifers.

Bewijs van afkomst is voor een ieder ter inzage.

BENEVENS DE ALOM BEKENDE

URBANUS en SLIJMPILLEN.

Chemicaliën, Verfwaren en alle soorten van Kwasten, Penseelen, Sponzen, Zeemlederen en Borstelwerk.

RR. PP. BÉNÉDICTINS POUDRE DENTIFRICE PASTA,

en Mondwater ook van Stark.

EKELAAR'S-ODEURS.

BOLDOOT'S „

enz. enz.

S. M. v. VRIESLAND Mz.

„HET SPORTBLAD,"

Weekblad voor alle takken van Binnen- en Buitenlandsche Sport.

Verschijnt iederen Donderdag.

Redacteuren: **A. L. Couvée** en **W. Mulier.**

Vaste medewerkers: **H. A. Graaf van Bijlandt, Luit. Jhr. J. L. Mock, Baron De Salis, Mr. J. van Buttingha Wichers.**

Prijs per Jaargang van 52 Nrs. f 6.— Franco per Post f 6.50.

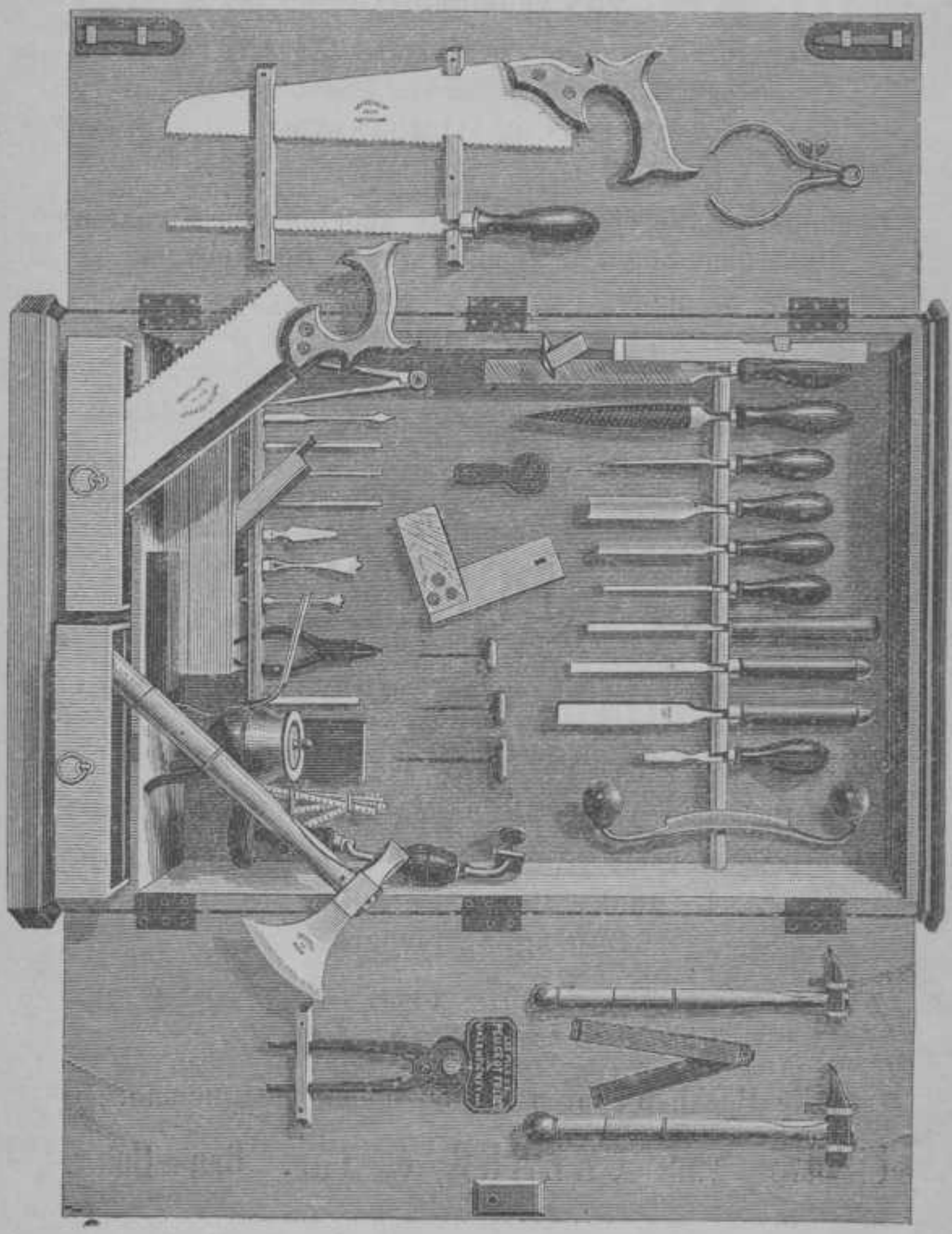
Alle Boekhandelaren nemen abonnementen aan.

Uitgave van CREMER & Co., Den Haag.

P. M. TAMSON,

NIEUWSTRAAT 7, bij het Stadhuis, 's-GRAVENHAGE.

Magazijn van alle soorten Gereedschappen.

Photographie-Artikelen.

TOESTELLEN, PLATEN, PAPIER ENZ.

VERHUIZINGEN en TRANSPORTEN

BINNEN DE STAD,

van en naar alle plaatsen in Nederland en het buitenland.

DEN HAAG, ***Westeinde 48—52.***

AMSTERDAM, ***Leidschekade 70.***

ARNHEM, ***Parkstraat 70—71.***

DE GRUIJTER & Co.,

WESTEINDE No. 48.

Telephoon No. 20.

VERHUIZINGEN

binnen de stad, van en naar alle plaatsen in Nederland en het buitenland met groote, gesloten wagens.

VERPAKKINGEN

van alle soorten goederen, ter verzending naar het binnen- en buitenland en overzeesche bezittingen.

Bergplaats voor Inboedels

(Garde-Meuble.)

SPECIAAL VOOR HET DOEL INGERICHT,

bevinden zich in de gebouwen te

DEN HAAG, AMSTERDAM, ARNHEM,

Westeinde 48-52. Leidschekade 70. Parkstraat 70-71.